

Suomalainen miehuuden ihanne

Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon henki symbolisena pääomana vuosina
1930–1939

Juho-Mauri Malka

Pro gradu -tutkielma

Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Tammikuu 2019

Turun yliopiston laatujaärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

MALKA JUHO-MAURI: Suomalainen miehuuden ihanne – Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon henki symbolisena pääomana vuosina 1930–1939

Pro gradu -tutkielma, 113 s., 2 liitettä

Suomen historia

Tammikuu 2019

Tutkielmassa käsitellään Helsingin Suomalaisessa Normaalilyseossa 1930-luvulla vallinnutta norssin henkeä. Aikalaisille se merkitsi menneiden norssisukupolvien kunnioittamista ja tahdikasta käyttäytymistä. Tässä tutkielmassa norssin hengellä tarkoitetaan sosiaalisesti tuotettua konstruktia siitä, mitä on olla norssi. Tutkielma kuvailee norssin hengen olemusta ja muodostumista. Keskeinen tutkimuskysymys on: miksi norssin henki oli olemassa 1930-luvulla sellaisena kuin se oli?

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on kasvatustieteilijä Risto Rinteen määrittelemä koulutuksen selitysmalli, jossa koulutus on statuskilpailun areena. Statuskilpailun tavoitteena on sulkea muita ryhmiä tiettyjen sosiaalisten suhteiden, taitojen ja tietojen ulkopuolelle. Tutkielma luo suomalaiseen kasvatushistoriaan uuden näkökulman, koska sosiaalista sulkemista tutkitaan hallitsevan eliitin näkökulmasta.

Lähdeaineistoa on analysoitu teorialähtöisesti sosiologi Pierre Bourdieun symbolisen pääoman käsiteellä. Symbolinen pääoma on mitä tahansa pääomaa, jonka sosiaaliset toimijat tuntevat ja tunnustavat. Symbolista pääomaa havainnoidaan tutkielmassa kahtena pääomalajina: sosiaalisena ja kulttuurisena. Sosiaalinen pääoma on tässä tutkielmassa määritelty keskinäiseksi tuntemisen ja tunnustamisen verkostoiksi. Kulttuurinen pääoma, jota analysoidaan tutkielmassa pääosin ruumiillistuneessa ja aineellisessa muodossa, määrittäyty verkostoissa tapahtuvan keskinäisen tuntemisen ja tunnustamisen kautta.

Tutkimus osoittaa, että verrattuna ajan muihin oppikoululaisiin norssit kerryttivät itselleen poikkeuksellisen runsaan sosiaalisen pääoman toimimalla luokissa, konventissa, kerhoissa ja seuroissa. Näissä yhteisöissä norssit kerryttivät kulttuurista pääomaa esittelemällä kulttuurituntemustaan sekä ideologisia, retorisia ja taiteellisia kykyjään. Norssien omat lakit, takit ja kepit, jotka havainnollistivat koulun ulkopuolisille norssien kulttuurista pääomaa aineellisessa muodossa, määrittivät käyttäjiensä asemaa Normaalilyseossa.

Norssiuteen kuului 1930-luvulla aitosuomalaisuus ja sosiaalinen sulkeminen. Kun kieliriita kärjistyi 1930-luvulla, norssien ajattelu muuttui aitosuomalaiseksi. Tähän vaikutti se, että Normaalilyseon perustaminen oli osa suomalaista kulttuuritaistelun historiaa. Sosiaalisen sulkemisen kulttuurilla norssista haluttiin kouluttaa miehiä, jotka kykenisivät jatkamaan suomalaista kulttuuritaistelua. Heidän esikuvakseen asetettiin suomalainen gentleman, joka oli esiintymisessään hillitty eurooppalaisen kulttuurin varjelija. Norssin henki oli 1930-luvulla suomalainen miehuuden ihanne, jolla kasvatettiin Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon oppilaita kohti yhteiskunnallista eliittiä.

Asiasanat: Helsingin normaalilyseo, norssin henki, sosiaalinen sulkeminen, symbolinen pääoma, kulttuurinen pääoma, sosiaalinen pääoma, aitosuomalaisuus, kasvatushistoria.

Sisällysluettelo

Johdanto.....	1
Norssin henki	1
Helsingin Suomalainen Normaalilyseo	2
Tutkimuskysymys	6
Koulutus statuskilpailun areenana	7
Symbolinen pääoma	11
Metodi, aineisto ja rakenne	15
Yhteisöt sosiaalisen pääoman kerryttäjinä	18
Luokkayhteisö	18
Konventti	25
Muut vapaa-ajan yhteisöt	39
Norssien kulttuurinen pääoma ruumiillistuneessa muodossa	48
Ihanteena suomalainen gentleman	48
Intohimoa aitosuomalaisuudesta	54
Tunnustettua retorista ja taiteellista kyvykkyyttä	64
Ruumiillistuneiden kykyjen kerryttäminen	71
Sosiaalisesti sulkeva norssimuoti	79
Muotiesineiden arvon määrittäminen	79
Norssin lakit	80
Norssin takit	84
Norssin kepit	91
Sosiaalinen sulkeminen norssimuodin arvon määrittäjänä	97
Norssin henki – suomalainen miehuuden ihanne	99
Lähteet	104
Tutkimuskirjallisuus.....	110
Tietokannat	113
Liite 1. Vuosien 1930–1939 norssiylioppilaista kirjoitetut elämäkerrat	
<i>Kansallisbiografia</i> tietokannassa	114
Liite 2. Todistus todennäköisyydelle, että satunnaisesti valitusta 593	
1930-luvun miesylioppilaasta on kirjoitettu vähintään 28 elämäkertaa	
<i>Kansallisbiografiaan</i>	117

Kannen kuva. Olavi Raimela: *Luomakunnan kruunu*. Kansipiiirros. *Veikko* 5/1935–1936, 1.

Johdanto

Norssin henki

”Normaalilyseon henki on eräs suomalainen miehuudenihanne”¹. Näin otsikoi sanomalehti *Uusi Suomi* etusivun pääuutisensa lokakuussa 1937. Uutinen kertoi Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon² 50-vuotisriemujuhlasta, ja sen otsikossa lainattiin professori Kaarlo Kairan pitämää tervehdyspuhetta. Puheessaan Kaira kannusti koulun oppilaita ylläpitämään aiemmilta sukupolvilta perittyä norssin henkeä, jonka avulla he tulisivat myöhemmin elämässään nousemaan suomalaisen yhteiskunnan johtaviin aseisiin. Hänen mukaansa maan johtavissa aseissa norssit vaalisivat isänmaan onnea ja menestystä.³

Kairan norssin hengen -käsitteen määrittely pohjautui kirjailija Mika Waltarin kirjoittaman Normaalilyseon 50-vuotishistoriikin viimeiseen lukuun ”[norssin henki]”.⁴ Kairan ja Waltarin määrittelyssä norssin henkeä pidettiin aiemmilta norssisukupolvilta perittynä esikuvana suomalaisesta mieheydestä. Sekä Kairan puheessa että Waltarin historiikissa tätä esikuvan määrittelyä edelsi koulun historian ja aiempien sukupolvien perinnön liittäminen osaksi kielitaistelun historiaa.⁵

Kairan ja Waltarin määrittelemä norssin hengen -käsite periytyi jo aiemmilta vuosikymmeniltä. Normaalilyseon rehtorina vuosina 1908–1918 toiminut Paavo Virkkunen määritteli kevätjuhlapuheessaan vuonna 1914 koulun henkeä toteamalla sen olevan

---

¹ Normaalilyseon henki on eräs suomalainen miehuudenihanne, *US*, 17.10.1937.

² Jatkossa nimitän Helsingin Suomalaista Normaalilyseota vain Normaalilyseoksi, ellei tekstikappaleessa esiinny muita normaalilyseoja. Koulun oppilaat nimeän normaalilyseolaisiksi ja norsseiksi. Normaalilyseon entisiä oppilaita nimitän entisiksi normaalilyseolaisiksi tai entisiksi norsseiksi. Normaalilyseon hengestä käytän nimitystä norssin henki.

³ Professori Kaarlo Kairan puhe riemujuhlissa 16.10.1937, 6, Riemujuhlapuheita, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg:2, Muut asiakirjat, Hna, KA.

⁴ Waltari 1937, 83.

⁵ Professori Kaarlo Kairan puhe riemujuhlissa 16.10.1937, Riemujuhlapuheita, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg:2, Muut asiakirjat, Hna, KA; Waltari 1937.

edellisten sukupolvien synnyttämä. Hän toivoi oppilaiden omaksuvan koulun hengen ja levittävän sitä myös muuhun yhteiskuntaan.⁶

Sosiologi Pierre Bourdieu on havainnut, että koulujärjestelmä iskostaa oppilaidensa mieliin hallitsevaa kulttuuria kansallisesti oikeutettuna kulttuurina. Kansallista kuvaa se juurruttaa erityisesti historian ja kirjallisuushistorian opetuksella. Kun kieltä ja kulttuuria yhdenmukaistetaan, tunnustetun aseman yhteiskunnassa saa hallitsevassa asemassa oleva kieli ja kulttuuri.⁷ Sama ilmiö on havaittavissa Kairan, Virkkusen ja Waltarin norssin hengen määritelmissä. Niissä haluttiin juurruttaa aiempien sukupolvien perintö, kielitaistelun historia, osaksi oppilaiden identiteettiä.

Norssin hengen käsitettä 1930-luvulla käyttivät entisten norssien lisäksi koulun opettajat ja oppilaat. Käsite esiintyi vuosikymmenen aikana erilaisissa kirjoitusmuodoissa ja sen sisältö vaihteli yhteyden mukaan. Norssin hengen -käsiteellä vedottiin esimerkiksi perinteiden säilyttämisen, stipendirahastojen keräämisen ja tahdikkuuden puolesta.⁸ Tässä tutkimuksessa norssin hengen -käsite on laajempi kuin menneiden sukupolvien perinnön kunnioitus tai tahdikkuus. Sillä tarkoitetaan sosiaalisesti tuotettua konstruktia siitä, mitä on olla norssi. Tutkimuksessani pohdin, miksi tämä sosiaalinen konstruktio, norssin henki, oli 1930-luvulla olemassa sellaisena kuin se oli.

Helsingin Suomalainen Normaalilyseo

Jotta 1930-luvun norssin henkeä voitaisiin tutkia sosiaalisena konstruktiona, on ymmärrettävä 1800-luvun jälkipuoliskon kielitaistelun merkitys Normaalilyseon historialle. Kielitaistelun keskeisimpiä osa-alueita oli oppikoulujen opetuskieli. Mervi Kaarnisen

---

⁶ Virkkunen 1919, 121–122.

⁷ Bourdieu 1998 (1994), 98–99.

⁸ Ks. esim. Professori Kaarlo Kairan puhe riemujuhlassa 16.10.1937, 6, Riemujuhlapuheita, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg:2, Muut asiakirjat, Hna, KA; Waltari 1937, 83; F. A. Heporauta, ”Norssi”, *Veikko* 2/1935–1936, 3–4; Veikko Itkonen, Konventilla on suuri tehtävä ja uusia työmaita edessään, *Veikko* 1/1936–1937, 20–21; Ernst Rydman, Puheenjohtaja pakisee, *Veikko* 3–4/1936–1937, 84–85; Erkki Kario, Puurojuhla, *Veikko* 8/1936–1937, 210; Mika Waltari, Velkamme menneisyydelle – tukemme tulevaisuudelle, *Veikko* 1/1937–1938, 6.

mukaan fennomaanien eli suomenmielisten tavoitteena kielitaistelussa oli suomenkielisen yliopistoon johtavan koulutuksen yleistyminen koko maassa.⁹

Suomessa oli 1870-luvun alussa vain yhdeksän yliopistoon johtavaa koulua. Näistä neljä oli täysin ruotsinkielisiä: Porvoon, Turun, Vaasan ja Viipurin lukiot. Täysin suomenkielisiä olivat Hämeenlinnan ja Kuopion lukiot sekä Jyväskylän alkeisopisto. Kaksikielisiä olivat Helsingin normaalikoulu (Helsingfors normalskola) ja Oulun alkeisopisto. Opettajia valmistaneeseen Helsingin normaalikouluun suomenkielinen osasto oli perustettu 1867.¹⁰

Normaalikoulun suomenkielisellä osastolla suuriruhtinaskunnan pääkaupungissa oli huomattava merkitys voimistuvalla fennomanialle. Suomenmieliset halusivat perustaa uusia suomenkielisiä oppikouluja, mutta valtiopäivillä aatelis- ja porvarissäädyt vastustivat suomenkielisen opetuksen laajentamista. Kouluylihallitusta johtanut liberaali Casimir von Kothén halusi hillitä fennomaanista liikehdintää pääkaupungissa, joten hän sai senaatin päättämään vuonna 1873 Helsingin normaalikoulun suomenkielisen osaston siirtämisestä Hämeenlinnaan.¹¹

Syksyllä 1877 Hämeenlinnan normaalilyseo aloitti toimintansa. Lakkautetun suomenkielisen osaston työtä Helsingissä jatkoi vuodesta 1875 alkaen yksityinen Helsingin Suomalainen Alkeisopisto, joka perustettiin kansalaiskeräyksen turvin. Keräyksen toimeenpanivat fennomaanisen liikkeen keskeiset vaikuttajat Agathon Meurman ja Yrjö Koskinen. Suomenmielisen sivistyneistön lisäksi laaja joukko kansalaisia lahjoitti varojaan suomenkielisen oppikoulun perustamiseksi Helsinkiin.¹²

Useilla valtiopäivillä fennomaanit yrittivät siirtää suomenkielisen normaalilyseon Helsinkiin.¹³ Vuoden 1885 valtiopäivillä fennomaanit onnistuivat yli vuosikymmenen kestäneen taistelun jälkeen siirtämään suomenkielisen normaalilyseon Hämeenlinnasta

---

⁹ Kaarninen 2014, 296.

¹⁰ Kaarninen 2011, 405; Kaarninen & Kaarninen 2002, 81; Kiuasmaa 1982, 69–70.

¹¹ Kaarninen & Kaarninen 2002, 78–79; Kiuasmaa 1982, 69–70.

¹² Kaarninen & Kaarninen 2002, 78–79; Kiuasmaa 1982, 69–70.

¹³ Fennomaanien näkökulmasta asiasta on kirjoitettu paljon. Ks. esim. Österbladh 1933; E. G. Palmén, Neljä merkivuotta Suomen oppikoulun historiassa, *Valvoja*, 3/1890, 33–46.

Helsinkiin. Syksyllä 1887 Helsingin Suomalainen Normaalilyseo aloitti toimintansa valtion lunastettua Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston itselleen.¹⁴

Aina 1930-luvun alkuun asti Normaalilyseo oli ainut suomenkielinen harjoittelukoulu oppikoulujen opettajakokelaille. Syksystä 1931 alkaen osa opettajakokelaista sijoitettiin Helsingin Suomalaiseen Tyttölyseoon. Tyttölyseo muutettiin Tyttönormaalilyseoksi keväällä 1934, jolloin siitä tuli toinen suomenkielinen normaalikoulu.¹⁵

Normaalilyseo oli 1930-luvulla yhä merkittävä poikaoppikoulu, vaikka se menetti yksinoikeutensa kouluttaa suomenkielisiä opettajakokelaita. Taulukko 1 osoittaa, että 1930-luvulla kaikista oppikoululaisista lähes joka seitsemäskymmenesviides oli norssi. Poikaoppilaista noin joka kolmaskymmenesseitsemäs oli normaalilyseolainen. Norssien osuus oppikoululaisista oli poikkeuksellisen suuri, sillä oppikouluja oli 1930-luvulla vuosittain noin 230.¹⁶ Normaalilyseo vastasi kooltaan siis kolmea tavallista lyseota.

Taulukko 1. Normaalilyseon ja oppikoulujen oppilasmäärät sekä niiden välinen suhde prosentteina lukuvuosina 1930–1931, 1934–1935 ja 1938–1939			
	1930–31	1934–35	1938–39
Normaalilyseon oppilaat	658	665	678
Kaikkien oppikoulujen poikaoppilaat	22 584	23 345	24 950
Kaikkien oppikoulujen oppilaat	49 589	49 667	53 738
Normaalilyseon oppilaiden %-osuus kaikista poikaoppilaista	2,9	2,8	2,7
Normaalilyseon oppilaiden %-osuus kaikista oppilaista	1,3	1,3	1,3
Lähteet: Oppikoulut lukuvuosina 1900–1941, Tilasto 194, STV 1942; Valtion sekä kunnalliset ja yksityiset oppikoulut lukuvuosina 1900–1941, Tilasto 195, STV 1942.			

Normaalilyseon ensimmäiselle luokalle pyrittiin pääsytutkinnolla, johon saivat osallistua 9–13-vuotiaat pojat. Sen osaamisvaatimuksena oli yläkansakoulun II luokan maalaiskoulun oppimäärä.¹⁷ Suurin osa Normaalilyseon ensimmäiselle luokalle hyväksytyistä oppilaista

¹⁴ Kiuasmaa 1982, 70.

¹⁵ Kiuasmaa 1982, 238.

¹⁶ Valtion sekä kunnalliset ja yksityiset oppikoulut lukuvuosina 1900–1941, Tilasto 195, STV 1942.

¹⁷ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Uusien oppilaiden ottamisesta opistoon, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA. Kristinopista oli hallittava raamatunhistoria sekä Lutherin *Vähä katekismus*. Suomen kielessä piti osata selvästi lukea sekä ymmärtää lukemansa. Kieliopista tuli tuntea sanaluokat ja lauseen pääosat. Oikeinkirjoitustaidon piti olla välttävä. Laskennossa oli osattava neljä laskutapaa kokonaisilla luvuilla ja metrijärjestelmä. Laskutehtävät oli ratkaistava päässä ja esitettävä

siirtyi oppikouluun kansakoulusta. Syksyllä 1937 viidennes Normaalilyseossa ensimmäisellä luokalla aloittaneista pojista oli saanut pohjakoulutuksensa valmistavassa eli ”herrasväen” koulussa, kun samana syksynä suomenkielisissä valtion poika- ja yhteislyseoissa aloittaneista oppilaista alle joka viideskymmenes oli valmistavan koulun kasvatti. Näin ollen Normaalilyseon ensimmäiselle luokalle hyväksytyjen poikien pohjakoulutus oli lähempänä ruotsinkielisten valtion poika- ja yhteislyseoiden oppilaiden pohjakoulutusta.¹⁸ Muille vuosiluokille otettiin oppilaita vain oppikoulutodistuksella.¹⁹

Kuvio 1. Normaalilyseon lukusuunnitelmat			
<i>Linjakoinen lyseo</i>		<i>Luokat</i>	<i>Klassillinen lyseo</i>
Keskikoulu		I-V	Klassillinen lyseo
Reaalilinja	Klassillinen linja	VI-VIII	

Lähde: Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Uusien oppilaiden ottamisesta opistoon, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

Normaalilyseossa oli mahdollista opiskella linjakokoisessa tai klassillisessa lyseossa (kuvio 1). Linjakokoisessa lyseossa suoritettiin ensiksi viisivuotinen keskikoulu, jonka jälkeen oppilas siirtyi kolmivuotiseen linjakokoiseen lukioon, jossa oli valittavana kaksi linjaa, klassillinen tai reaalilinja. Klassillisen lyseon luokat olivat kahdeksanvuotisia. Lukusuunnitelmiltaan lyseot erosivat erityisesti latinan kielen opiskelun osalta. Klassillisessa lyseossa latinan lukeminen aloitettiin toisena lukuvuotena, kun taas linjakokoisessa lyseossa latinan opiskelua oli vain lukion klassillisella linjalla. Reaalilinjalla latinan sijasta oli mahdollisuus opiskella enemmän matematiikkaa, fysiikkaa ja kemiaa. Linjakokoisessa lyseossa oli mahdollista opiskella vapaaehtoisena aineena englantia. Klassillisessa lyseossa englannin sijasta vapaaehtoisena aineena saattoi opiskella kirjanpitoa, joka oli pakollinen oppiaine linjakokoisessa lyseossa.²⁰

---

kirjallisesti. Maantiedossa piti hallita Euroopan maantieto hyväksytyn kansakoulun oppikirjan mukaan. Lisäksi kaunokirjoitustaidon tuli olla välttävää.

¹⁸ SVT IX 1932–1939, Oppilasluvun muutokset. Ks. myös Kiuasmaa 1982, 52–53.

¹⁹ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Uusien oppilaiden ottamisesta opistoon, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

²⁰ Kiuasmaa 1982, 633–634.

Vaikka Normaalilyseossa opiskeltiin lukioluokilla kolmea eri lukusuunnitelmaa, lukiolaisilla oli yhteinen toverikunta eli konventti²¹. Konventilla oli myös oma lehti *Veikko*, joka muuttui ensimmäisenä oppikoululehtenä painetuksi syksyllä 1935. Lisäksi oppilaat toimivat urheiluseura Turnareissa, raittiusyhdistys Kipinässä, koulun orkesterissa, partiossa ja lukuisissa muissa vapaa-ajan yhteisöissä.²²

Tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa käsittelen norssin henkeä sosiaalisesti tuotettuna konstruktiona. Tutkimuskysymykseni on: miksi norssin henki oli olemassa 1930-luvulla sellaisena kuin se oli? Lisäksi kuvailen, millaista norssin henki oli, kuinka sitä tuotettiin ja miten se omaksuttiin.

Norssin henkeä 1930-luvulla ovat aiemmin käsitelleet Pauli Arola ja Matti Klinge. Arola ja Klinge ovat tulkinneet norssin hengen olleen elitististä 1930-luvun jälkipuoliskolla. Heidän tulkintansa perustuvat vain yksittäisiin esimerkkeihin. Arolan päätelmä pohjautuu vähäiseen lähdemateriaaliin. Klingen tulkinta ei perustu tutkimusprosessiin, sillä hän on esittänyt sen muistelmissaan.²³ Normaalilyseon 1930-lukua on tarkasteltu myös populaaristi Mika Waltarin ja Erkki Nordbergin kirjoittamissa historiikeissa.²⁴

Tutkin norssin henkeä vuosien 1930 ja 1939 välillä. Vuosikymmen on tutkimuksellisesti kiinnostava, koska Normaalilyseon perustamiseen vaikuttanut suomalaisuusliike muuttui aitosuomalaiseksi. Hanne Koiviston mukaan aitosuomalaiset pitivät ruotsinkielisiä, vasemmistolaisia ja liberaaleja oikeistolaisia epäluotettavina.²⁵ Mervi Kaarninen ja Kyösti Kiuasmaa ovat todenneet, että aitosuomalaisuus näkyi poliittisena liikehdintänä myös

---

²¹ Normaalilyseossa toverikuntaa kutsuttiin läpi 1930-luvun perinteitä kunnioittaen konventiksi. Konventti sana on johdettu latinan sanasta *conventus*. Ajan suosituimman latinalais-suomalaisen sanakirjan mukaan *conventus* tarkoitti suomeksi kokoontumista. Streng 1933, 166. Streng toimi Normaalilyseon rehtorina vuosina 1890–1908. Vuosina 1875–1879 ja 1887–1919 hän toimi opettajana, lehtorina ja yliopettajana Alkeisopistossa sekä Normaalilyseossa opettaen pääosin latinaa ja kreikkaa. Joki 1937, 99.

²² Waltari 1937, 56 & 82. Sic. Waltari väittää virheellisesti *Veikon* ensimmäisen painetun numeron ilmestyneen jo lukuvuonna 1934–35. Ensimmäinen painettu lehti ilmestyi vasta lukuvuonna 1935–36. Ennen painamista lehden nimi oli *Weikko* ja se oli ilmestynyt epäsäännöllisen säännöllisesti vuodesta 1871 alkaen. Ks. esim. Quidam, ”Veikon” vaiheita, *Veikko* 1/1935–36, 4–5.

²³ Arola 2004, 266; Klinge 2012, 126.

²⁴ Nordberg 2009; Waltari 1937.

²⁵ Koivisto 2016, 124.

oppikouluissa, mikä johti poliittisen toiminnan kieltämiseen niissä vuonna 1936.²⁶ Ajan aitosuomalaisuuden lisäksi Kiuasmaa on havainnut vanhan ja perinteisen oppikoulukulttuurin olleen käymistilassa 1930-luvun lopulla.²⁷

Vuosikymmenen tutkimuksellista mielenkiintoa Normaalilyseon osalta lisää se, että 1930-luvulla miehisyyttä tuotettiin historiakulttuurilla. Kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin todettu professori Kaarlo Kairan ja kirjailija Mika Waltarin määrittelemä norssin henki, edeltävien norssisukupolvien perintö, oli 1930-luvun norsseille asetettu esikuvallinen tavoite suomalaisuudesta ja miehuudesta, joka pohjautui Normaalilyseon historiaan. Ville Erkkilän mukaan 1930-luvun suomalaisuuden määrittelemisessä kansallisella historiakulttuurilla ja erityisesti historiallisella fiktiolla oli näkyvä asema. Hän toteaa, että historiallisessa fiktiossa seikkailivat miehet, jotka käyttivät voimaa selviytyäkseen ristiriitaisia tunteita herättävistä tilanteista. Erkkilä on tulkinut, että kansallisessa historiakulttuurissa miehisuus oli heikkouden halveksimista ja pelottomuutta. Historiakulttuurin myytit, kuten pirkkalaiset ja hakkapeliitat, tarjosivat mahdollisuuden rakentaa yksilöllistä minuutta miehenä.²⁸ Kaarninen toteaa väitöskirjassaan, että ajan poikakirjat sijoittuvat usein Suomen myyttiseen menneisyyteen tai lähihistorian itsenäisyystaisteluun. Poikia kasvatettiin sotimaan, taistelemaan ja seikkailemaan.²⁹

Koko vuosikymmentä tarkastelemalla voidaan havaita norssin hengen ajallisuutta. Kuinka aitosuomalaisuus vaikutti norssin henkeen? Oliko oppikoulukulttuuri myös Normaalilyseossa käymistilassa? Miten mieheys koettiin Normaalilyseossa, joka oli poikakoulu? Norssin hengen muutosta ja jatkuvuutta tutkimalla voidaan selittää, miksi norssin henki oli olemassa sellaisena kuin se oli.

Koulutus statuskilpailun areenana

Tutkimukseni viitekehys eroaa osittain viime vuosikymmenien kasvatus- ja koulutushistoriallisesta tutkimuksesta. Oppikoulua koskeva tutkimuskirjallisuus on pitkälti

---

²⁶ Kaarninen 1995, 180–182; Kiuasmaa 1982, 307–310.

²⁷ Kiuasmaa 1982, 315.

²⁸ Erkkilä 2013, 19–24.

²⁹ Kaarninen 1995, 191.

instituution näkökulmasta kirjoitettua, kuten Kiuasmaan *Oppikoulu 1880–1980 : Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*, Mervi ja Pekka Kaarnisen *Sivistyksen portti : Ylioppilastutkinnon historia* ja Mervi Kaarnisen artikkeli ”Oppikoulu yhteiskunnan rakentajana”. Näissä tutkimuksissa oppikouluinstituution historia kytkeytyy yhteiskunnan modernisoitumiseen.

Kasvatustieteilijä Risto Rinne on jaotellut oppivelvollisuuskoulun syntyä selittävät kasvatussociologiset teorit funktionaalisiin, modernisaatio- ja kontrolliteoreettisiin sekä statuskilpailuperäisiin selitysmalleihin. Rinteen mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa oppivelvollisuuskoulu vaikuttaisi kytkeytyneen vahvasti kansallisvaltion, kansakunnan ja kansalaisen muodostumiseen eli yhteiskunnan modernisaatioon.³⁰

Oppikoulun historiaa on selitetty samalla modernisaatioteoreettisella selitysmallilla kuin oppivelvollisuuskoulun historiaa. Näin ollen oppikoulun historia muistuttaa virallisen koulutuspuheen käsitettä. Rinteen mukaan virallinen koulutuspuhe antaa mielikuvan koulutuksesta, joka kohentaa kaikkien kansalaisten hyvinvointia ja johtaa yhteiskunnalliseen edistykseen.³¹

Oppikoulujen historiaa ei kuitenkaan voida tulkita kaikkien kansalaisten hyvinvointia kasvattavaksi. Marjatta Rahikaisen mukaan vuoteen 1950 mennessä vain 5,5 prosenttia yli 15-vuotiaasta Suomen väestöstä oli suorittanut oppikoulun viisi ensimmäistä luokkaa. Ylioppilastutkinnon oli suorittanut vain 3 prosenttia.³² Siksi tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu selitysmallille, jossa koulutus on areena statuskilpailuille.

Rinne on määritellyt selitysmallia siten, että koulutus on keskeinen instituutio ihmisten välisessä statuskilpailussa. Koulutus luokittelee ihmiset erilaisiin kulttuurisiin ja sosiaalisiin kerroksiin. Hänen mukaansa yhteiskuntaa hallitseva kerros harjoittaa valtion suojaamana koulutuksen avulla luokittelua, jonka seurauksena hallitsevan kerroksen jälkeläiset ja muut

---

³⁰ Rinne 2015, 60–61 & 66–72.

³¹ Rinne 2015, 59–60.

³² Rahikainen 2011, 379, Taulukko 12. Yleissivistävän koulutuksen jakautuminen vuonna 1950 sukupuolen ja asuinpaikan mukaan (15 vuotta täyttänyt väestö). Kaupungeissa oppikoulun viisi ensimmäistä luokkaa suorittaneita oli 11,5 prosenttia yli 15-vuotta täyttäneestä väestöstä. Ylioppilastutkinnon suorittaneita kaupungeissa oli 7,2 prosenttia.

valitut saavat pitkän ja erottuvan koulutuksen. Pidemmällä ja erottautuvammalla koulutuksella saa korkeamman kulttuurisen ja sosiaalisen statuksen kuin lyhyemmällä ja yleisemmällä. Rinne toteaa, että koulutuksessa ihmisryhmät tavoittelevat oman asemansa turvaamista sulkemalla toisia ulkopuolelle. Hänen mukaansa sosiaalisen sulkemisen päämääränä on monopolisoida tietyt sosiaaliset suhteet, taidot ja tiedot.³³

Suomalaisessa kasvatusta- ja koulutushistorian tutkimuksessa sosiaalista sulkemista on käsitelty lähinnä naissukupuolen ja työväestön näkökulmasta. Oppikoulujen osalta Mervi Kaarnisen väitöstutkimus *Nykyajan tytöt : Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa* käsittelee tyttöjen ja työväen tyttöjen sosiaalista sulkemista niin lukusuunnitelmissa kuin toverikuntaelämässä. Kaarninen ei kuitenkaan tutkimuksessaan käytä käsitettä sosiaalinen sulkeminen, vaan hän kirjoittaa naisille rakennetusta omasta erillisestä toiminta-alueesta.³⁴ Kasvatusta- ja koulutushistoriallisessa tutkimuksessa sosiaalista sulkemista on tarkasteltu siis ulkopuolelle suljettujen näkökulmasta.

Tutkimukseni luo kasvatusta- ja koulutushistoriaan uuden näkökulman, jossa sosiaalista sulkemista tutkitaan yhteiskuntaa hallitsevan eliitin näkökulmasta. Sosiaalisen sulkemisen historiaa on tutkittu eliitin näkökulmasta viime vuosina Suomen historian väitöskirjoissa, jotka käsittelevät säätyläisiä. Ilmiötä on analysoitu erityisesti sosiologi Pierre Bourdieun kehittämän pääoma-käsitteen avulla. Esimerkiksi Alex Snellman soveltaa väitöksessään Bourdieun pääomalajeja, kun taas Ulla Ijäksen väitöskirjassa kulttuurinen pääoma on vain apukäsite, joka kytkeytyy vahvasti väitöskirjan keskeiseen käsitteeseen hyvään makuun.³⁵

Ijäksen ja Snellmanin väitöskirjoissa pääoma-käsitettä käytetään vapaasti irrallisena Bourdieun luomasta teoreettisesta systeemistä, jonka muita keskeisiä käsitteitä ovat kenttä ja habitus.³⁶ Tässä tutkimuksessa pääoman-käsite ei ole täysin irrallinen teoreettisesta systeemistään. Nähdäkseni kentän ja habituksen käsitteet auttavat ymmärtämään, että pääoman kerryttäminen on historiallisesti määrittynyttä.

---

³³ Rinne 2015, 79–87.

³⁴ Kaarninen 1995, 148–191 & 247–250.

³⁵ Ijäs 2015, 14–15; Snellman 2014, 21–30.

³⁶ Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 122–123; Ijäs 2015, 14–15; Snellman 2014, 21–30.

Kentät ovat sosiaalisia tiloja, jotka muodostuvat sosiaalisten toimijoiden aikaan ja paikkaan sitoutuvan toiminnan tuloksena. Kehittyneissä yhteiskunnissa voi olla useita eri kenttiä, kuten taiteen, uskonnon ja talouden kentät. Jokaisella kentällä vallitsee sille erityinen logiikka, jonka mukaan sosiaalisten toimijoiden hallussa olevien pääomajien arvo määrittyy. Kenttä on samanaikaisesti sekä voimien kenttä että taistelukenttä. Sen ominainen logiikkaa pakottaa välttämättömyydellään kentällä toimivia sosiaalisia toimijoita hankkimaan kentällä arvostettuja pääomia. Samanaikaisesti eri asemassa olevat sosiaaliset toimijat iskevät yhteen kentällä asemaansa vastaavin keinoin ja päämäärin määrittäen uudelleen kentän logiikkaa.³⁷

Habitus on Bourdieun määritelmän mukaan sosiaalisen toimijan käytännöntajua ”siitä, mitä annetussa tilanteessa täytyy tehdä”.³⁸ Se on eräänlaista ”pelisilmää” eli taitoa hahmottaa kentän nykytilasta hahmottuva tulevaisuus.³⁹ Bourdieu toteaa habituksen olevan sosialisoitu subjektiivisuus. Se mikä on yksilöllistä ja subjektiivista, on myös yhteiskunnallista ja kollektiivista. Sosiaalinen toimija, ihminen, on aina mielensä vanki, jota rajoittaa kasvatuksen ja koulutuksen juurruttamat kategoriasysteemit.⁴⁰ Lisäksi habituksen käsite selittää sen tyylin yhtenäisyyttä, joka sitoo yhteen sosiaalisen toimijan käytännöt ja hyödykkeet. Se kääntää tiettyyn asemaan kuuluvat luonteenpiirteet yhtenäiseksi elämäntyyliseksi.⁴¹ Habituksen käsite kuvaa siis sitä, että sosiaalisen toimijan arvorakenteet ovat historiallisesti määrittäneitä.

Habituksen käsiteellä voidaan selittää osittain oppikoulun oppilasaineksen valikoitumista. Oppikouluun pyrkineillä lapsilla oli kotikasvatuksen ja aiemman koulutuksen juurruttamia asenteita ja suhtautumistapoja. Tämä habitus ohjasi heitä jatkamaan koulutuksen kentällä. Oppikouluun pyrkineet siis uskoivat maksimoivansa tulevaisuuden voitot suorittamalla lisää opintoja.

---

³⁷ Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 122–144; Bourdieu 1998 (1994), 43–46. Kenttien välisissä suhteissa ei ole ylihistoriallisia lakeja, vaan jokaista historiallista tapahtumaa on tutkiva erikseen. Bourdieu & Wacquant (1992), 138.

³⁸ Bourdieu 1998 (1994), 36.

³⁹ Bourdieu 1998 (1994), 36–37.

⁴⁰ Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 151–157.

⁴¹ Bourdieu 1998 (1994), 18.

Kentät eivät Bourdieun mukaan kuitenkaan ole avoimia. Ihmiset ovat legitimoituja eli oikeutettuja pääsemään kentälle, kun he omaavat kentälle ominaiset pääomat.⁴² Hän on todennut koulujärjestelmää käsitellessään, että se erottelee jatkuvilla valinnoillaan perityn kulttuurisen pääoman haltijat ja ne, joilla tätä pääomaa ei ole.⁴³ Tätä jatkuvaa valintaa koulu toteuttaa muun muassa arvosanajärjestelmällä. Arvosanat ovat Bourdieun mukaan legitimoituja sosiaalisen diskriminoinnin välineitä, joilla luokkaerot muutetaan ”luonnollisiksi” eroiksi lahjakkuudessa.⁴⁴

Kuten aiemmin on todettu, oppilaaksi Normaalilyseon ensimmäiselle luokalle pääsi vain pääsytutkinnoilla ja muille luokille oppikoulutodistuksilla.⁴⁵ Pääsyttutkinto ja todistusvalinta olivat 1930-luvun Normaalilyseon välineitä harjoittaa sosiaalista diskriminaatiota. Ne muunsivat oppilaiden erot kulttuurisessa pääomassa ”luonnollisiksi” lahjakkuuseroiksi. Valituiksi tulleilla oli enemmän Normaalilyseossa arvostettua kulttuurista pääomaa kuin niillä, jotka eivät tulleet valituksi.

Symbolinen pääoma

Tässä tutkimuksessa tutkitaan koulutuksen kenttää 1930-luvun Normaalilyseossa.⁴⁶ Pyrin hahmottamaan, kuinka tässä kontekstissa toimineet yksilöt, norssit, pyrkivät maksimoimaan pääomiaan. Toisin sanoen tutkin sitä, kuinka oppilaat yrittivät omaksua norssin hengen. Analysoin norssin henkeä symbolisena pääomana. Bourdieun mukaan symbolinen pääoma voi olla mitä tahansa pääomaa, kuten esimerkiksi kulttuurista, sosiaalista tai taloudellista pääomaa. Sen olemassaolon edellytyksenä on, että sosiaaliset toimijat tuntevat pääoman ja tunnustavat sen antamalla sille arvoa.⁴⁷

---

⁴² Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 136.

⁴³ Bourdieu 1998 (1994), 33–34.

⁴⁴ Bourdieu 1987 (1980), 223.

⁴⁵ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Uusien oppilaiden ottamisesta opistoon, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

⁴⁶ Normaalilyseo ei muodosta siis omaa kenttäänsä. Bourdieun mukaan empiirisessä tutkimuksessa kenttää ei voida konstruoida määritelmien. Jokaista kenttää on tutkittava erikseen, jotta voidaan arvioida kuinka konstituoitunut se on. Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 128.

⁴⁷ Bourdieu 1998 (1994), 99.

Artikkelissaan ”Symbolinen pääoma ja yhteiskuntaluokat” hän toteaa, että

Symbolinen pääoma [...] on olemassa vain suhteessa, jossa yhtenä osapuolena ovat erilliset ja erottavat piirteet esimerkiksi kehossa, kielessä, vaatetuksessa, sisustuksessa (nämä kaikki saavat arvonsa asemastaan vastaavien ominaisuuksien järjestelmässä, joka palautuu objektiivisesti jakauma-asemien systeemiin) ja toisena osapuolena yksilöt ja ryhmät, joilla on hallussaan havainnon ja tulkinnan skeemat, jotka antavat heille valmiudet tunnistaa ja tunnustaa näitä ominaisuuksia eli muokata niistä ilmaisutyylejä, muokattuja ja tunnistamattomia positiomuotoja erilaisissa voimakentissä.⁴⁸

Martti Siisiäinen kiteyttää symbolisen pääoman olevan olemassa muiden sosiaalisten toimijoiden silmissä.⁴⁹ Kuten todettua sosiaaliset toimijat ovat aina mielensä vankeja, jota erityisesti rajoittaa kasvatuksen ja koulutuksen juurruttamat havainnoinnin ja tulkinnan skeemat. Bourdieu on myös todennut, ettei inhimillinen toiminta ole koskaan välitöntä ja historiatonta reagointia. Kun ihminen reagoi toiseen ihmiseen, on ladattu täyteen näiden kahden ihmisen ja heidän välisensä suhteen menneisyyttä.⁵⁰ Näin ollen symbolisen pääoman tunnistaminen ja tunnustaminen on sidoksissa kentän arvostamaan pääomaan ja sosiaalisten toimijoiden habitukseen.

Jotta norssin henkeä voidaan tulkita symbolisena pääomana, sen täytyy erota muiden oppikoulujen hengestä ja jonkin sosiaalisen toimijan pitää tunnustaa se. Kuten tutkielman alussa osoitan, Kansallisen Kokoomuksen pää-äänenkannattaja *Uusi Suomi* julisti etusivun otsikossaan lokakuussa 1937 norssin hengen olevan eräs suomalainen miehuuden ihanne.⁵¹ Näin ollen merkittävän tiedotusvälineen toimitus koki norssin hengen muiden oppikoulujen hengestä eroavaksi ja tunnusti sen suomalaiseksi miehuuden ihanteeksi.

Koska tutkimuksen kohteena on koulu, tarkasteltavia pääomalajeja ovat kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. Kuten edellä on todettu, koulujärjestelmä erottelee jatkuvilla vallinnoillaan oppilaidensa kulttuurista pääomaa.⁵² Bourdieu on havainnollistanut erottelun seurauksia toteamalla, että esimerkiksi kulttuuriset mieltymykset eri taiteenaloihin ovat

---

⁴⁸ Bourdieu 2013 (1978), 91.

⁴⁹ Siisiäinen 2003, 210.

⁵⁰ Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 154.

⁵¹ Normaalityseon henki on eräs suomalainen miehuudenihanne, *US*, 17.10.1937.

⁵² Bourdieu 1998 (1994), 33–34.

seurausta koulutuksesta.⁵³ Sosiaalista pääomaa tarkastellessaan hän on havainnut, että koulut ovat sosiaalista pääomaa kerryttäviä yhteisöjä.⁵⁴ Taloudellista pääomaa käsitellään vain siltä osin, kun se erityisen vahvasti kytkeytyy kulttuurisen tai sosiaalisen pääoman kerryttämiseen.

Bourdieu toteaa artikkelissaan ”The Forms of Capital”, että kulttuurinen pääoma esiintyy kolmessa eri muodossa: ruumiillistuneessa, objektivoidussa eli aineellisessa tai institutionaalisessa muodossa. Bourdieun mukaan ruumiillistunut pääoma on kulttuurintuntemusta ja sivistystä. Yksilö voi hankkia sitä eri tavoin riippuen ajasta, yhteiskunnasta ja yhteiskunnallisesta luokasta.⁵⁵ Alex Snellman on määrittelyt suomalaista aatelia käsittelevässä väitöskirjassaan, että kulttuurinen pääoma ruumiillistuneina kykyinä koostuu yksilön taiteen-, tapojen-, ja muun kulttuurin tuntemuksesta sekä taiteellisesta, retorisesta ja ideologisesta kyvykkyydestä.⁵⁶ Analysoin norssien kerryttämää kulttuurista pääomaa ruumiillistuneessa muodossa kulttuurintuntemuksena sekä ideologisina, retorisina ja taiteellisina kykyinä. Retorisilla kyvyillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa vaikuttavaa puhe- ja kirjoitustaitoa.

Kulttuurinen pääoma aineellisessa muodossa voi esiintyä Bourdieun mukaan esimerkiksi kirjoituksina, maalauksina, veistoksina tai kojeina. Hän on määritellyt aineellisessa muodossa esiintyvän kulttuurisen pääoman määrittävän suhteessa ruumiillistuneessa muodossa olevaan kulttuuriseen pääomaan. Kaikki edellä mainitut esineet voidaan ostaa taloudellisella pääomalla. Tällöin vain niiden omistusoikeus siirtyy, mutta kyky tuottaa niitä ei siirry.⁵⁷ Tässä tutkimuksessa käsitellään norssien aineellista kulttuurista pääomaa norssin lakkeina, takkeina ja keppeinä. Ne myös havainnollistavat norssien kulttuurista pääomaa ruumiillistuneina kykyinä.

Institutionaalistunut kulttuurinen pääoma esiintyy Bourdieun mukaan kvalifikaatioina, kuten akateemisina oppiarvoina. Niissä on hänen mukaansa kyse eräänlaisesta

---

⁵³ Bourdieu 1984 (1979), 1–7.

⁵⁴ Bourdieu 1986 (1983), 248–252 & 256.

⁵⁵ Bourdieu 1986 (1983), 243–246.

⁵⁶ Snellman 2014, 29–30.

⁵⁷ Bourdieu 1986 (1983), 247.

kollektiivisesta magiasta, joka tekee yksilöllisestä kulttuurisesta pääomasta julkisesti tunnustettua.⁵⁸ Toisin sanoen oppiarvot symboloivat kulttuurista pääomaa.

Sosiaalista pääomaa yksilö kerryttää Bourdieun mukaan kuulumalla erilaisiin verkostoihin. Verkostoja voivat olla esimerkiksi perhe, puolue tai koulu. Sosiaalisen pääoman määrä riippuu sekä yksilön itselleen luoman verkoston koosta että yksilön yhteisöihin tuoman pääoman tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Sosiaalisen pääoman kerryttämisen edellytyksenä on läsnäolo verkostoissa, joka vaatii aikaa, energiaa ja taloudellista pääomaa. Bourdieu toteaa, että sosiaalinen pääoma saa aina symbolisen luonteen, koska se perustuu sosiaalisten toimijoiden keskinäiseen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.⁵⁹

Siisiäinen on kiteyttänyt, että Bourdieun sosiaalisen pääoman käsitteellä kuvataan yksilön resurssien kokonaisuutta, joka on sidottu keskinäisen tunnustamisen ja tuntemisen verkostoon. Se auttaa käyttämään verkostojen voimaa yksilön omina resursseina. Verkostoihin yksilö pääsee sosiaalisen pääoman avulla.⁶⁰

Siisiäinen toteaa, että sosiaalinen pääoma eroaa muista Bourdieun pääomalajeista olemassaololtaan ja muodostumiseltaan.

Sosiaalisen suhdeverkoston luominen ja ylläpitäminen ei ole annettua vaan sellaisten käytäntöjen tulosta, joita tarvitaan materiaalisten ja symbolisten voittojen varmistamiseksi. Pääoman lajien kolmiulotteisen "avaruuden" implikoimat luokat eivät ole todellisia, ennen kuin kyseisten ulottuvuuksien määrittämät erot on "käännetty" merkityksellisiksi eli ennen kuin ne ovat välittyneet symbolisen pääoman kautta [...].⁶¹

Sosiaalisen pääoman käsite on avain sosiaalisen sulkemisen ja symbolisen pääoman ymmärtämiseen. Kulttuuriselta pääomaltaan eroavat yksilöt ja ryhmät eivät ole todellisia ennen kuin kulttuurisesta pääomasta tehdään merkityksellistä verkostoissa tapahtuvan tuntemisen ja tunnustamisen avulla.

---

⁵⁸ Bourdieu 1986 (1983), 247–248.

⁵⁹ Bourdieu 1986 (1983), 249–251 & 257.

⁶⁰ Siisiäinen 2003, 209–210.

⁶¹ Siisiäinen 2003, 210.

Metodi, aineisto ja rakenne

Ville Vuolanto on artikkelissaan ”Tutkimusprosessi, metodit ja historiantutkimuksen ominaislaatu” pohtinut, mitä metodit ja tutkimusmenetelmät tarkoittavat historiantutkimuksessa. Hänen mukaansa historiantutkimuksella ei ole olemassa yhtä tiettyä metodologiaa, vaan historiantutkimuksessa käytetään useita erilaisia metodeja. Metodi voidaan Vuolannon mukaan ymmärtää neljällä eri tavalla: argumentaation ja esittämisen menetelminä, ennako-oletuksina ja teoreettisina perusteina, aineiston analyysivälineenä tai tutkimusprosessina.⁶²

Vuolannon mukaan aineiston analyysia voidaan lähestyä kolmella eri tavalla. Lähdelähtöisessä lähestymistavassa analyysia määrittää aineisto, kun taas tutkimuslähtöisessä lähestymistavassa analyysia määrittää samasta aiheesta aiemmin tehdyt tulokset. Kolmas lähestymistapa on teorialähtöinen. Tässä lähestymistavassa aineistoa analysoidaan jonkin ennalta tunnetun käsitteistön mukaisesti.⁶³

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysin lähestymistapa on teorialähtöinen. Tutkimukseni viitekehyksen muodostaa kasvatustieteilijä Risto Rinteen määrittelemä koulutuksen selitysmalli, jossa koulutus on areena statuskilpailulle.⁶⁴ Norssin henkeä 1930-luvulla analysoin sosiologi Pierre Bourdieun kehittämällä pääoma-käsitteellä, joka kytkeytyy hänen teoreettiseen systeemiinsä, jonka muita käsitteitä ovat kenttä ja habitus. Tutkimukseni on yhtä aikaa sekä historian että sosiologian tutkimusta. Keskeisesti tähän on vaikuttanut Pierre Bourdieun ajattelu. Hänen mukaansa historian ja sosiologian erotteleminen on turmiollista. Bourdieu ajattelee, että kaiken historian tulisi olla sosiologista ja kaiken sosiologian historiallista.⁶⁵ Tutkin norssin henkeä symbolisena pääomana, joka ilmenee sosiaalisena tai kulttuurisena pääomana. Käsitteet ovat aineiston analyysin ohella vaikuttaneet tutkielmani rakenteeseen.

---

⁶² Vuolanto 2007, 304–305.

⁶³ Vuolanto 2007, 307.

⁶⁴ Rinne 2015, 79–87.

⁶⁵ Bourdieu & Wacquant 1995 (1992), 116.

Koska sosiaalinen pääoma määrittelee sen, mikä on yhteisössä arvostettua, ensimmäisessä käsittelyluvussa tutkin norssin henkeä sosiaalisena pääomana. Luvussa kuvailen sitä, miten norssit oppivat tuntemaan toisensa ja miten he tunnustivat toisensa. Luku jakaantuu useampaan alalukuun, joissa käsitellään luokkayhteisöä, Normaalilyseon konventtia ja muita vapaa-ajan yhteisöjä.

Ensimmäisen käsittelyluvun aineisto on moninainen. Se koostuu sekä painetusta että arkistoaineistosta. Luokkayhteisöä tutkin kevästä 1934 kevääseen 1935 ilmestyneestä *Mikepuke*-luokkalehdestä. Normaalilyseon konventtia tutkin esimerkiksi sen pöytäkirjoista ja puheenjohtajien perinnekirjasta⁶⁶. Muita norssien vapaa-ajan yhteisöjä tutkin Normaalilyseon vuosikertomuksista, stipendiasiakirjoista, *Veikko*-lehdestä, orkesterin leikekirjasta, nuorten aikakauslehdistä, kuten *Nuorten lukemistosta*, ja raittiin opiskelevan nuorison äänenkannattajasta *Pohjantähdestä*.

Käytän lähdeaineistona myös koulussa toimineiden yhteisöjen sääntöjä. Erityisesti säännöt ovat tutkijan kannalta haastava lähdeaineisto. Ne kuvaavat yhteisön toiminnan ideaalia hyväksymishetkellä hyväksyjien näkökulmasta. Ne eivät kerro yhteisöjen päivittäisistä elämästä kovin runsaasti, mutta toisaalta ne antavat tietoa sosiaaliseen pääomaan kytkeytyvistä tunnustamisen tavoista. Säännöt usein määrittelevät, millä ehdoin voi tulla tunnustetuksi yhteisön jäsenenä.

Toisessa käsittelyluvussa tutkin norssin henkeä kulttuurisen pääoman ruumiillistuneina kykyinä. Luku koostuu neljästä alaluvusta. Ensimmäinen alaluvussa käyn läpi norssiuden ja norssin hengen käsitteitä, joita opettajat ja entiset norssit määrittelivät 1930-luvulla. Määritelmät kertovat millaista kulttuurintuntemusta ja millaisia ruumiillisia kykyjä norsseilta odotettiin. Lähdeaineisto koostuu pääosin *Veikko*-lehden kahdesta ensimmäisestä pääkirjoituksesta ja vuoden 1937 riemujuhlan aineistoista.

Toisessa alaluvussa tutkin norssien ideologista kyvykkyyttä suomalaisuusaatteen näkökulmasta. Käsittelen norssien kykyä käydä keskustelua suomalaisuusaatteen sisällöstä

---

⁶⁶ *Perinnekirja* 2013. Alkuperäistä perinnekirjaa säilytetään Helsingin normaalilyseon kirjastossa, jossa säilytettävä lähdemateriaali vaatii erillistä tutkimuslupaa. Viittaan Lasse Mäen vuonna 2013 toimittamaan sähköiseen editioon, joka on avoimesti luettavissa.

sekä taitoa laajentaa keskustelu myös koulun ulkopuolelle. Keskeiseen lähdeaineistoon kuuluvat yksittäisten oppilaiden, kuten Teuvo Auran ja Matti Kuusen muistelut, porvarillisten lehtien ja *Nuoren Voiman* julkaisemat kirjoitukset, matrikkelitiedot sukunimien suomalaistamisesta sekä Normaalilyseon arkistoon kuuluvat vanhempainneuvoston ja Helsingin Toverikuntaliiton hallituksen pöytäkirjat.

Kolmannessa ja neljännessä alaluvussa käsittelen norssien kulttuurintuntemusta sekä retorisia ja taiteellisia kykyjä. Vertaan näitä kykyjä ajan muiden helsinkiläisten suomenkielisten oppikoulujen oppilaiden kykyihin ja pohdin, mistä syystä oppilaiden kyvykyys ja täten kulttuurinen pääoma erosivat. Merkittävimmän lähdeaineiston muodostavat *Nuoren voiman* uutiset Helsingin Toverikuntaliiton järjestämistä kilpailuista.

Kolmannessa käsittelyluvussa tutkin norssien omaa muotia. Havainnollistan, kuinka norssin takit, lakit ja kepit ilmensivät norssien kerryttämää kulttuurista pääomaa aineellisessa muodossa ja toimivat sosiaalisen sulkemisen välineinä. Luvun lähdeaineisto koostuu *Veikko* ja *Nuorten lukemisto* -lehdistä, konventin puheenjohtajien perinnekirjasta, norssiylioppilaiden sukulaisnorssieja koskevista matrikkelitiedoista, konventin asiakirjoista ja Jussi Lappi-Seppälän lähettämistä kirjeistä. Erityisen tärkeitä aineistoja ovat kuvat ja piirrookset, jotka eroavat muiden käsittelylukujen lähdeaineistosta.

Viimeisessä luvussa kokoan yhteen sen, millaista norssin henki oli symbolisena pääomana ja kerron miksi se oli olemassa 1930-luvulla. Havainnollistan myös, kuinka norssit hyötyivät norssin hengestä opintojen jälkeen vertaamalla norssien ja muiden miesylioppilaiden osakseen saamaa arvonantoa *Kansallisbiografiassa*.

Merkittävä osa tutkimuksen lähdeaineistoista on norssien tai entisten norssien tuottamaa, vaikka suuri osa sanomalehtien ja aikakauslehtien jutuista on kirjoitettu nimimerkillä. Niissä tapauksissa, joissa nimimerkin takana on ollut tunnistettavissa oleva norssi tai entinen norssi, lähdeviitteisiin on merkitty nimimerkin jälkeen sulkuihin kirjoittajan nimi.

Yhteisöt sosiaalisen pääoman kerryttäjinä

Luokkayhteisö

Oppikoulua 1930-luvulla käsittelevissä tutkimuksissa oppilaiden arkielämää on tutkittu varsin vähän. Kaarninen kirjoittaa väitöskirjassaan oppikoulutyöistä arkipäivän sankareina käyttäen lähdeaineistonaan tyttökirjoja ja koululaisromaaneja. Hän tulkitsee, että keskeisimmän yhteisön oppilaille muodosti oma luokka, jonka kanssa koettiin voimakasta yhteenkuuluvuutta.⁶⁷

Normaalilyseossa luokkien määrä vaihteli 22 ja 24 välillä vuosina 1930–1939. Yhteensä luokkia oli yhdeksän lukuvuoden aikana 48.⁶⁸ Tutkin luokkayhteisössä muodostunutta sosiaalista pääomaa yksittäisen esimerkkiluokan näkökulmasta keväästä 1934 kevääseen 1935.⁶⁹ Keskeisin lähdeaineisto on Normaalilyseon VI klassillisen luokan *Mikepuke*-luokkalehti.⁷⁰ Lehti ilmestyi ensi kerran keväällä 1934, jonka jälkeen julkaiseminen jatkui seuraavan lukuvuoden ajan, jolloin kyseisen luokan oppilaat olivat VII luokalla. Luokan valvojana toimi saksan ja ranskan kielen yliopettaja Kaarlo Kustaa Östberg, joten nimitän luokkaa Östbergin luokaksi.⁷¹

Koulupäivän aikana Normaalilyseon oppilaiden mahdollisuudet syventää ystävyysuhteita olivat monin tavoin rajalliset. Koulupäivä alkoi aamuhartaudella kello 8, jota seurasi kolme oppituntia kello 11 asti. Iltapäivisin kello 13–15 oppitunteja oli kaksi. Oppituntien välissä vietettiin vartin mittaisia välitunteja koulun pihalla ja keskipäivällä oli kahden tunnin

---

⁶⁷ Kaarninen 1995, 186–191.

⁶⁸ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

⁶⁹ Useampien luokkien tarkastelu ei ole asetetun tutkimuskysymyksen näkökulmasta tarpeellista. Myöskään lähdeaineistoja ei ole säilynyt jokaisesta luokkayhteisöstä.

⁷⁰ *Mikepuke* 1934–1935. Vuonna 1934 lehtien numerointi on osittain päällekkäistä. Lähdeviitteissä käytetään kevään 1934 numeroista merkintää nro/1934, syksyn numeroista nro/1934–1935 ja kevään numeroista nro/1935.

⁷¹ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1933–1934, 12 & Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1934–1935, 15. Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Joki 1937, 118.

mittainen ruokailuaika.⁷² Lisäksi Kaarnisen mukaan oppikoululaiset tekivät päivittäin yhdestä kolmeen tuntiin kotitehtäviä.⁷³

Oppitunneilla norsseilta edellytettiin järjestyssääntöjen mukaan opetuksen seuraamista omalla paikalla ryhdikkäästi ja hiljaa istuen. Opettajan antaessa oppilaalle puheenvuoron, tämän tuli nousta pulpetista ja seistä selkä suorana. Vastaukset oli annettava kokonaisiin lausein.⁷⁴ Kolmekymmenluvun oppikoululaiset eivät nauttineet opetuksen seuraamisesta, sillä Kiuasmaan mukaan yli puolet jälki-istunnoista annettiin tunnin häiritsemisestä. Useimmiten oppituntia häirittiin kuiskuttelulla.⁷⁵

Östbergin luokan oppilaat kommunikoivat tunneilla myös muilla tavoin kuin kuiskutteleamalla. Harri Wendelin kirjoitti helmikuussa 1935 *Mikepuken* pakinapalstallaan luokan oppitunneilla harjoittamasta kirjeenvaihdosta, jonka etikettisääntöjä oli vastikään rikottu. Hän totesi pakinassaan, ettei pienten paperilappujen lähettely opetuksen aikana ollut oikeastaan sopivaa, vaikka niissä lähetettiin tärkeitä ja jopa salaisia asioita. Täysin sopimattomana käytöksenä Wendelin piti kirjelappujen sensurointia matkalla, mitä oli hänen mukaansa tapahtunut. Lisäksi hän paheksui niitä Östbergin luokan oppilaita, jotka olivat istuessaan luokkatovereidensa pulpeteissa lukeneet näiden kirjeenvaihtoa.⁷⁶

Luokka harjoitti oppitunneilla aktiivista kirjeenvaihtoa. Lappujen lähettelylle oli muodostunut kirjoittamattomia sääntöjä, joiden rikkomista paheksuttiin. Tärkeiden ja salaisten asioiden kertominen ympäri luokkaa kiertävissä kirjeissä kertoo Östbergin luokan oppilaiden luottamuksesta luokkatovereihin. Kirjeenvaihdolla oli sosiaalista pääomaa kerryttävä vaikutus, sillä oppilaat oppivat tuntemaan toisiaan paremmin ja tunnustivat toisensa vaihdon arvoisiksi.

---

⁷² Suomalaisen Normaalilyseon järjestyssäännöt II Oppilaat 1930, 5–9. Helsingin Normaalilyseo Ecb, Pikkukirjasia S, TY; Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 3–4. Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

⁷³ Kaarninen 1995, 160.

⁷⁴ Suomalaisen Normaalilyseon järjestyssäännöt II Oppilaat 1930, 5–9. Helsingin Normaalilyseo Ecb, Pikkukirjasia S, TY.

⁷⁵ Kiuasmaa 1982, 310–311.

⁷⁶ Hara (Harri Wendelin), Meikäläisen miettehiä, *Mikepuke* 2/1935, 3–6.

Toisaalta välillä luokan jäsenten välinen luottamus saattoi rapautua, kuten Wendelinin pakinasta ilmenee. Hän toivoi pakinassa, ettei kirjeitä lähettävien tovereiden luottamusta enää petettäisi sensuroimalla tekstiä. Wendelinistä sensurointi saattoi pahimmillaan rikkoa ystävyysuhteita.⁷⁷

Kaarninen on todennut, että oppikoululaisten arkeen kuuluivat erilaiset kepposet.⁷⁸ Vaikka kirjeenvaihtoetiketin rikkominen vähensi Östbergin luokan oppilaiden luottamusta toisiinsa hetkellisesti, voidaan rikkeet tulkita pieniksi arjen kepposiksi. Pitkällä aikavälillä oppituntien kirjeenvaihto lisäsi sosiaalista pääomaa merkittävästi.

Esimerkiksi keväällä 1934 Harri Wendelin vastaanotti saksan oppitunnilla nimettömän kirjeen, jossa ehdotettiin luokkalehden perustamista.⁷⁹ *Mikepuken* perustaminen ja julkaiseminen syvensi Östbergin luokan monien oppilaiden ystävyysuhteita koulutyön ulkopuolella. Vuosina 1934–1935 luokalla oli 31 oppilasta,⁸⁰ joista ainakin 14 osallistui *Mikepuken* toimittamiseen. Harri Wendelin toimi lehden päätoimittajana. Jokaisella numerolla oli 2–3 vaihtuvaa aputoimittajaa. Lisäksi lehdellä oli useampi vakinainen avustaja.⁸¹

Kuva 1: Risto Vesanto: Muistakaa kovaosaisia eli toimitus työssään (pilapiirros). *Mikepuke* 6/1934–1935, 22.

⁷⁷ Hara (Harri Wendelin), Meikäläisen miettehiä, *Mikepuke* 2/1935, 3–6.

⁷⁸ Kaarninen 1995, 188.

⁷⁹ Hara (Harri Wendelin), Alkupuhe, *Mikepuke* 0/1934, 2.

⁸⁰ Luokan poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 3–4/1934, 12–14; Luokkamme poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 6/1935, 11–12.

⁸¹ *Mikepuke* 1934–1935.

Risto Vesannon *Mikepuken* joulunumeroon piirtämä pilapiirros *Muistakaa kovaosaisia eli toimitus työssään* (Kuva 1) kuvaa julkaisutyön kiirettä ja hektisyyttä. Kovaosaisuudella Vesanto viittaa siihen, että syksyllä 1934 lehdellä oli haasteita löytää aputoimittajia tekemään paljon aikaa vaatinutta lehtityötä.⁸²

Lehden julkaiseminen vaati runsaasti aikaa Östbergin luokan oppilailta. Ensiksi lehti kirjoitettiin siististi kahdelle palstalle, minkä jälkeen sitä monistettiin hektografilla.⁸³ Kolmelta hengeltä yhden sivun tekemiseen meni noin tunti.⁸⁴ Reilun vuoden kestäneen julkaisemisen aikana *Mikepuken* puhtaaksikirjoittamiseen ja monistamiseen kului yli 500 henkilötuntia.

Puhtaaksikirjoittaminen ja monistaminen tehtiin yhdessä aikaa viettäen, joten *Mikepuke* tarjosi päätoimittajalle ja aputoimittajille mahdollisuuden oppia tuntemaan toisiaan entistä syvemmin. Sosiaalista pääoma kertyi myös kirjoittamalla lukijakunnalta tunnustusta saavia juttuja *Mikepukeen*.

Östbergin luokan oppilaat pyrkivät saamaan tunnustusta luokkatovereilta kirjoittamalla *Mikepukeen* humoristisia juttuja vuonna 1935 sata vuotta täyttäneestä *Kalevalasta*. Kaapre Peräläisen kirjoittamassa koulupäivän arkea kuvaavassa oopperan libretossa toisen näytöksen keskeisin tapahtuma oli *Kalevalan* kuulustelu, joka sisälsi useita aarioita.⁸⁵ Lauri Drockila kirjoitti painajaisunestaan, jossa lihava oppilas yritti muistaa läksynä olleet 260 säettä *Kalevalaa*. Kirjoituksen lopussa Drockila tunnusti heränneensä ja muistaneensa, että läksynä oli 310 säettä *Kalevalan* Kullervo-runoa.⁸⁶ Lisäksi *Mikepuke*ssa julkaistiin kalevalamittainen iloruno *Kalevan* lukemisen loppumisen kunniaksi.⁸⁷

Lukijakunnan suosion tavoittelusta huolimatta muutamat Östbergin luokan oppilaat lopettivat lehden ostamisen syksyllä 1934 alkuinnostuksen lopahdettua. Lisäksi osa

---

⁸² Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 3/1934–1935, 3–5.

⁸³ Arv. Lukija älköön hermostuko, *Mikepuke* 4/1935, 10.

⁸⁴ Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 3/1934–1935, 3–5.

⁸⁵ Kaaproo (Kaapre Peräläinen), Ooppera, *Mikepuke* 6/1934–1935, 20–21 & 23.

⁸⁶ Puppe (Lauri Drockila), Koululainen ja Kalevala, *Mikepuke* 6/1934–1935, 14–16.

⁸⁷ Loppui 21.2. -35 klo 10.41.52, *Mikepuke* 3/1935, 9–10.

oppilaista alkoi ostaa markan maksanutta lehteä velaksi, mikä sai päätoimittaja Wendelinin harmittelemaan luokan suhtautumista *Mikepukeen*.⁸⁸

Lukijamäärän vähentyminen osoittaa, etteivät kaikki kokeneet itseään Östbergin luokkaan täysin kuuluviksi. Keväällä 1935 *Mikepuke*ssa ilmestyi luokan yhteishenkeen kielteisesti vaikuttaneita kirjoituksia. Päätoimittaja Wendelin arvosteli muutamaa Östbergin luokalle lukukaudeksi 1934–1935 siirtynyttä oppilasta häiritsevistä käytöksestä oppitunneilla.⁸⁹ Ilari Rantasalo vastasi Wendelinin arvosteluun, toteamalla muiden saavan pitää luokkahenkensä, sillä hän ei ollut ikinä lukeutunut Östbergin luokkaan. Hän kertoi ostaneensa lehteä syksyllä, mutta huomanneensa lehden olleen täynnä Wendelinin ”elämyksiä”.⁹⁰

Wendelinin ja Rantasalon välinen nokittelu *Mikepuken* palstoilla osoittaa, että Östbergin luokalla oli sisäisiä jännitteitä. Näitä jännitteitä voi pitää ymmärrettävinä, sillä sekä luokan vanhat että uudet oppilaat eivät tunteneet toistensa tapoja. Jännitteistä huolimatta *Mikepuke*ssa on useita viitteitä siitä, että uusiin luokkatovereihin haluttiin tutustua eikä heitä haluttu sulkea luokkayhteisön ulkopuolelle. Wendelin toivoi pakinassaan syyskuussa 1934 uuden lukuvuoden alettua, että luokan uudet oppilaat tuntisivat olonsa kotoisaksi ”lastentarhassa”. Hän myös totesi, että luokalla oli ollut aiempina vuosina onnea uusien oppilaiden suhteen, sillä nämä olivat ”hauskaa sakkia kaikki!”.⁹¹ Syyskuussa 1934 luokalla aloittaneet oppilaat olivat marraskuussa mukana edustamassa Östbergin luokkaa kouluajan ulkopuolella järjestetyssä luokkien välisessä uintikilpailussa.⁹²

Luokalle jäänti oli 1930-luvun Normaalilyseossa varsin yleistä, kuten taulukosta 2 ilmenee. Vuosina 1930–1938 luokalle jäi vuosittain lähes joka seitsemäs oppilas. Syksyllä 1930 Normaalilyseon ensimmäisellä luokalla aloittanut oppilas jäi kahdeksan ensimmäisen vuoden aikana vähintään kerran luokalle lähes 74 % todennäköisyydellä.

---

⁸⁸ Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 3/1934–1935, 3–5.

⁸⁹ (Harri Wendelin), Toverihengestä, *Mikepuke* 5/1935, 3–4. Viimeisestä numerosta käy ilmi, että tekstin kirjoittaja oli Wendelin. Harri Wendelin, Vastaus ylläolevaan, *Mikepuke* 6/1935, 3–5.

⁹⁰ Rantasalo (Ilari Rantasalo), Mikepuken toimitukselle, *Mikepuke* 6/1935, 3.

⁹¹ Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 1/1934–1935, 3–4.

⁹² Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 5/1934–35, 10–11.

Taulukko 2. Luokalle jäänti Normaalilyseossa vuosina 1930–1938			
Lukuvuosi	Oppilaita	Luokalle jääneitä oppilaita	Luokalle jääneiden oppilaiden %-osuus kaikista oppilaista
1930-31	658	94	14,3
1931-32	667	147	22,0
1932-33	623	66	10,6
1933-34	642	106	16,5
1934-35	664	115	17,3
1935-36	670	102	15,2
1936-37	666	102	15,3
1937-38	670	79	11,8
Yhteensä	5 260	811	15,4
Lähteet: SVT IX 1932–1939, Luokilta siirretyt ja luokilta jääneet. Lukuvuoden 1938–1939 tilastot julkaistiin tiiviinä selontekona vasta vuonna 1949. Esimerkiksi luokilta siirrettyjen ja luokille jääneiden tilastoa ei julkaistu. SVT IX 1949, 3.			

Tilapäisistä jännitteistä huolimatta Östbergin luokan oppilaiden sosiaalinen pääoma vahvistui uusien tulokkaiden myötä, sillä uusia ystävyssuhteita syntyi. Toisaalta luokalta poistui oppilaita joko jääden luokalle, keskeyttämällä koulunkäynnin tai kuoleamalla. Kaarnisen mukaan vuosina 1920 ja 1929 oppikoulun aloittaneista tamperelaisista lähes 40 prosenttia keskeytti oppikoulun ennen viidennen luokan suorittamista.⁹³ Keväällä 1932 Normaalilyseosta ylioppilaaksi valmistunut Matti Kuusi käsitteli muistelmateoksessaan *Ohituksia* neljän eri luokkatoverin kuolemaa. Hän toteaa, että "(...) kävimme koulua kuolemanvarjon laaksossa".⁹⁴ Kuusen voimakasta ilmaisua selittää se, että osa menehtyneistä luokkatovereista kuolivat yllättäen ilman epidemiaa tai pitkäaikaista sairastelua.⁹⁵ Luokan sosiaalinen pääoma saattoi siis myös vähentyä, kun osa luokkatovereista keskeytti oppikoulun tai kuoli. Sen sijaan ystävyssuhteet luokalle jääneisiin pysyivät, vaikka saattoivat muuttua etäisimmiksi. Esimerkiksi Kaapre Peräläinen jatkoi kirjoittamista *Mikepukeen*, vaikka jäi luokalle keväällä 1934.⁹⁶

⁹³ Kaarninen 1995, 184.

⁹⁴ Kuusi 1984, 48.

⁹⁵ Kuusi 1984, 46–48.

⁹⁶ Kaaproo (Kaapre Peräläinen), Ooppera, *Mikepuke* 6/1934–1935, 20–21 & 23; Luokan poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 3–4/1934, 12–14; Luokkamme poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 6/1935, 11–12.

Kouluajan ulkopuolella Östbergin luokka kerrytti sosiaalista pääomansa myös muutoin kuin *Mikepukea* toimittamalla. Keväällä 1934 luokka teki yli 20 hengen voimin retken Aulangolle. Menomatkalla linja-auton takaosassa istuneet oppilaat tulkitsivat Malmsténin uusia kotimaisia iskelmiä sekä esittivät balalaikka- ja oopperaduettoja. Paluumatkan tunnelma oli Wendelinin mukaan rauhallisempi, vaikka matkan aikana kuultiin kahden oppilaan välinen kansanlaulukilpailu.⁹⁷

Syksyllä 1934 järjestettiin Östbergin luokan omat yleisurheilukilpailut, joihin osallistui viisi oppilasta. Lajeina olivat pituushyppy, kolmiloikka, kuulantyohtö, korkeushyppy ja seiväshyppy.⁹⁸ Mestaruuskilpailut jäivät tosin kesken kun lokakuussa ei voitu järjestää toista kilpailupäivää huonon sään vuoksi.⁹⁹ Vapaa-ajalla järjestettyyn luokkien väliseen 8 x 50 metrin uintikilpailuun Östbergin luokka lähetti täyden joukkueen, joka saavutti kilpailussa kolmannen sijan.¹⁰⁰

Myöskään loma-ajalla ei luokkatovereita unohdettu. *Mikepuke*ssa julkaistiin keväällä 1934 ja 1935 Östbergin luokan kaikkien poikien kesäosoitteet, jotta pojat voisivat kirjoittaa toisilleen ja yöpyä kesäretkillään luokkatovereiden luona.¹⁰¹ Keväällä 1935 kolme luokan oppilasta vietti yhdessä hiihtolomaa retkeillen ja hiihtäen Lahden seudulla.¹⁰²

Östbergin luokan oppilaiden keskinäinen ajanvietto ei rajoittunut vain kouluun. Oppilaat halusivat pitää yhteyttä toisiinsa myös vapaa-ajalla ja loma-aikana. Sosiaalista pääomaa kerrytettiin siis esimerkiksi viihdyttämällä luokkatovereita laulamalla Malmsténin iskelmiä luokkaretkellä kuin myös yhdessä retkeillen hiihtolomalla.

Yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista pääomaa lisäsivät entisestään kasvattajilta saadut tunnustukset. Esimerkiksi luokanvalvoja tohtori Östberg kirjoitti joulurauhaa käsittelevän pääkirjoituksen *Mikepuken* joulunumeroon.¹⁰³ Vielä merkittävemmän tunnustuksen

---

⁹⁷ Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 3–4/1934, 3–5.

⁹⁸ Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 2/1934–35, 4–5.

⁹⁹ Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 3/1934–35, 7–8.

¹⁰⁰ Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 5/1934–35, 10–11.

¹⁰¹ Luokan poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 3–4/1934, 12–14; Luokkamme poikien kesäosoitteet, *Mikepuke* 6/1935, 11–12.

¹⁰² SC II, Tuokiokuvia hiihtolomalta, *Mikepuke* 4/1935, 4–6.

¹⁰³ K. K. (Kaarlo Kustaa Östberg), Miksi vain yksi viikko?, *Mikepuke* 6/1934–1935, 3–4.

Östbergin luokka sai samaisen joulunumeron jutussa, jossa latinan ja kreikan kielen lehtori Esko R. Joki haastatteli itseään. Joki pohti jutussa humoristiseen sävyyn ja lentävin lausein Östbergin luokan käyttäytymistä. Hän totesi aikamiehen ymmärtävän kurin olevan miehinäinen ominaisuus. Järjestystä Joen mukaan uhmasivat vain kakarat. Hän piti luokassa vallitsevaa järjestystä hyvänä ja kehui Östbergin luokkaa miesten joukoksi, jossa ei ole naismaisia olentoja.¹⁰⁴ Lehtori Joelta saatu tunnustus luokan miehisyydestä oli erityisen merkittävä, koska tämän opettamat klassilliset kielet olivat miehisiä oppiaineita. Ne eivät kuuluneet 1930-luvulla tyttölyseoiden lukusuunnitelmiin.¹⁰⁵ Lehtori Joen tunnustuksen merkittävyttä lisäsi entisestään se, että hän oli entinen norssi.¹⁰⁶

Östbergin luokka esimerkkinä osoittaa, että luokkayhteisö oli norssin oppilaille keskeisin yhteisö, jonka kanssa tunnettiin yhteenkuuluvuutta. Toisin sanoen luokkayhteisö muodosti yksittäisen oppilaan kerryttämän sosiaalisen pääoman kannalta merkittävimmän keskinäisen tuntemisen ja tunnustamisen verkoston. Tähän verkostoon kuuluivat luokan sen hetkisten oppilaiden lisäksi läheiset opettajat ja yhä norssia käyvät luokan entiset oppilaat.

Bourdieuun määritelmän mukaan yksilön sosiaalinen pääoma riippuu osittain sen verkoston koosta, jonka hän pystyy mobilisoimaan.¹⁰⁷ Kuten todettua, Östbergin luokan oppilaat onnistuivat saamaan luokanvalvojansa, tohtori Östbergin luokkaretkelle ja kirjoittamaan *Mikepukeen* vuoden 1934 aikana. Näin ollen vaikuttaa siltä, että luokkayhteisön kerryttämä sosiaalinen pääoma oli korkeaa. On tosin huomioitava, ettei Östbergin luokan jäsenten sosiaalinen pääoma rajoittunut vain luokkayhteisöön. Lukioluokilla he osallistuivat Normaalilyseon konventin toimintaan.

Konventti

Meikäläiset ovat tietysti aina parempia kuin muut. Se valkeni meille itse kullekin jo varhaisessa lapsuudessamme.[...] Kouluaikana ”meidän piha” muuttui

---

¹⁰⁴ Potamos (Esko R. Joki), Potamos haastattelee itseään, *Mikepuke* 6/1934–1935, 7–9.

¹⁰⁵ Kaarninen 2011, 417; Kiuasmaa 1982, 635.

¹⁰⁶ Joki 1937, 125.

¹⁰⁷ Bourdieu 1986 (1983), 249.

”meidän kouluksi”, mutta itse asia, ”ryhmäylpeys” vai miksi sitä nimittäisin, ei muuttunut. [...] (Norssi muuten ansaitsee Suomen mestaruuden kouluylypeydessä, ja toisella sijalla, vaikkakin aika lailla jäljessä, on taatusti Oulun lyseo.)¹⁰⁸

Ylioppilaslehden pakinoitsija Tytti piti vuonna 1937 norssien kouluylypeyttä poikkeuksellisen vahvana ja selkeästi muista oppikoululaisista eroavana. Norssien poikkeukselliseen kouluylypeyteen ja sosiaaliseen pääomaan vaikutti vahvasti Normaalilyseon lukioluokkien oppilaiden muodostama toverikunta eli konventti.

Kiuasmaan mukaan koulujen oppilasyhteisöt lamaantuivat 1920-luvulla, jolloin toverikunnat menettivät autonomian ajan vahvan asemansa. Yhtenä keskeisenä syynä lamaannukseen hän mainitsee toverikuntien yhdyssiteenä olleen *Nuori voima* -lehden muuttumisen Nuoren Voiman Liiton lehdeksi.¹⁰⁹

Nuori Voima oli perustettu vuonna 1908 suomenkielisten toverikuntien kattojärjestön Suomen Koulunuorisoliiton lehdeksi. Kahden vuoden kuluttua lehden perustamisesta sen kustantajaksi tuli WSOY ja lehti erkaantui liitosta. Lehden merkitys oppikoululaisten äänenkannattajana päättyi 1920-luvun alussa, kun sen lukijakunnan aloitteesta perustettiin Nuoren Voima Liitto, jonka toiminta jakaantui erilaisiin harrastuspiireihin. Jäseneksi pääsi lähettämällä harrastusnäytteen. Seuraavana vuonna liittoon oli liittynyt jo useita satoja oppikoululaisia.¹¹⁰

Kiuasmaa toteaa, että Nuoren Voiman Liiton harrastuspiirien ympärille rakentunut oppikoululaisten yhteistyö johti osittain toverikuntatoiminnan väljähtämiseen 1920- ja 1930-luvuilla. Hänen mukaansa toverikunnat eivät kyenneet innostamaan ajan nuorta väkeä, joka hakeutui vapaa-ajallaan Nuoren Voiman Liiton harrastuspiirien lisäksi aatteellisiin ja isänmaallisiin järjestöihin. Kiuasmaa mainitsee esimerkkinään Jyväskylän lyseon, jossa toverikunta koettiin vain tanssitilaisuuksien järjestäjäksi.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Tytti, Tytti pakinoi, *Ylioppilaslehti* 4/1937, 78.

¹⁰⁹ Kiuasmaa 1982, 311–312.

¹¹⁰ Kaarninen 1995, 175–176.

¹¹¹ Kiuasmaa 1982, 311–312.

Kaarnisen mukaan Tampereella koulunuorisoa lähimpänä olivat toverikunnat. Niiden toiminta kosketi lähes jokaista, vaikka tyttökoulujen oppilaista neljännes ja lyseolaisten joukosta vain 15 % oli konventtien jäseniä 1920-luvun lopulla.¹¹² Hän on tutkimuksessaan havainnut myös, että suojeluskunnat, partio, Lotta-Svärd ja Sinimustat saivat Tampereella oppikoululaisia mukaan toimintaansa 1930-luvulla. Kaarninen tulkitsee, ettei liikehdintä aatteellisiin ja isänmaallisiin järjestöihin ollut kuitenkaan Tampereella kovin voimakasta. Yli puolet Tampereen Sinimustiin kuuluneista 196 valajäsenestä asui kaupungin läheisissä maaseutukunnissa. Mukana oli erityisesti opettajien ja virkamiesten lapsia.¹¹³

Kiuasmaan mukaan 1930-luvulla osassa kouluista toverikuntaelämä oli aktiivista ja niissä pidettiin vanhoja perinteitä yllä. Esimerkikseen hän nostaa Waltarin historiikkiin viitaten Normaalilyseon, jossa konventti yhdisti oppilaita näkyvämmiin kuin ajan aatteelliset ja isänmaalliset järjestöt.¹¹⁴ Konventin nimikirjoista voidaan päätellä, että sen jäseneksi liittyi 1930-luvulla lähes jokainen Normaalilyseon lukioluokkien oppilas.¹¹⁵ Konventtiin kuuluminen oli Normaalilyseossa siis selvästi yleisempää kuin toverikuntiin kuuluminen muissa oppikouluissa.

Waltarin aikalaisarvio konventista oppilaiden yhdistäjänä on uskottava. Syksyllä 1930 konventin puheenjohtaja Teuvo Aura totesi vuosijuhlapuheessaan, että konventin sisäinen elämä oli muuttunut. Kokouksissa ei enää esiintynyt joka asiassa jyrkkiä mielipide-eroja

---

¹¹² Kaarninen 1995, 173–175.

¹¹³ Kaarninen 1995, 179–182.

¹¹⁴ Kiuasmaa 1982, 311–312; Waltari 1937, 82.

¹¹⁵ Päätelmä pohjautuu kahden satunnaisesti valitun vuoden tutkimiseen konventin nimikirjasta, oppikoulutilastoista, vuosikertomuksista ja vuoden 1992 matrikkelista. Syksyllä 1930 konventtiin liittyi 60 oppilasta. Samana vuonna 58 norssia jatkoi keskikoulusta lukioon. Lisäksi kaksi nimikirjaan merkittyä oppilasta siirtyi vasta kuudennelle luokalle Normaalilyseoon. Syksyllä 1935 konventtiin liittyi 68 oppilasta. Samana vuonna 69 norssia jatkoi keskikoulusta lukioon. Lisäksi neljä nimikirjaan merkittyä oppilasta siirtyi vasta kuudennelle luokalle Normaalilyseoon. On tosin huomioitava, että konventin jäsenet merkittiin nimikirjaan vasta seitsemännellä luokalla. Suom. Norm. Lyseon Konventin nimikirja 1924–1933 & Konventin nimikirja 1936–1942, Konventin nimikirjat Hc:2, Konventin asiakirjat, Hna, KA; SVT IX 1931 & 1936, Luokilta siirretyt sekä luokille jääneet oppilaat & Oppilasluvun muutokset; Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, XIV Tilasto & Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1935–1936, XV Tilasto, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Castrén 1992. *Perinnekirja 2013*, 7. Päätelmää vahvistaa myös se, että *Nuoren Voiman* mukaan konventilla oli keväällä 1932 jäseniä 209, kun taas samana lukuvuonna Normaalilyseossa oli kolmella ylimmällä luokalla 217 oppilasta. Piirteitä norssin konventista, *Nuori Voima* 3/1932, 75; SVT IX 1933, Luokilta siirretyt sekä luokille jääneet oppilaat.

klassikoiden ja reaalilinjalaisten välillä. Päätöksiä konventissa tehtiin aiempaa yksimielisemmin, joten Aura totesi norssin hengen tulleen lujemmaksi.¹¹⁶ Myös vuosilta 1936–1938 säilyneet 28 konventin kokouspöytäkirjaa kertovat, että päätöksiä tehtiin hyvässä hengessä konventin pahemmin jakautumatta.¹¹⁷

Aura totesi kokousinnon laimenneen vastakkainasettelun vähentyessä 1930-luvun alussa, mutta ei pitänyt ilmiötä huolestuttavana. Hän uskoi, että kaikissa toverikunnissa vähentynyt kokousinto oli ohimenevä ilmiö.¹¹⁸ Vuonna 1928 konventin kokouksiin oli osallistunut keskimäärin 70–90 konventin jäsentä.¹¹⁹ Neljä vuotta myöhemmin konventin jäsenmääräksi kerrottiin *Nuoressa Voimassa* 209 civistä¹²⁰ ja abiturusta¹²¹, joista noin neljäsosa kävi joka toinen lauantai pidetyissä kokouksissa.¹²² Vuosina 1936–1938 pidettyihin konventin kokouksiin osallistui pöytäkirjojen mukaan keskimäärin noin 75 civistä ja abiturusta. Tämä oli noin kolmannes konventin varsinaisten jäsenten määrästä.¹²³ Vuosikymmenen alussa vähentynyt kokousinto jäi Normaalilyseossa väliaikaiseksi ja se palasi 1920-luvun jälkipuoliskon tasolle.

Konventti oli 1930-luvulla lukioluokkien oppilaiden yhdistäjä, sillä se toi eri lukusuunnitelmia opiskelevat klassikot ja linjalyläisöläiset toistensa kanssa yhteistoimintaan. Se muodosti poikkeuksellisen suuren ja moninaisen keskinäisen tuntemisen ja tunnustamisen verkoston. Sen poikkeukselliseen kokoon syynä oli koulun ylimpien luokkien suuri oppilasmäärä, joka osallistui aktiivisesti konventin toimintaan.

---

¹¹⁶ Teuvo Aura, Muisteloja Norssin konventtivuosilta, *Veikko* 1/1981–1982, 8-10.

¹¹⁷ Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹¹⁸ Teuvo Aura, Muisteloja Norssin konventtivuosilta, *Veikko* 1/1981–1982, 8-10.

¹¹⁹ Martti Ruuth, Pikapiirtoja Suomalaisen Normaalilyseon konventista nykyhetkellä, *Nuori Voima* 5/1928, 150–151.

¹²⁰ Kuudes tai seitsemäsluokkalainen. Ajan suosituimman latinalais-suomalaisen sanakirjan mukaan *civis* on suomeksi kansalainen. Streng 1933, 117.

¹²¹ Kahdeksaluokkalainen abiturientti. Norssien tuottamissa teksteissä käytettiin huomattavasti useammin sanaa abiturus kuin abiturientti. Ajan suosituimman latinalais-suomalaisen sanakirjan mukaan *abitus* tarkoittaa suomeksi lähtöä. Streng 1933, 3.

¹²² Piirteitä norssin konventista, *Nuori Voima* 3/1932, 75.

¹²³ Pöytäkirjat 36–38, Hnk. Kokousten osallistujamäärät vaihtelivat runsaasti. Joskus kaikki konventin varsinaiset jäsenet olivat paikalla, kun taas välillä kokouksissa oli parikymmentä civistä abiturusten jo lähdettyä koulusta. Kokouksia pidettiin muutaman viikon välein. Tosin marras-joulukuulta 1936 puuttuu pöytäkirjoja. Esimerkiksi joulukuun viimeisestä kokouksesta puurojuhlasta pöytäkirja puuttuu, vaikka puurojuhla pidettiin. Vati, Puuro miehen tiellä pitää!, *Veikko* 5/1936–1937, 121 & 125.

Konventin luja ja voimakas norssin henki syntyi tunnustamisesta ja tuntemisesta, joihin monet konventin perinteet ja käytännöt vaikuttivat. Yksi konventin perinteistä ja samalla tärkein siirtymäriitti¹²⁴ oli läpi 1930-luvun jatkunut syyskuinen nahkakonventti, jossa kuudennen luokan oppilaat otettiin konventin jäseniksi.¹²⁵ Nahkakonventti sai nimensä siitä, että ennen konventtiin ottamista oppilasta kutsuttiin nahaksi.

Alempien luokkien oppilaat olivat Normaalilyseossa ylempien luokkien oppilaiden jatkuvan pilkan kohteena. Konventin *Veikko*-lehdessä julkaistiin syksystä 1936 alkaen nahoille omaa osastoa.¹²⁶ Osastossa julkaistiin paljon fiktiivisiä kertomuksia, joissa yksittäinen nahka oli kertoja tai haastateltava. Esimerkiksi vuonna 1938 *Veikossa* julkaistiin nahkoja parodioiva teksti ”Nahan päiväkirjasta”:

[...] Meille on tullut uus’ sisäkkö ja se on eri kiva ja mä olen tehnyt salaliiton sen kanssa. Sen nimi on Liisa ja se lupas’ pitää mun päiväkirjaani piilossa eikä lukea sitä eikä antaa sitä mun broidille vaikka se pyytäiskin ja nyt mulla onkin paljon kerrottavaa.

*Mä olin siellä Konventin buffassa tarjoilemassa ja mull’ oli kivaa kun mull’ oli uus’ puku ja sitt’ mull’ oli tukka kammattu pystyyn. Mä olen pitänyt otsatukkaa ja salaa harjannut sitä pystyyn ja nyt se on kiva. Ja mä pääsin katsomaan kun ne tanssi ja mun isobroidikin tanssi yhden vaaleatukkaisen friidun kanssa. Ja kyll’ se oli kumman näköistä. [...]*¹²⁷

Lainaus osoittaa, että nahkoja pidettiin lapsina. Heidän kielenkäyttönsä ajateltiin olevan kehittymätöntä, joten parodioivassa päiväkirjassa nahka kirjoitti slangia. Lainauksen nahan

---

¹²⁴ Tässä tutkimuksessa siirtymäriitillä tarkoitetaan Bourdieun tapaan eräänlaista sosiaalista magiaa sisältävää tilannetta, jonka tehokkuus perustuu riitin kohteena olevan ajatukseen ”tulla sellaiseksi kuin olen”. Bourdieu 1982, abstrakti.

¹²⁵ *Perinnekirja* 2013, 12; *Pöytäkirja* Suomalaisen Normaalilyseon nahkakonventista 19.9.36 & *Pöytäkirja* nahkakonventista 19.9.-37, *Pöytäkirjat* 36–38, Hnk; Kuusi 1986, 13–14.

¹²⁶ *Veikko* 1/1936–1937, 22–24.

¹²⁷ Nahan päiväkirjasta, *Veikko* 2–3/1938–1939, 50. Ks. myös esim. Nahka, Yksittäisen nahan tuumailuja, *Veikko* 3/1936–37, 101; Nahka, Yksittäisen nahan tuumailuja, *Veikko* 2/1937–1938, 42–43. *Veikko*-lehdessä esitettiin myös puheenvuoroja eri vuosiluokkien tasavertaisemman kohtelun puolesta. Konventin kuraattori tohtori. L. Arvi Poijärvi vaati ensimmäisen painetun *Veikon* pääkirjoituksessa, että kouluun tulevia pikkupoikia ei kohdeltaisi huonosti, vaan heille annettaisiin myös huomiota. L. Arvi P. Poijärvi, Eri ikäiset pojat ja miehet yhteistyöhön, *Veikko* 1/1935–1936, 3–4. Ks. myös esimerkiksi Ipe, Uusi työskä konventille, *Veikko* 4/1937–38, 114.

lapsellisuudesta kertoo myös se, että tämä luotti uuteen sisäkköön, nautti tarjoilemisesta konventin juhlassa ja ihmetteli tanssimista.

Konventtiin liittyvälle kuudesluokkalaiselle nahkakonventti oli merkityksellinen siirtymäriitti, jossa hänet tunnustettiin viimein norssiksi vuosia kestäneen pilkan jälkeen. Seitsemäsluokkalainen Matti Kuusi kirjoitti havaintojaan nahkakonventista päiväkirjaansa syyskuussa 1930. Konventin puheenjohtaja Jussi Lappi-Seppälä oli pitänyt puheen nahoille, jossa hän oli todennut nahkojen olevan niin tyhmiä, etteivät nämä olleet tajunneet sitä, kuinka tyhmältä he näyttivät laumana. Lappi-Seppälä oli ilmoittanut, ettei hän tiennyt ainuttakaan adjektiiviattribuuttia, joka olisi ollut kyllin häpeällinen ja alhainen nahkalauman kuvaamiseksi. Puheessa oli käsitelty myös nahkojen epäpuhtautta, ulkomuotoa ja vertailtu nahkoja civiksiin. Lopuksi Lappi-Seppälä oli määritellyt nahan olevan ”pieni, likainen, vikisevä, yläpäästään hiukan karvainen eläin, jolla on kaksi vinoa silmää ja niiden välissä turpea rauhanen, joka erittää kirkasta limaa.”¹²⁸

Kuusen mukaan myös nahkakomitean konventissa suorittamat tutkimukset olivat puheen tapaan nautinnollista seurattavaa. Tutkimuksia hän kuvaa päiväkirjassaan seuraavasti:

*Nahkoja tanssitettiin, tappelutettiin, laulatettiin ja voimistelutettiin, heidän käskettiin riisua milloin mikin vaatekappale, leikkiä sokkosta ja viimeistä paria, viheltää, olla puheenjohtajan tuolin virassa ja ryömiä penkkien ja tuolien alitse. Lihavat nahat ”istuivat kuuden tuuman rautanaulan päälle eivätkä tunteneet mitään”, punatukkaisia tukistettiin, kun koetettiin ottaa ”peruukki” pois j.n.e. j.n.e. Lopuksi kaikki saivat juosta kujanjuoksun.*¹²⁹

Kujanjuoksun jälkeen pidettiin vaalit, jossa valittiin konventille uusia virkailijoita. Vaaleihin saivat osallistua myös uudet civikset eli entiset nahat.¹³⁰

Nahkakonventti koki muutoksia vuonna 1935, jolloin kidutuksesta luovuttiin pysyvästi. Myöskään nahkojen olemusta käsittelevää puhetta ei enää pidetty vuosittain. Entiseen

---

¹²⁸ Kuusi 1986, 13–14.

¹²⁹ Kuusi 1986, 14.

¹³⁰ Kuusi 1986, 14.

tapaan valittiin yksi abiturus nahkamajuriksi¹³¹ johdattamaan nahat konventin pitopaikkana olleen voimistelusalin perälle. Samalla konventti esitti halveksuntansa nahkoja kohtaan meluamalla. Tämän jälkeen konventin edellisessä kokouksessa valittu nahkakomitea alkoi tutkia naamioituneena nahkojen sopivuutta konventin jäseniksi. Tutkimusten jälkeen nahat istuutuivat civisten joukkoon, jonka jälkeen luettiin konventin edellisen vuoden historia ja pidettiin vaalit.¹³²

Nahkakonventti siirtymäriittinä kertoo norssiuteen liittyneestä sosiaalisesta sulkemisesta. Ennen konventtiin ottamista ei voinut olla norssi. Norssius vaati nahkojen nöyrytmistä civisten ja abiturusten edessä. Nahkakonventissa kahdeksas- ja seitsemäsluokkalaiset tunnustivat, että kuudesluokkalaisilla oli riittävästi sisäistä kuria, joten näiden enää tarvinnut olla ankaran ulkoisen kurin kohteena. Pilkattu ja syrjitty nahka muuttui hetkessä tasavertaiseksi toveriksi, joka pääsi käyttämään puhe- ja äänioikeutta konventin kokouksissa.

Teuvo Aura muisteli, että ”vasta konventtiin pääsyn jälkeen avautui tie piireihin”.¹³³ Konventin jäsenyyden myötä norssien sosiaalinen pääoma vahvistui, sillä kokouksiin osallistui usein entisiä norsseja eli ulkociviksiä¹³⁴. Lukuvuosina 1936–1938 ulkociviksiä vieraili noin joka toisessa kokouksessa. Ulkocivikset osallistuivat erityisen runsaana joukkona Normaalilyseon 50-vuotisriemujuhlan yhteydessä järjestettyyn riemujuhlakonventtiin. Kokoukseen osallistui yhteensä 350 henkeä, joista noin 150 oli

---

¹³¹ Esimerkiksi vuonna 1937 abiturus Håkan Susitaival valittiin nahkamajuriksi sotilaallisten taipumustensa ansiosta. Pöytäkirja nahkakonventista 19.9.37, Pöytäkirjat 36–38, Hnk. Konventin valintaan vaikutti varmasti myös Susitaipaleen sukutausta. Håkan Susitaipaleen (4092) isä norssiylioppilas Paavo Susitaival (1190) oli toiminut Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin päällikkönä. Setä norssiylioppilas Bobi Sivéén (1518) oli heimoaatteen marttyyri, joka Repolan nimismiehenä surmasi itsensä vastalauseena Tarton rauhansopimukselle vuonna 1921. Castrén 1992.

¹³² *Perinnekirja* 2013, 12–13; Pöytäkirja Suomalaisen Normaalilyseon nahkakonventista 19.9.36, Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokoelma, 22 §; EEKOO, Jupinaa juhliuista juhlista, *Veikko* 1/1935–1936, 15; S, Norssin joulujuhlat, *Veikko* 3/1935–1936, 11; Aloha, Uudet cives, *Veikko* 1/1937–1938, 27–28; ent. nahka, Nahkakonventti, *Veikko* 1/1938–39, 8–9.

¹³³ Aura & Mustonen 1982, 45.

¹³⁴ Konventin jäseniä civisten ja abiturusten lisäksi olivat kuraattori, kunniajäsenet ja ulkojäsenet eli ulkocivikset. Kuraattori oli konventin lukukaudeksi kerrallaan valitsema Normaalilyseon vakinainen opettaja, joka valvoi konventin toimintaa. Konventin kunniajäsenet olivat konventin etua edistäneitä henkilöitä, jotka konventti kutsui juhliinsa. Ulkojäsenet eli ulkocivikset olivat entisiä norsseja, jotka eivät olleet ilmoittaneet eroavansa konventista. Kunniajäsenillä ja ulkojäsenillä oli konventin kokouksissa puheoikeus, mutta ei äänioikeutta. Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokoelma, II luku.

ulkociviksiä. Ulkocivisten suosiossa oli myös vuosittainen puurojuhla, johon esimerkiksi vuonna 1937 osallistui 16 ulkocivistä.¹³⁵

Ulkocivikset olivat usein juhlapuhujina konventin tapahtumissa. Kirjailija Mika Waltari puhui keväthlassa 1932 ja vuosijuhlassa 1934. Kirjailija Jalmari Finne piti vuoden 1933 keväthlassa puheen. Konventin entinen puheenjohtaja Jussi Lappi-Seppälä oli puhujana saman vuoden vuosijuhlassa. Vuosijuhlassa vuonna 1935 puhui latinan ja kreikan kielen lehtori Esko R. Joki ja vuonna 1936 maisteri Martti Ruutu.¹³⁶

Ulkocivisten vierailut konventin kokouksiin ja juhliin laajensivat oppilaiden sosiaalista pääomaa. Esimerkiksi muutama 1930-luvun alun norssi tutustui konventin kautta kirjailija Jalmari Finneen. Parhaiten Finneen tutustui Jussi Lappi-Seppälä. Kirjeenvaihdossaan kirjailija Finnen kanssa Lappi-Seppälä kirjoitti aluksi konventin asioista. Valmistuttuaan ylioppilaaksi Lappi-Seppälä alkoi kirjoittaa kirjeissään Finnelle myös omasta elämästään ja tulevaisuuden suunnitelmistaan.¹³⁷

Myös Teuvo Aura tutustui kirjailija Finneen ja lähetti tälle elokuussa 1936 syntymäpäiväonnittelut. Onnitteluiden lisäksi Aura kiitteli Finneä niistä lukuisista ohjeista ja vihjeistä, joita oli saanut vuosien varrella tältä niin korttipöydän ääressä kuin baarin katolla.¹³⁸ Muistelmissaan Aura kertoi vierailleensa usein Finnen luona yhdessä muiden norssien kanssa. Kirjailija oli antanut nuorille vierailleen elämänohjeita ja tarjonnut

---

¹³⁵ Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Vati, Puuro miehen tiellä pitää!, *Veikko* 5/1936–1937, 121 & 125. Myös Waltari toteaa ulkocivisten vierailleen puurojuhlassa. Waltari 1937, 82.

¹³⁶ Norssin keväthla 22.4.1933 Kl. 19, Norssin vuosijuhla 11 p. marraskuuta 1933 klo 19, Norssiin 23.4.1934. klo 19, Norssin vuosijuhla nautitaan yhden kerran sisällisesti ja ulkonaisesti 2.11.1935 klo 19, Norssin vuosijuhla 14.11 -36 klo 19, "Konventin" juhlien pääsylippuja ja ohjelmia 1910–30-luvulta, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Hara (Harri Wendelin), Meikäläisen mietteitä, *Mikepuke* 5/1934–1935, 3–5.

¹³⁷ Jussi Lappi-Seppälän kirje 1.2.1931, Jussi Lappi-Seppälän kirje 20.5.1931, Jussi Lappi-Seppälän kirje 29.8.1934, Jussi Lappi-Seppälän kirje 2.11.1934, Jussi Lappi-Seppälän kirje 11.11.1934, Jussi Lappi-Seppälän kirje 11.11.1934, Jussi Lappi-Seppälän kirje 11.8.1937, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA.

¹³⁸ Teuvo Auran kirje 11.8.1936, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA. Lappi-Seppälän ja Auran lisäksi Normaaliylyseon konventin puolesta Finnelle kirjoittivat Veikko Jalava ja Osmo Paloheimo. *Veikko* Jalavan kirje 7.2.1932, Osmo Paloheimon kirje 5.1933, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA.

herkullisia ruokia. Finne oli myös vienyt norsseja syömään Helsingin asemaravintolaan, jossa hän oli opettanut pojille herraskaisia tapoja.¹³⁹

Finne ei kuitenkaan ollut ainut ohjeita ja neuvoja norsseille jakanut ulkocivis. Esimerkiksi *Weikon* entinen päätoimittaja Matti Kuusi sai apua kirjailija Mika Waltarilta, kun Kuusi lähetti runonsa *Itsekritiikki* Nuoren Voiman Liiton kirjoituskilpailuun vuonna 1932. Waltarin ehdotuksesta runosta pudotettiin viimeinen säkeistö pois ennen sen julkaisemista *Nuoressa Voimassa*.¹⁴⁰

Kun Normaalilyseon 50-vuotisriemujuhlaa valmisteltiin 1930-luvun jälkipuoliskolla, konventin toimijoita otettiin mukaan riemujuhlatoimikuntaan, jonka muut jäsenet olivat ulkociviksiä. Toimikuntaa johti kansainvälisen ja valtiosääntöoikeuden professori Kaarlo Kaira ja sen muita jäseniä olivat muun muassa kouluneuvos L. Arvi Poijärvi, rehtori F. A. Heporauta, pankinjohtaja Toivo Aro sekä joukko konventin puheenjohtajia edellisen vuosikymmenen vaihteesta, kuten Martti Ruutu, Mikko Erich, Jussi Lappi-Seppälä ja Teuvo Aura.¹⁴¹

Myös *Veikon* toimittajat tutustuivat toimitustyössään entisiin norsseihin. Vanhat norssit esittäytyvät -palstalla toimitus haastatteli yhteiskunnan eliittiin kuuluneita norsseja, jotka muistelivat kaiholla Normaalilyseossa opiskeluaikana vallinnutta ilmapiiriä. Toimitus tutustui muun muassa kirjailija Jalmari Finneen, kenraali K. F. Wilkamaan, professori Martti Ruuthiin, pankinjohtaja Toivo Aroon, professori Uunio Saalakseen ja kenraali Lauri Malmbergiin.¹⁴²

Norssit tutustuivat siis runsaaseen joukkoon ulkociviksiä, jotka edustivat eri elämänaloja. Konventin muodostama yhteisö, johon ulkocivikset kuuluivat, perustui tuntemisen ohella tunnustuksille. Kirjailija Jalmari Finne tunnusti monet kolmekymmenluvun norssit nuoriksi

---

¹³⁹ Aura & Mustonen 1982, 44–45.

¹⁴⁰ Krogerus 2014, 113.

¹⁴¹ Riemujuhlatoimikunnan pöytäkirjoja, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg 2, Muut asiakirjat, Hna, KA. Ks. esim. Riemujuhlatoimikunnan kokous Normaalilyseossa 1.6.1937, Riemujuhlatoimikunnan pöytäkirjoja, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg 2, Muut asiakirjat, Hna, KA.

¹⁴² Vanhat norssit esittäytyvät, *Veikko* 1/1935–1936, 6–7; *Veikko* 5/1935–1936, 6–8; *Veikko* 6–7/1935–1936, 6–7; *Veikko* 5/1936–1937, 118–119; *Veikko* 6/1936–1937, 142–143.; Vanhoja Norsseja, *Veikko* 5/1938–1939, 91–92 & 109.

ystävikkseen. Hän kävi kirjeenvaihtoa Jussi Lappi-Seppälän kanssa ja oli valmis opettamaan nuorille norsseille herraskaisia tapoja.

Lisäksi ulkocivikset jakoivat tunnustuksia konventin toimijoille riemujuhla-konventissa lokakuussa 1937. Konventin puheenjohtajina toimineet Ernst Rydman ja Eero Helkama sekä *Veikon* päätoimittaja Erkki Kario palkittiin riemujuhlatoimikunnan ansiomerkein. Vastavuoroisesti konventin ansiomerkki myönnettiin kirjailija Finnelle, professori Kairalle, kouluneuvos Poijärvelle ja lehtori Joelle.¹⁴³ Aiemmin konventin ansiomerkin olivat saaneet vain Jussi Lappi-Seppälä ja Martti Ruutu.¹⁴⁴

On huomioitava, etteivät kaikki konventin jäsenet oppineet tuntemaan yhteiskunnalliseen eliittiin kuuluneita ulkociviksiä tai saaneet heiltä tunnustuksia. Bourdieu on todennut, että jokaisella yhteisöllä on enemmän tai vähemmän institutionaalistuneita muotoja delegoida yhteisön koko sosiaalinen pääoma yksittäiselle toimijalle tai pienelle joukolle toimijoita, joita hän nimittää yhteisön täysivaltaisiksi edustajiksi (*plenipotentiary*).¹⁴⁵

Myös konventissa koko sosiaalinen pääoma delegoitiin konventin täysivaltaisille edustajille. Juhlailaisuuksissa konventtia edusti lähetystö, johon kuuluivat puheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja. Koulun sisäisessä elämässä konventtia edustivat puheenjohtaja ja sihteeri, jotka kantoivat koulussa virkamerkkiä. Kun edellinen viranhaltija luovutti merkkinsä seuraajalleen, konventti kunnioitti toimitusta nousemalla seisomaan. *Veikon* täysivaltainen edustaja oli vastaavasti päätoimittaja, jolle konventti luovutti päätoimittajakortin. Myös tätä toimitusta konventti kunnioitti seisten.¹⁴⁶ Konventin täysivaltainen edustajuus oli siis institutionaalistuneena virkoihin, mikä selittää sitä, että parhaiten eliittiin kuuluviin ulkocivikiin tutustuivat konventin täysivaltaiset edustajat.

---

¹⁴³ Pöytäkirja riemukonventista 17.10.1937, Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Jussi, Juhlakonventti, *Veikko* 3/1937–38, 91.

¹⁴⁴ Pöytäkirja konventin kokouksesta 27.5.1937, Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹⁴⁵ Bourdieu 1986 (1983), 251.

¹⁴⁶ *Perinnekirja* 2013, 8–10. Virkamerkissä oli 13 tähteä, jotka olivat vertauskuva Norssissa alkuaikoina olleille 13 luokalle.

Bourdieuun mukaan sosiaalisen pääoman kerryttämisen edellytyksenä on jatkuva seurallisuus, joka vaatii yksilöltä aikaa ja energiaa.¹⁴⁷ Konventin jäsenet kerryttivät sosiaalista pääomaa konventin viroissa. Koko vuosikymmenen ajan konventin virkoja olivat puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, sihteerin, varasihteerin, rahastonhoitajan, rahastonhoitajan apulaisten, kirjastonhoitajan, kirjastonhoitajan apulaisten, arkistonhoitajan, arkistonhoitajan apulaisten, historioitsijan, taiteilijan ja tilintarkastajien virat. Konventissa toimi myös viisijäseninen sääntöjä tulkinnut lakivaliokunta, kuusihenkinen huomattaviin juhlatilaisuuksiin lähetetty lippuvartio, koululaisjuhlien edustajalippujen jaosta vastannut lippukomitea ja konventin juhlien ohjelmasta vastannut ohjelmatoimikunta. Kahteen viimeksi mainittuun kuului jokaiselta konventtiluokalta yksi oppilas. Vuosikymmenen aikana perustettiin kerhohuoneen isännän virka.¹⁴⁸

Vuosikymmenen alkupuolella konventin sääntöjen mukaan sekä *Weikko*-lehdelle että pilalehti *Pillereille* valittiin päätoimittaja, kymmenen aputoimittajaa ja puhtaaksikirjoittaja. *Weikolle* valittiin myös arvostelija.¹⁴⁹ Helmikuusta 1930 toukokuuhun 1933 on säästynyt kuusi kaunokirjallista *Weikko*-lehteä. Vain vuoden 1932 kolmannessa *Weikossa* on lyhyt arvostelu, jossa todetaan kevään ensimmäisen numeron olleen pettymys.¹⁵⁰ Tellervo Krogerus toteaa Matti Kuusen elämäkerrassa, että Kuuselle *Weikon* päätoimittajuus oli ikävä yllätys. Hänellä oli vaikeuksia saada avukseen aputoimittajia, joten Kuusen toimittamista numeroista tuli täysin Matti Kuusi -keskeisiä.¹⁵¹ *Weikon* toiminnan epäsäännöllisyys viittaa siihen, että aputoimittajien, arvostelijoiden ja puhtaaksikirjoittajien

---

¹⁴⁷ Bourdieu 1986 (1983), 250.

¹⁴⁸ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Säännöt 1924 (monistettu 1934), 5. ja 6. luku, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökoelma, luvut IV, V & VI; *Perinnekirja* 2013, 8; Suom. Norm. Lyseon Konventin nimikirja 1924–1933 & Konventinnimikirja 1936–1942, Konventin nimikirjat Hc:2, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

¹⁴⁹ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Säännöt 1924 (monistettu 1934), 5. ja 6. luku, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

¹⁵⁰ *Weikko* 1/1930, 1/1931, 2/1931, 2/1932, 3/1932 & 1/1933, Painamattomat *Weikko*-lehdet, Hnk. Lehtien numeroinnista voidaan päätellä, että kyseisenä aikana julkaistiin vähintään 7 lehteä.

¹⁵¹ Krogerus 2014, 99. Sic. Krogerus väittää samaisen sivun viitteessä 33, että Kuusen päätoimittamia lehtiä ei ole säilynyt. *Weikon* numerossa 1/1931 on nimimerkki 6 kirjoittama eepillinen runoelma ja satiiri urheil uutisesta sekä nimimerkki Sextuksen kirjoittama novellikertomus, matkamuistelmia ja kolme runoa. Numerossa 2/1931 on Matti Kuusen vapaa suomennos Ovidiuksen elegiasta, nimimerkki Sextuksen kirjoittama novelli ja runo sekä nimimerkki 6 kirjoittama tarina. *Weikko* 1–2/1931, Painamattomat *Weikko*-lehdet, Hnk.

viroilla ei ollut enää 1930-luvulla samaa merkitystä kuin aiemmin.¹⁵² Vuosikymmenen loppupuolella painetulle *Veikko*-lehdelle valittiin päätoimittaja, toimitussihteeri, ”Pillerien pääpappa” eli huumoriosaston toimittaja, 3 toimittajaa, urheilutoimittaja, nahkaosastoa toimittanut ”ylinahkuri” ja taloudenhoitaja.¹⁵³

Normaalilyseon konventti ja sen lehdet virkoineen tarjosivat siis runsaasti mahdollisuuksia civiksille ja abituruksille käyttää aikaa ja energiaa konventin hyväksi. Useimmiten norssit hyödynsivät mahdollisuuden kasvattaa sosiaalista pääomaansa toimimalla aktiivisesti konventin viroissa. Toisaalta 1930-luvulla *Weikon* aputoimittajien, arvostelijoiden ja puhtaaksikirjoittajien virat eivät saaneet aktiivisia hoitajia. Mitä ilmeisimmin ne vaativat hoitajiltaan liikaa aikaa ja resursseja suhteessa niistä kertyneeseen sosiaaliseen pääomaan.

Kerrytetylle sosiaaliselle pääomalle ja ruumiillistuneessa muodossa olleelle kulttuuriselle pääomalle jaettiin konventissa tunnustusta palkinnoin ja suosionosoituksin. Palkitseminen keskittyi erityisesti konventin syyslukukauden päättävään puurojuhlaan, jonka merkitystä kasvatti ulkocivisten runsas läsnäolo. Läpi vuosikymmenen puurojuhlan ohjelmaan kuului musiikkikilpailu ja kilpailu viisauden sarvesta, jossa konventin jäsenet kilpailivat humoristisilla omintakeisilla keksinnöillään.¹⁵⁴ Vuosikymmenen alkupuolella puurojuhlassa jaettiin edellä mainittujen kilpailujen palkintojen lisäksi palkinnot konventin vuosijuhlassa pidetystä taidenäyttelystä ja kesän aikana järjestetystä kirjoituskilpailusta.¹⁵⁵ Vuosikymmenen jälkipuoliskolla palkinnot ja niiden jakamisen ajankohdat muuttuivat

---

¹⁵² Arvostelijan virka tosin lakkautettiin vasta vuonna 1937, jolloin konventti totesi, etteivät sen haltijat olleet hoitaneet tehtäviään. Pöytäkirja vaalikonventista 16.1. -37, Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹⁵³ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökoelma, luvut IV, V & VI.

¹⁵⁴ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Säännöt 1924 (monistettu 1934), 26 §, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; *Päivä Normaalilyseossa* 6.10.1937, Elävä Arkisto. Alkaen 33:00; Hara (Harri Wendelin), Meikäläisen miettehiä, *Mikepuke* 6/1934–1935, 4–7; Quidam, Pakinaa puurojuhlasta, *Veikko* 3/1935–1936, 8; Vati, Puuro miehen tiellä pitää!, *Veikko* 5/1936–1937, 121 & 125; E. Kario, Puurojuhla, *Veikko* 8/1936–37, 210; Puuro, Puuromaista, *Veikko* 5/1937–1938, 148; Luru, Puuron tuoksua, *Veikko* 4/1938–1939, 74–75. Vuoden 1938 musiikkikilpailun tuloksia ei kuitenkaan *Veikossa* julkaistu, vaikka kilpailu mainitaan.

¹⁵⁵ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Säännöt 1924 (monistettu 1934), 26 §, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Aura & Mustonen 1982, 46; Suomalaisen Normaalilyseon Vuosijuhla 29.11.30, Norssin vuosijuhla 11 p. marraskuuta 1933 klo 19, Norssin vuosijuhla 14.11. -36 klo 19, ”Konventin” juhlien pääsylippuja ja ohjelmia 1910–30-luvuilta, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

osittain. Kirjallisuuspalkintoa jaettiin puurojuhlassa vuoteen 1935 asti.¹⁵⁶ Lukuvuonna 1936–1937 *Veikko*-lehti järjesti myös runokilpailun.¹⁵⁷ Taidepalkinnot jaettiin Helsingin Toverikuntaliiton kilpailuja varten järjestetyissä karsintakilpailuissa.¹⁵⁸ Lisäksi konventti järjesti keväisin lausuntakilpailuja, jossa kilpailtiin sekä luokkien että oppilaiden kesken.¹⁵⁹

Palkintojen lisäksi konventin jäsenet saivat tunnustusta konventilta esiintymällä sen kokouksissa. Kokoukset tarjosivat hyviä esiintymismahdollisuuksia soittajille, lausujille, pakinoiden lukijoille, keskustelukysymysten alustajille ja innokkaille keskustelijoille.¹⁶⁰ Vuosina 1936–1938 norssit oppivat tuntemaan toisiaan keskustelemalla esimerkiksi miesten kosmeettisten aineiden käytöstä, koulun työskentelyaikojen muuttamisesta, ylioppilaskirjoitusten tarpeellisuudesta ja siitä pitäisikö nahan nostaa hattua civikselle.¹⁶¹ Varsin usein konventti antoi tunnustusta osoittamalla suosiotaan hyvälle puheenvuoroille ja esityksille. Esimerkiksi Östbergin luokan oppilaiden puheenvuorot tunnustettiin torvensoitolla abituruskonventissa keväällä 1935.¹⁶²

Palkinnot ja suosionosoitukset olivat sosiaalisen pääoman tunnustamista, mutta ennen kaikkea niiden avulla eroteltiin oppilaiden kulttuurista pääomaa. Konventissa palkinnoilla ja suosionosoituksilla tunnustettiin konventin jäsenten kulttuurista pääomaa ruumiillistuneessa muodossa. Norssien kulttuurintuntemuksen sekä ideologisten,

---

¹⁵⁶ Quidam, Pakinaa puurojuhlasta, *Veikko* 3/1935–1936, 8. Kirjoituskilpailu palkintoineen mainittiin uusituissa säännöissä vuonna 1937. Saman vuoden keväältä on säilynyt Erkki Karion kirjoitus puurojuhla-perinteestä, jossa kirjoittaja ei tiennyt, missä vaiheessa kirjallisuuspalkinto jaetaan. Kirjallisuuskilpailu järjestettiin taas kesällä 1938. Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokielma, 22 §; Pöytäkirja konventin eestiläiskokouksesta 25.5.1938, Pöytäkirjat 1936–38, Hnk; E. Kario, Puurojuhla, *Veikko* 8/1936–37, 210.

¹⁵⁷ Kilpailu, *Veikko* 2/1936–1937, 60. Kilpailun voittanut runo julkaistiin *Veikon* riemujuhlanumerossa. Night, Jo kuole, sydämeini, *Veikko* 8/1936–1937, 216.

¹⁵⁸ Lordi Emsworth, Norssin taidekilpailut 11.2.38, *Veikko* 2–3/1938–1939, 36.

¹⁵⁹ *Perinnekirja* 2013, 7; Esko R. Joki, Norssin lausuntakilpailut, *Veikko* 6/1935–1936, 18–19; E. R. J. (Esko R. Joki), Konventin tämänkeväiset lausuntakilpailut, *Veikko* 8/1936–1937, 222; Eero Salola, Norssin äskeiset lausuntakilpailut, *Veikko* 7/1937–38, 194 & 211.

¹⁶⁰ Pöytäkirjat 36–38, Hnk. Ks. esim. Pöytäkirja konventin kokouksesta 27.4.1938.

¹⁶¹ Pöytäkirja Suomalaisen Normaalilyseon kutsukonventista 3.10.36; Pöytäkirja konventin kokouksesta 2.10.37; Pöytäkirja konventin kokouksesta 16.3.1938; Pöytäkirja konventin kokouksesta 27.4.1938, Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹⁶² Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Hara (Harri Wendelin), Meikäläisen miettehiä, *Mikepuke* 3/1935, 3–7.

retoristen ja taiteellisten kykyjen tunnustamisen ehtona oli se, että he olivat jatkuvasti seurallisia osallistumalla konventin toimintaan.

Matti Kuusi muisteli nuoruuttaan vuosikymmeniä myöhemmin toteamalla, että ”[m]inun maailmassani Ruotsi-Suomi -maaottelu tai konventin runokilpailu merkitsi ehdottomasti vahvempaa sensaatiota kuin Ståhlbergin kyyditys tai Mäntsälän kapina.”¹⁶³ Myös Teuvo Aura koki konventin toimintaan osallistumisen merkitykselliseksi:

Norssin konventissa käytin innokkaasti puheenvuoroja. Kaikki asiat kiihottivat minua heti. Halusin olla ja olin heti kaikessa mukana.

En yleensä suoranaisesti pyrkinyt niin sanottuihin asemiin, mutta kun olin monessa mukana ja näin monien silmissä, minut lopulta valittiin konventin puheenjohtajaksi.¹⁶⁴

Konventtiin kuuluminen ja toimintaan osallistuminen oli norssille tärkeää, mikä näkyy Kuusen ja Auran muisteluissa. Norssit osallistuivat konventissa käytyihin keskusteluihin ja kilpailuihin innokkaasti. He tahtoivat oppia tuntemaan toisia norssseja ja heidän ajatteluaan, antaa tunnustuksia toisille norssseille ja saada tunnustuksia toisilta norssseilta.

Waltari tulkitsee aikalaisena, että konventtitoiminta yhdisti yläluokkalaisia ja kasvatti norssseja myöhempään julkiseen elämään. Waltarin mukaan lukuisista uusista kouluista huolimatta Normaalilyseo ja norssin henki olivat säilyttäneet hallitsevan asemansa.¹⁶⁵ Waltari osui aikaistulkinnassaan monin tavoin oikeaan.

Norssien kouluylpeys oli poikkeuksellisen vahvaa, koska koulussa oli 1930-luvulla raju sosiaalisen sulkemisen kulttuuri, jossa alaluokkalaiset määriteltiin norssiuden ulkopuolelle. Nahkakonventissa entiset alaluokkalaiset tunnustettiin norssseiksi vuosien pilkan ja odotuksen jälkeen. Siirtymäriittinä se vahvisti riitin kohteena olleiden uusien civisten ajatusta ”tulla sellaiseksi kuin olen”. Kouluylpeys oli Normaalilyseossa vahvaa, koska konventin jäseniä yhdisti rajun sosiaalisen sulkemisen kokeminen alaluokkalaisina.

---

¹⁶³ Kuusi 1965, 165.

¹⁶⁴ Aura ja Mustonen 1982, 21.

¹⁶⁵ Waltari 1937, 82.

Norssissa vallinnut sosiaalisen sulkemisen kulttuuri selittää myös konventin toiminnan säilymistä aktiivisena. Konventtitoiminta tarjosi ylimpien luokkien oppilaille mahdollisuutta määritellä norssiutta ja eristää alaluokkalaiset ulkopuolelle. Konventti ei siis ajautunut käymistilaan, kuten moni muu toverikunta. Aktiivista toimintaa selittää myös se, että konventtitoiminta kasvatti norssieja kohti julkista elämää. Konventissa norssit oppivat tuntemaan toisiaan ja yhteiskunnalliseen eliittiin kuuluneita entisiä norssieja. Useat konventin jäsenet olivat valmiita käyttämään runsaasti aikaa ja energiaa sen toimintaan toimimalla erilaisissa viroissa, mikä oli edellytys runsaan sosiaalisen pääoman kerryttämiseksi. Ruumiillistuneessa muodossa olleelle kulttuuriselle pääomalle norssit saivat tunnustusta esiintymällä konventissa tai saamalla palkintoja konventin järjestämissä kilpailuissa.

Muut vapaa-ajan yhteisöt

Luokkayhteisöiden ja konventin lisäksi norssien sosiaaliseen pääomaan vaikutti 1930-luvulla Normaalilyseossa kukoistanut harrastustoiminta. Se kerrytti norssien sosiaalista pääomaa lisäämällä oppilaiden mahdollisuuksia tutustua koulutovereihin yhä enenevissä määrin vapaa-ajalla. Taulukko 3 osoittaa, että 1930-luvulla Normaalilyseossa toimi yli 30 oppilaiden vapaa-ajan yhteisöä. Vuosikymmenen alussa Normaalilyseossa toimi 8 vapaa-ajan yhteisöä. Lukuvuonna 1933–1934 yhteisöjen määrä oli jo toistakymmentä. Parhaimmillaan yhtäaikaaisesti oli toiminnassa noin parikymmentä yhteisöä lukuvuosina 1935–1938.

Yhteisöjen määrän kasvuun oli useita syitä. Merkittävin niistä oli Normaalilyseossa suoritettut korjaus- ja järjestelytyöt kesällä ja syksyllä 1934. Remontin yhteydessä konventti sai oman kerhohuoneen.¹⁶⁶ Kerhohuoneen tarkoituksena oli edistää konventin kerhojen toimintaa. Kerran viikossa huoneessa oli yleinen kerhoilta. Muina arki-iltoina kerhohuoneessa oli kerhojen omia vuoroja.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1934–1935, 4, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Waltari 1937, 82.

¹⁶⁷ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökoelma, V Norssin kerhohuoneen säännöt.

Taulukko 3. Oppilaiden vapaa-ajan yhteisöt 1930–1939										
Yhteisö	Luku- vuosi	1930– 1931	1931– 1932	1932– 1933	1933– 1934	1934– 1935	1935– 1936	1936– 1937	1937– 1938	1938– 1939
Konventti		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Turnarit		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kipinä		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Luonto-Seura		X	X	X	X	X	X	X	X	X
SNLP		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Isänmaan ystävät		X								
Kristillinen yhdistys		X	X	X	X	X				
Historiallinen kerho		X	X	X	X	X				
Luonnon ystävät				X	X					
Musiikkikerho (K)					X	X	X	X	X	X
Puhekerho (K)					X	X	X	X	X	X
Orkesteri (K)					X	X	X	X	X	
Kuoro (K)					X	X	X	X	X	
Sinimustat					X	X				
Taidekerho (K)						X	X	X	X	
Shakkikerho (K)						X	X	X	X	X
Ampujainkerho (K)						X	X	X	X	
Teknillinen kerho (K)						X	X			
Näytelmäkerho (K)							X	X	X	X
Tenniskerho (K)							X	X	X	X
Lennoxikerho (K)							X	X	X	X
Kemistat (K, L-S)							X	X	X	X
Lausuntakerho (K)							X	X		
Norssin Ilves							X	X		
Kirjallinen kerho (K)							X			
Urheiluseura Sisu							X			
Lintutieteellinen seura Anorthu (K)							X			
Radistikerho (K)								X	X	X
Pikakirjoituskerho (K)								X	X	
Vanhat Veikot (K)								X	X	
Sanomalehtimieskerho (K)								X	X	
Filosofien kerho (K)								X		
Karjala-Seura									X	X
Grafologien kerho (K)									X	
Yht.	34	8	7	8	13	16	22	23	22	14
Lyhenteet: SNLP=Suomalaisen Normaalilyseon Partiopojat, (K)=Konventin alainen ja (L-S)= Luonto-Seuran alainen Lähteet: Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Suom. Norm. Lyseon Konventin nimikirja 1924–1933 & Konventin nimikirja 1936–1942, Konventin nimikirjat Hc:2, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk; Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Kerhojen sääntöjä, Säilytettäviä historiallisia dokumentteja, Hnk; <i>Perinnekirja</i> 2013; <i>Mikepuke</i> 1934–1935; <i>Pohjantähti</i> 1930–1939; <i>Veikko</i> 1935–1939; <i>Nuori Voima</i> 1930–1937 (Vuosina 1930–1934 Helsingin Toverikuntaliitto -palsta (Numerot 1–4/1934 Toverikunnat-palsta) , vuosina 1935–1937 Koulumaailma-palsta). Sic. Nordberg 2009, Vapaat harrastukset. Nordbergin esittämä taulukko perustuu ainoastaan vuosikertomusten tietoihin.										

Yhteisöjen määrän kasvuun vaikutti myös uusien harrastusten leviäminen oppikoululaisten keskuuteen. Esimerkiksi soitinmusiikkiharrastus oli edellisinä vuosikymmeninä yleistynyt akateemisissa piireissä.¹⁶⁸ Oppilasorkestereita oli perustettu 1930-luvun alkuun mennessä muun muassa Svenska normallyceumiin ja Hämeenlinnan lyseoon.¹⁶⁹ Näin ollen myös Normaalilyseoon levisi soitinmusiikkiharrastus. Konventin kuraattorin tohtori L. Arvi Poijärven aloitteesta perustettiin syksyllä 1933 Normaalilyseoon orkesteri ja kuoro, joiden ohella aloitti myös konventin musiikkikerho. Orkesteri sai avustusta toimintaansa Kouluhallitukselta, jotta se saattoi hankkia oppilaille soittimia.¹⁷⁰

Valtaosa vapaa-ajanyhteisöistä oli konventin alaisia. Näiden kerhojen toiminta oli varsin autonomista, vaikka niiden talous oli kytketty konventtiin.¹⁷¹ Esimerkiksi vuoden 1937 lopulla kemistien kerho Kemistat erosi konventin alaisuudesta ja siirtyi Luonto-Seuran alaisuuteen.¹⁷² Kerhojen autonomisuuteen viittaa myös se, että niihin saattoivat liittyä eräissä tapauksissa konventtiin kuulumattomat alaluokkalaiset. Esimerkiksi shakkikerhoon saivat liittyä myös viidennen luokan oppilaat.¹⁷³ Alaluokkalainen saattoi päästä myös orkesterin jäseneksi, jos tämä osasi soittaa jotakin instrumenttia vähintään tyydyttävästi.¹⁷⁴ Käytännössä konventti huolehti vain, että sen alaisilla kerhoilla oli puheenjohtaja, sihteeri ja viisi muuta jäsentä. Mikäli nämä konventin asettamat edellytykset eivät täyttyneet, kerho lakkautettiin. Esimerkiksi syksyllä 1936 konventti lakkautti Teknillisen ja Kirjallisen kerhon liian vähäisen jäsenmäärän vuoksi.¹⁷⁵

Konventin kerhotoiminta kerrytti norssien sosiaalista pääomaa, sillä toimintaan osallistuminen vaati jatkuvaa seurallisuutta. Kerhojen puheenjohtajat toimivat kerhojensa

---

¹⁶⁸ Yrjö Suomalainen, Lukumiehet soittoniekkoina, *Suomen kuvalehti* 47/1934, 1670–1672.

¹⁶⁹ Jussi Lappi-Seppälän kirje 20.5.1931, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA; Meinander 2014, 141.

¹⁷⁰ Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk.

¹⁷¹ Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹⁷² Pöytäkirja konventin puurojuhlasta 11.12.-37, Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Konventin kerhotoiminta, *Veikko* 1/1937–1938, 9 & 14–15.

¹⁷³ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Shakkikerhon säännöt, 3. §, Kerhojen sääntöjä, Säilytettäviä historiallisia dokumentteja, Hnk.

¹⁷⁴ Suomalaisen Normaalilyseon Orkesterin säännöt, Kerhojen sääntöjä, Säilytettäviä historiallisia dokumentteja, Hnk.

¹⁷⁵ Syyslukukauden 1936 pöytäkirjat, Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

täysivaltaisina edustajina konventin kokouksissa.¹⁷⁶ Puheenjohtajan ja sihteerin virkojen hoitaminen vaativat aikaa ja resursseja, kuten myös kerhotoimintaan osallistuminen. Norssien kerhotoiminnassa kerryttämä sosiaalinen pääoma erosi konventissa kerrytetystä pääomasta, sillä kerhotoiminnassa solmittiin tiiviit suhteet niihin koulutovereihin, jotka olivat kiinnostuneita samasta harrastuksesta.

Norssit kerryttivät sosiaalista pääomaansa myös monissa muissa koulun vapaa-ajan yhteisöissä. Normaalilyseon voimistelu- ja urheiluseura Turnarit toimi aktiivisesti lukiolaisten ja ylimpien keskikoululuokkien keskuudessa. Seura järjesti runsaasti luokkienvälisiä kilpailuja, lähetti toistuvasti jäseniään koulujen välisiin kilpailuun ja järjesti koulujen välisiä voimisteluotteluita. Vuosikymmenen alussa toiminta laajeni niin paljon, että seura jaettiin osastoihin. Osastoja muodostettiin kaikkiaan yhdeksän: yleisurheilu, voimistelu, pesäpallo, jalkapallo, uinti, nyrkkeily, jääpallo, hiihto ja luistelu. Jokaista osastoa johti oppilaiden joukosta valittu valmentaja. Lisäksi seura liittyi Suomen Valtakunnan Urheiluliittoon keväällä 1933, minkä seurauksena toiminnasta tuli yhä aiempaa järjestäytyneempää ja kenttätöiminnasta aktiivisempaa.¹⁷⁷

Turnareiden toiminnan laajentumista selittää nuorisourheilun lajinomaistuminen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä, jonka myötä voimistelu hävisi kamppailun kilpaurheilulle. Hannu Itkosen mukaan erityisesti 1930-luvulla urheilun suosio lisääntyi ratkaisevasti, sillä "[l]asten ja nuorten teki mieli kisailla niin omissa lähiympäristöissä kuin urheiluseurariennoissa".¹⁷⁸

Turnareiden toiminta ei rajoittunut pelkästään urheiluun vaan seura järjesti voimistelunäytöksiä Normaalilyseossa järjestettyihin juhliin sekä omia vuosi- ja

---

¹⁷⁶ Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

¹⁷⁷ Ahtola 1978, 17–22; Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1938–1939, 9, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA. Vaikka toiminta laajeni 1930-luvulla, vuosikymmenen alkupuolisko oli tuloksellisesti heikko verrattuna aiempiin vuosikymmeniin. Lila, Ensimmäiset keihäät ja kiekot tuotti Suomeen maamme vanhin suomenkielinen voimisteluseura, Normaalilyseon Turnarit, HS 14.10.1937.

¹⁷⁸ Itkonen 2003, 338.

voimistelujuhliaan.¹⁷⁹ Turnareiden puheenjohtaja osallistui työskentelyyn Turnareiden 60-vuotisjuhlien juhlatoimikunnassa, joka koostui lähinnä entisistä turnareista.¹⁸⁰

Turnareiden toiminta kerrytti monin tavoin norssien sosiaalista pääomaa. Luokkienväliset kilpailut saivat luokkayhteisöt harjoittelemaan kilpailuja varten. Tästä esimerkkinä on mainittu jo aiemmin Östbergin luokan sisäiset yleisurheilukilpailut, joissa katsastettiin oman luokan osaamista ennen luokkienvälisiä kilpailuja.¹⁸¹ Valinta lajiosaston valmentajaksi tai oman koulun edustajaksi kilpailuihin oli koulutovereilta saatu tunnustus, joka kasvatti Turnarien toimintaan osallistuneiden norssien sosiaalista pääomaa. Lisäksi seuran puheenjohtaja kerrytti runsaasti sosiaalista pääomaa, koska seuran täysivaltaisena edustajana tämä tutustui laajaan joukkoon turnareita ja entisiä turnareita.

Turnareiden lisäksi norssissa toimi hetkellisesti muita urheiluseuroja. Yksi niistä oli 1930-luvun puolivälissä nuorimpien norssien keskuudessa perustettu urheiluseura Norssin Ilves, jonka kolmekymmentä jäsentä oli kiinnostuneita erityisesti jalkapallosta. Ilveksellä oli puheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja, jotka olivat kolmasluokkalaisia. Kuraattorina toimi latinan tuntiopettaja ja entinen norssi Tauno Parikka. Pimeään aikaan seura järjesti myös kerhoiltoja.¹⁸² Myös Norssin Ilveksessä sosiaalista pääomaa oli mahdollista kerryttää hoitamalla virkaa. Seuran keskinäisen tuntemisen ja tunnustamisen verkostoon kuului alaluokkalaisten lisäksi kuraattori.

Alaluokkalaisten sosiaalista pääomaa kerrytti Norssin Ilvestä enemmän raittiusyhdistys Kipinä. Sen toiminta oli aloitettu uudelleen vuonna 1928 vuosikymmenen tauon jälkeen. Aluksi yhdistyksen jäseneksi otettiin vain alaluokkalaisia. Kipinän toiminta ajautui

---

¹⁷⁹ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 5, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; V.I. (Veikko Itkonen), Norssin nimiä, *Nuorten lukemisto* 1/1936, 17–20; Olympialaisjuhlia tulossa, *Nuorten lukemisto* 4/1936, 16; Ahtola 1978, 20. Ahtola mainitsee, että Turnarien järjestämät voimistelujuhlat keväällä 1933 saivat kiitokset Suomen Valtakunnan Urheiluliiton puheenjohtajalta, varatuomari Kekkosealta.

¹⁸⁰ Ahtola 1978, 23.

¹⁸¹ Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 1/1934–35, 4–5; Urhakoitsija (Kalevi Lyytikäinen), Urheilupakina, *Mikepuke* 2/1934–1935, 4–5.

¹⁸² Nahkojen vapaita harrastuksia, *Veikko* 4/1937–1938, 126. Tauno Parikka (3167) toimi vain lukuvuoden 1937–1938 latinan tuntiopettajana. Castrén 1992.

hetkellisesti kriisiin vuonna 1932, mihin ensisijaisena syynä oli kieltolain kumoaminen.¹⁸³ Kieltolain kumoaminen ei kuitenkaan ollut ainut syy. Kipinäläinen Martti Voipio alusti keskustelun alaluokkien raittiustyöstä Suomen Opiskelevan Nuorison Raittiusliiton kesäkokouksessa vuonna 1932. Hänestä raittiustyö alaluokilla oli epäonnistunutta ja siihen tylsistyttiin, koska kokouksissa istuttiin totisina ja tärkeinä. Voipio vaati muutosta toimintatapoihin, jotta toiminnasta muodostuisi pirteää ja hauskaa.¹⁸⁴

Kipinän toiminnan uusi kukoistuskausi alkoi tammikuussa 1934, jolloin 25 norssia kerääntyi perustamaan Kipinää uudelleen, koska kieltolain kumoamisen seurauksena alkoholin käyttö oli levinnyt aiempaa laajemmin koulunuorison keskuuteen. Yhdistykseen liittyi maaliskuuhun 1934 mennessä yli 60 jäsentä, joista valtaosa oli alaluokkalaisia. Jäseniä hankittiin juhlilla ja kokouksilla, joissa vakavan ohjelman lisäksi oli leikillistä ja huvittavaa ohjelmaa. Esimerkiksi jäsenkeräysjuhlassa kuultiin Suomen akateemisen raittiusliiton puheenjohtajan ja Kipinän perustajajäsenen, professori Uunio Saalaksen esitelmä, järjestettiin perunajuoksukilpailu ja esitettiin urheiluelokuva.¹⁸⁵

Kipinän toiminta jatkui säännöllisenä 1930-luvun loppuun asti. Se järjesti runsaasti juhlia ja teeiltoja. Illanviettojen vakavampaan ohjelmaan kuuluivat usein konventin jäsenten pitämät puheet, lausunta- ja soittoesitykset, kun taas leikillisemmän ohjelman muodostivat erinäiset kilpailut ja illanvieton lopuksi vietetyt piirileikit. Näihin illanviettoihin kutsuttiin myös muiden helsinkiläiskoulujen raittiusyhdistyksiä. Kipinän toimintaan kuului myös urheilua, kuten jalkapalloa, suunnistusta ja hiihtoa. Lisäksi se järjesti kirjoituskilpailuja ja retkiä.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Hannu Hämäläinen, Suomalaisen normaalilyseon raittiusyhdistys ”Kipinä” 40-vuotias, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 60–61.

¹⁸⁴ Martti Voipio, Alaluokkien raittiustyö, *Pohjantähti* 2/1932–1933, 24–25.

¹⁸⁵ Martti Voipio, Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon raittiusyhdistys Kipinä, *Pohjantähti* 7–8/1933–1934, 100–101; Hannu Hämäläinen, Suomalaisen normaalilyseon raittiusyhdistys ”Kipinä” 40-vuotias, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 60–61; Nuorteva 2006 (*Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu 1997-).

¹⁸⁶ Kaarlo Voipio, Kipinän toimintaa, *Pohjantähti* 7/1935–1936, 123; Hannu Hämäläinen, Suomalaisen normaalilyseon raittiusyhdistys ”Kipinä” 40-vuotias, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 60–61; Pohjantähden tonttu, Tulkaa mukaan kilpailemaan!, *Pohjantähti* 6/1936–1937, 143; Oulas, Normaalilyseon Kipinän kevätjuhla, *Pohjantähti* 8/1936–1937, 210; Oulas, Norssin Kipinän teeilta, *Pohjantähti* 9/1936–1937, 238; K. R., Kipinän teeilta, *Pohjantähti* 2/1937–1938, 52; Oulas, Norssin Kipinän vuosijuhla, *Pohjantähti* 4/1937–1938, 93; Veikko-Olavi, Juttua juhlasta Kipinän, *Pohjantähti* 9/1937–1938, 212; Olaus, Keväinen teeilta Norssissa, *Pohjantähti*

Kipinä muodostui alaluokkalaisille yhdeksi keskeiseksi vapaa-ajan yhteisöksi erityisesti vuodesta 1934 alkaen. Se sai norssin alaluokkalaiset viettämään aikaa yhdessä leikin, urheilun ja retkeilyn avulla. He pääsivät Kipinässä myös tutustumaan konventtiluokkien ja muiden oppikoulujen oppilaisiin. Kipinän toiminta kerrytti siis sen jäsenien sosiaalista pääomaa.¹⁸⁷

Toinen pidempiaikainen alaluokkalaisten sosiaalista pääomaa kerryttänyt yhteisö oli partiolippukunta Suomalaisen Normaalilyseon Partiopoijat, jolla oli oma kerhohuoneisto koulurakennuksessa. Lippukuntaan kuului 1930-luvun jälkipuoliskolla noin 50 norssin oppilasta ja sen johtajisto koostui lähinnä entisistä norsseista.¹⁸⁸ Lippukunta järjesti muun muassa sairaanhoito-, väestönsuojelu- ja kaasukursseja. Kesäisin leireiltiin kaksi viikkoa. Lisäksi Suomalaisen Normaalilyseon Partiopoijat osallistui lippukuntien välisiin kilpailuihin.¹⁸⁹ Lippukunnassa toimiminen vahvisti alaluokkalaisten sosiaalista pääomaa. Partiossa he oppivat tuntemaan niin koulutovereitaan kuin myös johtajina toimineita entisiä norsseja.

Edellä käsiteltyjen yhteisöjen lisäksi Normaalilyseossa toimi useamman lukuvuoden ajan kolme oppiaineisiin liittynyttä yhteisöä: Luonto-Seura, Historiallinen kerho ja Kristillinen yhdistys. Luonto-Seuran toimintaperiaatteena oli edistää luontoharrastusta. Vuosikymmenen jälkipuolella se julkaisi *Luonto*-lehteä ja ylläpiti parinsadan niteen käsikirjastoa. Seuran kokouksissa kuultiin tieteellisiä esityksiä. Normaalilyseon riemujuhlan

---

1/1938–1939, 23; Olavus, Kipinä – Musikan ry. 3–1 (1–0), *Pohjantähti* 2/1938–1939, 47; E. P., Kipinän syysjuhla, *Pohjantähti* 4/1938–1939, 91.

¹⁸⁷ Sen sijaan yhdistyksen raittiustyön tulokset jäivät 1930-luvulla vähäisiksi. Esimerkiksi penkinpainajaisista ei tullut raitista tapahtumaa yrityksestä huolimatta. Hannu Hämäläinen, Suomalaisen normaalilyseon raittiusyhdistys ”Kipinä” 40-vuotias, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 60–61. Myös raittiustutkintojen suorittajia oli Normaalilyseossa 1930-luvun jälkipuoliskolla varsin vähän, jonka vuoksi vuonna 1938 raittiin opiskelevan nuorison äänenkannattajassa *Pohjantähdessä* valiteltiin norssien heikkoa osallistumista raittiustutkintoon. S.O.N.R:n raittiustutkinnot, *Pohjantähti* 9/1935–1938; Kauko Rinne, Oppikoulujemme raittiuskasvatuksesta raittiustutkintojen valossa, *Pohjantähti* 4/1938–1939, 76–79.

¹⁸⁸ U. S., Kuulumisia S. N. L. P:stä, *Veikko* 2–3/1938–1939, 51; Suomalaisen Normaalilyseon Partiopoijat 20-vuotias, *Veikko* 7/1936–1937, 165.

¹⁸⁹ Tervaksia, *Partio* 6/1930, 102–103; U. S., Kuulumisia S. N. L. P:stä, *Veikko* 2–3/1938–1939, 51; Suomalaisen Normaalilyseon Partiopoijat 20-vuotias, *Veikko* 7/1936–1937, 165.

aikana järjestetyssä näyttelyssä seuran jäsenet esittelivät esimerkiksi keräämiään hyönteiskokoelmia.¹⁹⁰

Kristillisen yhdistyksen ja Historiallisen kerhon 1930-luvun toimintaa kuvaavia lähteitä ei ole säilynyt. Vuonna 1928 konventin puheenjohtaja Martti Ruuth luonnehti *Nuoressa Voimassa* Historiallista kerhoa aktiiviseksi tieteelliseksi kerhoksi.¹⁹¹ Historiallisia kirjoitelmia tehneille Normaalilyseon konventtiluokkien oppilaille jaettiin 1930-luvun alkupuolella stipendejä koulun entisen historiallisten aineiden yliopettajan, professori K. R. Melanderin rahastosta.¹⁹² Martti Ruuthin kirjoituksesta ja 1930-luvulla jaetuista stipendeistä voidaan päätellä, että Historiallisen kerhon toimintaan on kuulunut todennäköisesti historiallisten kirjoitelmien kirjoittaminen.

Monien Normaalilyseon yhteisöjen, kuten konventin, orkesterin, kuoron, Kipinän ja Turnareiden, toimintaa ohjasi yliopettaja tai lehtori.¹⁹³ Näin on todennäköisesti myös ollut oppiaineiden ympärille muodostuneissa vapaa-ajan yhteisöissä, vaikka niiden kuraattoreista ei ole säilynyt mainintoja lähdeaineistossa. Tietojen puuttumista voisi selittää se, että kuraattorin tehtävä on nähty luonnolliseksi osaksi oppiaineen yliopettajan tai lehtorin tehtävää. Oppiaineisiin liittyneissä vapaa-ajan yhteisöissä norssit kerryttivät sosiaalista pääomaa viettämällä aikaa samasta oppiaineesta kiinnostuneiden koulutovereiden ja mahdollisesti oppiainetta syvemmin tuntevan kuraattorin kanssa.

Kiuasmaa ja Kaarninen eivät mainitse tutkimuksissaan vastaavan laajuista kerhotoimintaa esiintyneen muissa oppikouluissa. Kiuasmaa on tulkinnut, että kerhotoiminta oli 1930-

---

¹⁹⁰ Konventin kerhotoiminta, *Veikko* 1/1937–1938, 9 & 14–15; JE oy, Vapaiden harrastusten saavutukset Riemuviikon näyttelyssä, *Veikko* 3/1937–1938, 92.

¹⁹¹ Martti Ruuth, Pikapiirtoja Suomalaisen Normaalilyseon konventista nykyhetkellä, *Nuori Voima* 5/1928, 150–151.

¹⁹² Professori K. R. Melanderin stipendirahaston säännöt, Suomalaisen Normaalilyseon opettajakunnan hyväksymät toukok. 23 p. 1931, Stipendirahastojen lahjoituskirjat Ha:1, Stipendirahastot, Hna, KA; Pöytäkirja syksy 1931, Pöytäkirja 26.10.1933, Prof. K. Melanderin stipendirahaston hallituksen pöytäkirjat, Stipendirahastojen lahjoituskirjat Ha:1, Stipendirahastot, Hna, KA. Vuonna 1933 palkittuja kirjoitelmia säilytetään toisessa stipendiasiakirjoja sisältävässä arkistoyksikössä. Muut stipendiasiakirjat Ha:2, Stipendirahastot, Hna, KA.

¹⁹³ Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk; Hannu Hämäläinen, Suomalaisen normaalilyseon raittiusyhdistys ”Kipinä” 40-vuotias, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 60–61; Ahtola 1978, 23.

luvulla pääosin toverikunnista irtautunutta ja että se olisi suuntautunut joko isänmaallisiin tai kulttuuriharrastuksiin.¹⁹⁴ Kolmekymmenluvun nuorille suunnatuissa lehdissä Normaalilyseon konventin aktiivista kerhotoimintaa esiteltiin esimerkillisenä.¹⁹⁵

Normaalilyseossa oppilaiden vapaa-ajan yhteisöt onnistuttiin kytkemään kouluun ja koulun konventtiin toisin kuin monissa muissa oppikouluissa. Normaalilyseossa toimineiden vapaa-ajanyhteisöjen lukumäärä oli suuri, mikä oli osittain seurausta koulun suuresta oppilasmäärästä. Oma vaikutuksensa oli myös sillä, että konventti sai 1930-luvulla käyttöönsä oman kerhohuoneen.

Normaalilyseon vapaa-ajan yhteisöissä oppilaille syntyi varsin tiiviit suhteet omiin koulutovereihin. Näissä yhteisöissä norssit kerryttivät sosiaalista pääomansa hoitamalla erilaisia virkoja tai osallistumalla muutoin aktiivisesti yhteisön toimintaan. Virat olivat muissa vapaa-ajan yhteisöissä vahvemmin kulttuurisen pääoman tunnustamisen muoto kuin konventissa, koska niiden toiminta keskittyi yksittäisiin harrastuksiin. Konventin tapaan myös muilla vapaa-ajan yhteisöillä oli täysivaltaisia edustajia, jotka edustivat yhteisöä ulospäin. Opettajat ja entiset norssit osallistuivat kuraattoreina tai johtajina oppilaiden vapaa-ajan yhteisöiden toimintaan, mikä kasvatti myös yhteisöjen jäsenten ja erityisesti täysivaltaisten edustajien sosiaalista pääomaa.

Norsseilla oli 1930-luvulla mahdollisuus kerryttää sosiaalista pääomaa toimimalla ja viettämällä aikaansa luokkayhteisössä, konventissa tai muissa vapaa-ajanyhteisöissä. Valtaosa norsseista osallistui aktiivisesti näiden yhteisöjen toimintaan, minkä johdosta he kerryttivät poikkeuksellisen runsaasti sosiaalista pääomaa. Erityisen runsaasti sosiaalista pääomaa kertyi yhteisöjen täysivaltaisille edustajille, jotka pääsivät tutustumaan koulutovereidensa lisäksi opettajiin ja entisiin norsseihin. Edellä mainituissa yhteisöissä myös tunnustettiin norssien kulttuurista pääomaa ruumiillistuneessa muodossa.

---

¹⁹⁴ Kaarninen 1995, 170–182; Kiuasmaa 1982, 311–312.

¹⁹⁵ Pulpetin ja kateederin maailma, *Nuorten lukemisto* 1/1936, 15–16; Antti Alha, Puhetyöskentely paras keino puhetaidon kehittämiseksi, *Pohjantähti* 7/1936–1937, 167–168; Pentti Voipio, Toverikuntalaiset, puhekerhoja perustamaan, *Nuori Voima* 10/1934, 282–283.

Norssien kulttuurinen pääoma ruumiillistuneessa muodossa

Ihanteena suomalainen gentleman

*”Ei sedällä tunnu meistä olevan oikein hyvää käsitystä”, Ippa sanoi alkaen jo palata entiselleen. ”Uskallan kuitenkin väittää vastaan. Luulen – ja tiedänkin sen – että nykyaikaisessa nuorisossa on äärettömästi hyvää ja tervettä henkeä. Melkeinpä sanoisin, että se on terveenpääkin kuin ennen. Ja juuri tuo urheilu ja reippailu on siihen paljon vaikuttanut – tulevaisuus saa vielä nähdä tästä polvesta nousevan entistä aidomman suvun, jolle suomalaisuus ja isänmaa eivät ole vain pelkkä käsite”.*¹⁹⁶

Rauni Karhian vuonna 1935 ilmestyneessä romaanissa tyttökoulun kuudesluokkalainen Heli Vasama rakastuu Norssin abiturukseen Ilmari Lehtiseen eli Ippaan.¹⁹⁷ Lainauksessa Ippa keskustelee jouluaattona Stockmannin kahvilassa Helin isän kanssa, joka on Ippan isän vanha koulutoveri.

Ippan henkilöhahmolle kirjoitettu puheenvuoro voisi olla 1930-luvun norssin suusta, sillä siinä tulee esiin Normaalilyseon kasvatusihanne suomalaisesta gentlemannista. Hän puhuu kunnioittavaan, mutta myös leikilliseen sävyyn Helin isälle. Puheenvuoron sisällössä Ippa vannoo sukupolvensa toteuttavan suomalaisuusaatetta aiempia sukupolvia syvemmin.

Merkittävimmät 1930-luvun norssiuden ja norssin hengen määrittelijät olivat yhteiskunnalliseen eliittiin kuuluneita Normaalilyseon opettajia ja entisiä norsseja. Bourdieun mukaan suurikokoisia yhteisöjä voivat edustaa täysivaltaisten edustajien lisäksi kuuluisat henkilöt, jotka kaikki tuntevat. Nämä kuuluisuudet ovat ryhmän henkilöitymiä, jotka voivat toimia ryhmän nimissä.¹⁹⁸ Näin ollen on luonnollista, että merkittävimmät norssin hengen määrittelijät kuuluivat yhteiskunnalliseen eliittiin.

Opettajien määrittelyjä on säilynyt kirjallisessa muodossa *Veikon* pääkirjoituksina. Pääkirjoitukset oli suunnattu norssien lisäksi heidän vanhemmilleen ja entisille norsseille.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Karhia 1935, 66.

¹⁹⁷ Karhia 1935.

¹⁹⁸ Bourdieu 1986 (1983), 251–252.

¹⁹⁹ *Veikko* 1935–1939.

Entiset norssit määrittivät norssiutta vielä laajemmalle vastaanottajajoukolle Normaalilyseon 50-vuotisriemujuhlassa lokakuussa 1937. Riemujuhla ei ollut tavanomainen koulujuhla, vaan koko maan huomion saanut kulttuurijuhla. Sen kunniavieraana oli tasavallan presidentti Kyösti Kallio.²⁰⁰ Maan merkittävimmät päivälehdet *Helsingin Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Uusi Suomi*, *Uusi Aura* ja *Suomen sosialidemokraatti* uutisoivat riemujuhlan aikana Normaalilyseosta laajasti. Myös merkittävät aikakauslehdet, kuten *Suomen kuvalehti* ja *Hakkapeliitta* kertoivat norssien viettämästä riemujuhlasta. Myös *Nuoressa Voimassa* uutisoitiin juhlasta. Yleisradio lähetti ennen riemujuhlaa *Normaalilyseon illan*, jossa vierailtiin koulussa ja kuultiin norssien musiikkiesityksiä. Se myös välitti riemujuhlaohjelmaa suorana Messuhallista. Uutisoinnissa nostettiin esiin koulun historian merkitys osana suomen kielen nousua yhteiskunnan merkittävimmäksi kieleksi. Samalla tiedotusvälineet siteerasivat puheissa annettuja norssiuden määritelmiä.²⁰¹

Opettajien ja entisten norssien puheissa ja kirjoituksissa määriteltiin, millaista norssin henki oli kulttuurisena pääomana. Alex Snellmanin mukaan kulttuurinen pääoma voi esiintyä ruumiillistuneessa muodossa taiteen-, tapojen- ja muun kulttuurin tuntemuksena sekä

²⁰⁰ Norssi – perinteiden koulu – viettää riemujuhlaansa, HS 17.10.1937.

²⁰¹ F. A. Heporauta, Suomalaisessa Normaalilyseossa tällä hetkellä luokkia kolmen täydellisen lyseon määrä, HS 10.10.1937; Lila, Ensimmäiset keihäät ja kiekot tuotti Suomeen maamme vanhin suomenkielinen voimisteluseura, Normaalilyseon Turnarit, HS 14.10.1937; Norssi – perinteiden koulu – viettää riemujuhlaansa, HS 17.10.1937; Erkki Kivijärvi, Norssin juhlaulkaisu, HS 18.10.1937; Normaalilyseo kunnioitti eilen vainajiaan, HS 18.10.1937; Finska normallyceet firar jubileum, HBL 16.10.1937; Finska normallyceets jubileumsfester, HBL 17.10.1937; Finska normallyceets andra festdagen, HBL 18.10.1937; Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla, US 16.10.1937; Taipale suomenkielisen kulttuuritaistelun historiaa, US 16.10.1937; Norssilaisten osuus palloilumme työvainiolla, US 16.10.1937; Normaalilyseon henki on eräs suomalainen miehuudenihanne, US 17.10.1937; Oppikoulun tehtävä. Puhe Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhlassa, US 17.10.1937; Voimistelu Norssin ensimmäinen urheilumuoto, US 17.10.1937; Vainajien muistohetki ja kunnianosoituksia haudoilla, US 18.10.1937; Norssin ulkocivikset esitelmöivät eilen koulussa, US 19.10.1937; Lahjoitukset Normaalilyseon stipendirahastoihin jatkuvat, US 20.10.1937; Helsingin suomalainen normaalilyseo 50-vuotias, UA 16.10.1937; Normaalilyseon riemujuhlan huippukohdaksi muodostui korkeatunnelmainen tilaisuus messuhallissa, UA 17.10.1937; Normaalilyseon 50-vuotisjuhlat, UA 18.10.1937; Suomalaisen Normaalilyseon 50-vuotisriemujuhla oli suuri kulttuuritapaus, *Suomen sosialidemokraatti* 17.10.1937; Normaalilyseon riemujuhlan toisena päivänä vainajille omistettu muistohetki ja muistotaulun paljastus koulun vanhassa talossa, *Suomen sosialidemokraatti* 18.10.1937; *Normaalilyseon ilta*, Yleisradio 6.10.1937; *Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla*, Yleisradio 16.10.1937; Norssin juhlat, *Hakkapeliitta* 43/1937, 1331; Norssin parhaat kaskut, *Suomen kuvalehti*, 38/1937, 1430–1431; Mika Waltari, Taistelujen ja voittojen koulu, *Suomen kuvalehti* 40/1937, 1518–1519, 1540 & 1542; Norssin riemujuhlasta, *Suomen kuvalehti* 43/1937, 1655–1657; Ele (Esko Saarinen, Leo Meller ja Eino Salmi), Näpäyksiä, *Nuori Voima* 11–12/1937, 399–400. Yleisradion lähettämästä *Normaalilyseon illasta*: Norssit radiossa, *Veikko* 2/1937–1938, 31. Yleisradion välittämästä Messuhallin juhlasta: Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla muodostui valtavaksi kulttuurijuhlaksi, *Veikko* 3/1937–38, 73.

taiteellisina, retorisina ja ideologisina kykyinä.²⁰² Norssien kulttuurista pääomaa ruumiillistuneessa muodossa analysoidaan tässä tutkimuksessa kulttuurintuntemuksena sekä taiteellisena, retorisena ja ideologisena kyvykkyytenä.

Syksyllä 1935 *Veikon* pääkirjoituksissa rehtori F. A. Heporauta ja konventin kuraattori yliopettaja L. Arvi Poijärvi määrittelivät norssiuden ihannetta käsitellessään konventtiluokkien harjoittamaa sosiaalista sulkemista alaluokkalaisia kohtaan. Sekä Heporaudan että Poijärven asettamat esikuvat perustuivat englantilaiseen gentlemannisuuteen.²⁰³

Pojjärveen mukaan englantilaisten kehittyminen maailman mahtavimmaksi meri- ja siirtomaakansaksi oli seurausta siitä, että maan nuorukaiset olivat tavoiltaan ja käytökseltään miehekkäitä poikkeuksellisen aikaisin. Samalla nämä säilyttivät luonteessaan viehättävän paljon reipasta poikamaisuutta ilman miehekkyyden himmenemistä. Poijärvestä englantilaisessa miehessä yhdistyneet miehekkyyys ja poikamaisuus olivat erinomainen esikuva myös norsseille.²⁰⁴

Rehtori Heporaudan mukaan norssit olivat luonnollisesti ylpeitä norssiudestaan, sillä ”[i]lmaiseehan englantilainen ylpeästi kuuluvansa kansaan, joka on maailmanvalti”.²⁰⁵ Hänestä ylpeys norssiudesta oli oikeutettua vasta, kun täytti sen velvollisuudet. Heporaudasta norssin tuli opiskella niin hyvin kuin hänen lahjansa ja kykynsä edellyttivät. Elämä hänen mukaansa perustui siihen, kuinka luotettavasti ihmiset tekivät oman osuutensa. Heporaudalle norssius oli ritarillisuutta, jonka myötä normaalilyseon kasvatti esiintyi aina kaikkialla säädyllyisesti ja kunnioittavasti toisia ihmisiä kohtaan. Heporauta tiivistä norssiuden määritelmänsä:

---

²⁰² Snellman 2014, 29.

²⁰³ L. Arvi Poijärvi, Eri-ikäiset pojat ja miehet yhteistyöhön, *Veikko* 1/1935–1936, 3–4; F. A. Heporauta, ”Norssi”, *Veikko* 2/1935–1936, 3–4.

²⁰⁴ L. Arvi Poijärvi, Eri-ikäiset pojat ja miehet yhteistyöhön, *Veikko* 1/1935–1936, 3–4.

²⁰⁵ F. A. Heporauta, ”Norssi”, *Veikko* 2/1935–1936, 3.

*Oikea norssi on suora ja rehellinen, on mies, joka harkitsee tekonsa ja uskaltaa myös teoistansa vastata, erehdyksiäänkään peittelemättä ja kieltämättä. Sellainen mies tulee kaikkialla ja kaikkien kanssa toimeen.*²⁰⁶

Samanlaisia velvollisuuksia Heporauta oli määritellyt isänmaalliselle kansalaiselle kirjoittamassaan kansakoulun historian oppikirjassa *Suomen kansan vaiheet muun maailman tapahtumien yhteydessä*. Näitä arvoja noudattamalla ja historiaa tuntemalla hänen mukaansa voitiin saavuttaa maailmanrauha.²⁰⁷ Oppikirjassa Heporauta painotti roomalaisen sivistyksen merkitystä länsi-eurooppalaiselle sivistyspiirille, johon myös Suomi oppikirjassa liitettiin.²⁰⁸

Samanlaisia kulttuurintuntemuksen vaatimuksia norsseille asetti filosofi Eino Kaila, joka käsitteli koulun 50-vuotisriemujuhlassa pitämässään juhlapuheessa Normaalilyseon merkitystä eurooppalaisen henkisen kulttuurin välittäjänä suomenkieliselle kansalle. Hänen mukaansa oppikoulun tehtävänä oli siirtää kasvateilleen Euroopan henkisen kulttuurin perintöä. Normaalilyseon piti kasvattaa tosisivistyneitä gentlemanneja, jotka olisivat antiikin henkisen kulttuurin, kristillisyyden ja ritarillisuuden perijöitä.²⁰⁹

Kailan mukaan eurooppalainen oli omaksunut antiikin aikana halunsa oppia ja kerätä viisautta. Kristillisuus maallisessa ja tämänpuolisessa muodossaan mahdollisti maanosan henkisen perinnön levittämisen koko maailmaan. Samalla se toi eurooppalaiseen ajatteluun armeliaisuutta ja nöyryyttä. Keskiajan ritarillisuus kytki eurooppalaiseen kulttuuriin laupeuden ihanteen, naisten kunnioittamisen ja kauneuden rakkaudessa.²¹⁰

Eurooppalaisen hengen perinnön täydentymänä Kaila piti gentlemanniutta, joka oli hänen sanojensa mukaan porvarillistunutta ritarillisuutta. Kaila totesi gentlemannin olevan

[...] tosisivistynyt mies, riippumatta syntyperästä, yhteiskunnallisesta asemasta ja varallisuudesta. [...] Tämä tosisivistynyt on läpeensä henkisesti viljelty eli kultivoitu, s. o. kesyyntynyt ihminen, jossa ihmispeto on kahlehdittu: hän on esiintymisessään hillitty ja lauhkea, ei hän riitele eikä huuda eikä hänen

²⁰⁶ F. A. Heporauta, ”Norssi”, *Veikko* 2/1935–1936, 3–4.

²⁰⁷ Heporauta 1950 (1929), 221–222.

²⁰⁸ Heporauta 1950 (1929).

²⁰⁹ Ks. esim. Eino Kaila, Oppikoulun tehtävä, *Veikko* 3/1937–1938, 62–63.

²¹⁰ Ks. esim. Eino Kaila, Oppikoulun tehtävä, *Veikko* 3/1937–1938, 62–63.

*ääntänsä kuulla kaduilla: hänen olentonsa yllä on se sordiini, jonka historian viisauden ja ikimuistoisten perinteiden kyllästämä kypsä kulttuuri antaa. Gentlemanisuuden katkismus sisältää kaikkien tosisivistyneiden yhteisen uskontunnustuksen, sen kautta he kaikki ovat saman hengen lapsia, antiikin kristillistyneitä perijöitä.*²¹¹

Heporaudan, Kailan ja Poijärven norssin hengen määrittelyssä korostettiin englantilaista gentlemanniutta. Heille gentleman oli sivistynyt mies, joka pyrki huomiomaan käyttäytymisessään muut ihmiset. Norssin tuli gentlemannina myös vastata harkittujen tekojensa vaikutuksista. Heporaudan, Kailan ja Poijärven norssien esikuvaksi asettama gentleman erosi huomattavasti 1930-luvun kansallisessa historiakulttuurissa kuvatusta suomalaisesta miehestä, joka Ville Erkkilän mukaan käytti voimaa selviytyäkseen ristiriitaisista tilanteista, halveksi heikkoutta ja oli peloton.²¹²

Kailan puheessa esitettiin vaatimuksia norssin kulttuurintuntemukselle. Hänen mukaansa norssin piti gentlemannina ymmärtää olevansa antiikin kristillistynyt perijä. Myös rehtori Heporauta piti suomalaisia länsi-eurooppalaisen sivistyksen perijöinä.

Riemujuhlassa esitettiin myös toisenlaisia näkemyksiä norssiudesta ja norssin hengestä. Näissä puheenvuoroissa korostuivat isänmaan tai suomalaisuuden suojeleminen. Juhlajumalanpalveluksen saarnassa koulun entinen rehtori Paavo Virkkunen määritteli Normaalilyseon oppilaiden velvollisuuksia. Hän vaati, että "[p]ojan pitää ol[l]a enempi, kuin isä on ollut."²¹³ Virkkunen saarnasi, että norssien tulevaisuus oli vakava, koska eletävä aika oli synkempi kuin menneet ajat. Hänestä Suomen varjeleminen ja vahvistaminen oli norssien vaativa tulevaisuuden tehtävä. Tehtävässään he saattoivat onnistua ottamalla vastaan Jeesuksen Kristuksen hengen. Tällöin norssit kykenisivät antamaan uhrinsa isänmaanrakkaudessaan.²¹⁴

Hanne Koiviston mukaan ajan porvarillisissa juhlapuheissa korostettiin isänmaallisuutta, joka oli velvoittavaa uhrimieltä. Koivisto tulkitsee isänmaallisuudessa olleen kyse jopa

---

²¹¹ Eino Kaila, Oppikoulun tehtävä, *Veikko* 3/1937–1938, 63.

²¹² Erkkilä 2013, 19–24.

²¹³ Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla muodostui valtavaksi kulttuurijuhlaksi, *Veikko* 3/1937–38, 71.

²¹⁴ Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla muodostui valtavaksi kulttuurijuhlaksi, *Veikko* 3/1937–38, 70–72.

eräänlaisesta pyhyiden kokemuksesta.²¹⁵ Ville Erkkilän mukaan 1930-luvun historiakulttuurissa luotiin myytti, jonka mukaan Suomen menneisyys oli ikuista perivihollisen vastustamista. Hänen mukaansa perivihollinen oli useimmiten idästä, mutta nimitykset periviholliselle vaihtelivat. Perivihollinen saatettiin myös jättää sanallisesti määrittelemättä tai sitä ei edes nimetty.²¹⁶ Virkkusen saarna ilmentää hyvin porvarillisen Suomen ihanteita. Hän asetti norssien kulttuurisen pääoman keskiöön isänmaallisuuden ja kristillisyyden. Saarnassa hän kehotti norsseja Suomea varjelemaan uhrautuvaan isänmaanrakkauteen. Hän ei kuitenkaan mainitse Suomea uhkaavaa vihollista, mutta viittaa yleisesti ajan synkkyyteen.

Uhrautuvan isänmaanrakkauden lisäksi suomalaisuus asetettiin keskeiseksi osaksi norssien kulttuurista pääomaa riemujuh latoimikunnan puheenjohtajan professori Kaarlo Kairan tervehdyspuheessa. Puheessaan hän totesi Mika Waltarin kirjoittamaan koulun 50-vuotishistoriikkiin viitaten norssin hengen olevan suomalainen miehuuden ihanne. Kaira kehotti norsseja vaalimaan menneiltä polvilta periytyvää Normaalilyseon velvollisuudentuntoista ja ankaraa henkeä. Vain säilyttämällä norssin hengen he kykenisivät ajan tullen maan johtavissa asemissa vaalimaan uskollisesti isänmaan onnea ja menestystä.²¹⁷

Kirjailija Mika Waltari määritteli Normaalilyseon 50-vuotishistoriikissa norssin hengen syväksi yhteenkuuluvaisuudeksi, johon kuului kunnioitus niitä sukupolvia kohtaan, jotka olivat taistelleet suomenkielisen Normaalilyseon olemassa olon puolesta. Hänen mukaansa norssin henkeen kuuluivat ankara ja tinkimätön kuri, siveellinen ja henkinen velvollisuudentunto, klassillisen kulttuuri-ihanteen kunnioitus sekä ”ennen kaikkea suuri velvoittava isänmaanrakkaus ja horjumaton suomalaisuustahto”.²¹⁸

Myös Waltarin määrittelyssä suomalaisuus oli keskeinen osa norssien kulttuurista pääomaa. Vaikka Waltari ei mainitse tekstissään suoraan suomalaisuuden perivihollista, se

---

²¹⁵ Koivisto 2016, 113.

²¹⁶ Erkkilä 2013, 21 & 28.

²¹⁷ Professori Kaarlo Kairan puhe riemujuhlassa 16.10.1937, 6, Riemujuhlapuheita, Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat Hg:2, Muut asiakirjat, Hna, KA; Waltari 1937, 83.

²¹⁸ Waltari 1937, 83.

mitä ilmeisimmin oli ruotsinkielisyys, koska norssit sitoi yhteen kunnioitus kielitaisteluun osallistuneita norssisukupolvia kohtaan. Norsseilta vaadittu horjumatonta suomalaisuustahtoa kumpusi siis koulun historiasta. Norssien oli edistettävä kaikessa toiminnassaan suomen kielen asemaa yhteiskunnassa.

Kairan, Virkkusen ja Waltarin asettama esikuva norseille pohjautui menneiden norssisukupolvien historiaan, joka oli uhrivalmiutta isänmaan hyväksi ja horjumatonta suomalaisuustahtoa. Heidän määrittelemänsä suomalaisen miehuuden ihanne oli lähempänä 1930-luvun historiakulttuurin kuvaamaa suomalaista miestä, kuin Heporaudan, Kailan ja Poijärven määrittelemä suomalainen gentleman. On tosin huomioitava, että myös Waltarin määrittelyssä klassillinen kulttuuri kuului osaksi jokaisen norssin kulttuurintuntemusta.

Norsseille asetettu kulttuurisen pääoman ihanne oli laaja-alainen. Heidän oli oltava gentlemanneja, jotka tunsivat olevansa antiikin kristillistyneitä perijöitä. Norssien oli oltava rehellisiä ja toisia ihmisiä kunnioittavia miehiä. Edellisten vaatimusten lisäksi norseille odotettiin suomalaisuusaatteen sisäistämistä. Heillä oli oltava horjumatonta suomalaisuustahtoa ja uhrivalmiutta isänmaan hyväksi.

Intohimoa aitosuomalaisuudesta

Normaalilyseosta 1930-luvulla valmistuneista 593 ylioppilaasta 96 muutti vieraskielisen sukunimensä suomenkieliseksi elämänsä aikana. Näistä 96 norssiylioppilaasta lähes kolmasosa suomalaisti nimensä ollessaan oppilaana Normaalilyseossa. Runsaimmin 1930-luvun norssiylioppilaat suomalaistivat nimiään vuosina 1934–1936.²¹⁹ Tuolloin käytiin poliittista keskustelua Helsingin yliopiston muuttamisesta kokonaan suomenkieliseksi.²²⁰

---

²¹⁹ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Ylioppilastutkinto, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Finne 1937; Castrén 1992. Ennen ylioppilaaksi tuloa nimensä suomalaisti 36 oppilasta, joista neljä oli suomalaistanut nimensä ennen Normaalilyseossa opiskelua. Lisäksi neljän osalta ei ole tiedossa suomalaistivatko he nimensä Normaalilyseossa vai ennen siellä opiskelua.

²²⁰ Meinander 2012, 130–132.

Jo edellä oleva esimerkki sukunimien suomalaistamisesta osoittaa, että kielikysymys herätti norssien keskuudessa intohimoa. Normaalilyseon aatteellisesti rajuimmat vuodet vaikuttavat tämän esimerkin valossa eroavan muusta oppikoulunuorisosta, jonka oikeistoradikaali liikehdintä painottui erityisesti vuosikymmenen ensimmäiseen lukuvuoteen.

Kiuasmaa on tulkinut kolmekymmenluvun alun ”isänmaallisen toiminnan” rajuiksi vuosiksi oppikouluissa. Lapuanliikkeen vaikutukset näkyivät oppikoulunuorisossa syksystä 1930 alkaen. Lapuan Yhteiskoulun toverikunta samastui omasta pitäjästään liikkeelle lähteneeseen antikommunistiseen lapuanliikkeeseen, joten se lähetti marraskuun alussa 1930 yliopistoon johtavien oppikoulujen toverikunnille kirjeen, jossa pyydettiin selvitystä lapuanliikkeen kannatuksesta toverikunnissa. Kirjettä seurasi vielä lapualaisten julkilausuma, jossa vaadittiin opiskelevan nuorison osallistumista lapuanliikkeen isänmaalliseen toimintaan.²²¹

Kiuasmaan mukaan 35 toverikuntaa vastasi Lapuan yhteiskoulun toverikunnan kirjeeseen. Laajan enemmistön kannatuksen lapuanliike sai Jyväskylän lyseon, Jyväskylän yhteislyseon, Kokemäen yhteiskoulun, Porvoon yhteislyseon ja Mikkelin lyseon toverikunnissa. Kiuasmaa huomauttaa, että lapualaisille annettuihin vastauksiin on syytä suhtautua varauksella, sillä liikkeen kannatusta saatettiin liioitella. Tästä huolimatta Kiuasmaasta on kiistatonta, että useissa toverikunnissa lapuanliikkeellä oli laajaa ja innokasta kannatusta.²²²

Normaalilyseossa Lapuan yhteiskoulun toverikunnan ajatus isänmaallisesta koululaisliikkeestä torjuttiin. Konventin puheenjohtajan Teuvo Auran näkemyksen mukaan ehdotus oli synkkäkulmaista yltyöisänmaallisuutta. Hän vierasti ajatusta poliittisesta toiminnasta koulussa. Aura vaikutti myös Helsingin Toverikuntaliitossa, jonka varapuheenjohtajana hän kirjoitti kirjeen helsinkiläisille toverikunnille toivoen, että nämä pysyisivät erossa puoluepolitiikasta. Aura osallistui Helsingin Toverikuntaliitossa myös lapualaisille lähetetyn vastauskirjeen kirjoittamiseen, jossa torjuttiin lapualaisten ehdotukset.²²³ Vuosikymmenen alussa konventin johto suhtautui antikommunistiseen

---

²²¹ Kiuasmaa 1982, 304–307.

²²² Kiuasmaa 1982, 305.

²²³ Hallituksen pöytäkirja 14.11.1930, Helsingin Toverikuntaliiton hallituksen pöytäkirjat, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Aura & Mustonen 1982, 36–38; Tuomioja 2007, 53–54.

oikeistoradikalismiin muiden helsinkiläistoverikuntien johdon tapaan torjuvasti. Näin ollen Normaalilyseon konventti ei lähtenyt mukaan antikommunistiseen liikehdintään.

Tästä huolimatta konventin jäsenistön keskuudessa esiintyi 1930-luvun alussa oikeistoradikalismia. Matti Kuusi muisteli saaneensa vuosikymmenen alkupuolella eteläpohjalaiselta luokkatoveriltaan Jussi Torpalta ”korvapuustin”, kun hän oli kiusoittelut tätä väittämällä, että pohjalaiset eivät olleet suomalaisia, vaan suvustaan jälkeen jääneitä germaaneja.²²⁴ Erkki Tuomiojan mukaan Kaarlo af Heurlin, Matti Kuusen ja Jussi Torpan luokkatoveri, sai sakinhivutusta koulutovereiltaan osallistuttuaan työväen vappumielenosoitukseen.²²⁵

Seuraavien vuosien aikana oikeistoradikaalin suuntauksen merkitys kasvoi Normaalilyseossa. Norssien keskuudessa syntyi erimielisyyttä isänmaallisuudesta, suomalaisuudesta ja poliittisesta toiminnasta koulussa. Erimielisyydet johtivat keväällä 1934 siihen, että konventissa sattuneesta episodista väiteltiin porvarillisissa lehdissä ja eduskunnassa.

Erimielisyydet nousivat pinnalle syksyllä 1933, jolloin konventin puheenjohtajan vaalin voitti Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) nuorisojärjestöön Sinimustiin kuulunut Pekka Kuusi. Hän voitti vaalissa maltillista ja kansanvaltaista suuntausta edustaneen Maunu Tuomiojan.²²⁶ Helmikuussa 1934 Pekka Kuusi kutsui konventin juhlaan puhumaan veljensä ulkocivis Matti Kuusen, joka oli vannonut valansa Akateemisessa Karjala-Seurassa (AKS) edellisenä itsenäisyyspäivänä.²²⁷ Valatilaisuudessa runoilija V. A. Koskenniemi oli korostanut kansallisajattelun merkitystä ja todennut kansojen kaikkialla järjestyvän lujiksi kansallisiksi kokonaisuuksiksi ajan myrskyisyyden vuoksi.²²⁸

AKS:n merkki rinnassaan konventille esiintynyt Matti Kuusi puhui provosoiden ja pakinoiden. Hän totesi, että valtioneuvoston, eduskunnan, Neuvostolähetystön,

---

²²⁴ Kuusi 1985, 49–51.

²²⁵ Tuomioja 2007, 37. Tuomioja ei kuitenkaan kerro, mihin hänen tietonsa perustuu. Kaarlo af Heurlin (2896) toimi kansanedustajana vuosina 1966–1970. Castrén 1992.

²²⁶ Tuomioja 1996, 34–35; Tuomioja 2007, 54.

²²⁷ Krogerus 2014, 186–187.

²²⁸ Koivisto 2016, 113.

Kouluhallituksen ja lehdistön mielestä isänmaallisuus ja suomalaisuus olivat myrkkyä koulupojille. Kuusi puhui heimohengen puolesta ja vaati lopettamaan luokkavihan. Hän parjasi jääkäriiliikettä vastustanutta presidentti K. J. Ståhlbergia ja saarnasi Tarton häpeärauhan synnystä. Puheessaan Kuusi sivusi myös kielikysymystä. Hän kehui, että ilman AKS:n toimintaa IKL:n ohjelmassa ei olisi aitosuomalaisuutta.²²⁹

Puhe aiheutti erimielisyyttä konventin jäsenissä. Edellisen syksyn puheenjohtajavaalin hävinnyt maltillinen Maunu Tuomioja kertoi Kuusen puheesta veljelleen ylioppilaspoliitikko ulkocivis Sakari Tuomiojalle.²³⁰ Sakari Tuomioja vaati selvitystä puheesta sekä konventin kuraattori L. Arvi Poijärveltä että Matti Kuuselta. Poijärvi torjui pyynnön eikä Kuusi edes ottanut yhteyttä Tuomiojaan. Tultuaan torjutuksi Tuomioja pyysi Kouluhallituksen pääjohtajaa ja opetusministeri Oskari Manteretta selvittämään tapahtunutta.²³¹

Mantere käynnisti selvityksen konventin tapahtumista, ja Kuusen veljekset kutsuttiin Kouluhallitukseen kuultavaksi. Matti Kuusen muistelujen mukaan kuulustelijana toiminut lainoppinut kouluneuvos Lauri Puupponen oli ollut vain isällisen huvittunut koko episodista.²³² Selvitys johti Normaalilyseon rehtorille maaliskuussa 1934 lähetettyyn kirjeeseen, jossa huomautettiin, ettei konventin kuraattorin tulisi enää sallia ulkopuolisten puhua politiikkaa konventissa.²³³

Eduskunnassa Normaalilyseon entinen rehtori, Kansallisen Kokoomuksen puheenjohtaja ja kahden konventin jäsenen²³⁴ isä Paavo Virkkunen nosti Maunu Tuomiojan ilmiannon esiin puserolain²³⁵ käsittelyssä. Hän totesi:

Olen lähemmin tutustunut siihen ilmiantoon, joka tehtiin suomalaista normaalilyseota vastaan. Se on minusta alhaisimpia ja rumimpia, mitä julkisessa elämässä on tapahtunut, ja kun sen yksityiskohtiin syvenyy, niin kyllä silloin

---

²²⁹ Krogerus 2014, 187–188.

²³⁰ Krogerus 2014; 188; Tuomioja 2007, 55; Tuomioja 1996, 35.

²³¹ Tuomioja 2007, 55.

²³² Kuusi 1985, 110.

²³³ Poliitiikkaa ei saa puhua oppikoulujen toverikunnissa, HS 8.5.1934; Tuomioja 2007, 55.

²³⁴ Finne 1937, Aaro Virkkunen (2979) & Jaakko Virkkunen (3150).

²³⁵ Laki kiellosta käyttää poliittisia tunnusmerkkejä eräissä tilaisuuksissa.

*kauhistuu sitä alhaista ja kavalaa henkeä, joka meidän yhteiskunnassamme liikkuu.*²³⁶

Virkkusen eduskunnassa pitämän puheenvuoron jälkeen *Helsingin Sanomat* julkaisi yleisöosastokirjoituksen ”Poliittinen kiihotus oppikouluissa”, jossa pidettiin valitettavana ja kiusallisena, että valtiovallan edustajat olivat vetäytyneet tapauksen käsittelyssä syrjään eikä riittäviin toimenpiteisiin oltu ryhdytty. Kirjoituksessa kritisoitiin myös opettajia, jotka suojelivat oppikoulunuorison kiihottajia. Nämä kiihottajat pyrkivät kirjoittajan mukaan nostattamaan nuorison vapaan Suomen arvoja vastaan, jotka olivat kansan enemmistölle kalliit. Maunu Tuomiojan nähtiin puolustaneen vapaan Suomen arvoja.²³⁷

Yleisökirjoituksessa pidettiin Kouluhallituksen toimenpiteitä liian riittämättöminä suhteessa sen edellisenä vuonna antamiin määräyksiin. Helmikuussa 1933 Kouluhallitus oli kieltänyt kouluhuoneistojen käytön poliittisiin tarkoituksiin. Saman vuoden elokuussa se oli lähettänyt kiertokirjeen, jossa se edellytti, ettei oppilaita vedetä mukaan poliittiseen toimintaan koulutyön ulkopuolella. Lisäksi marraskuussa 1933 Kouluhallitus oli kieltänyt poliittiset puvut, puvun osat ja tunnusmerkit kouluissa.²³⁸

Huhtikuun lopulla 1934 *Uusi Suomi* kiisti pääkirjoituksessaan poliittisen kiihotuksen oppikouluissa ja väitti, että Kuusen puheesta tehty ilmianto oli todettu aiheettomaksi.²³⁹ Toukokuun alussa *Helsingin Sanomat* julkisti Kouluhallituksen kirjelmän Normaalilyseon rehtori F. A. Heporaudalle.²⁴⁰ Kirjelmän julkaisemalla se halusi osoittaa *Uuden Suomen* pääkirjoituksen väitteen aiheettomasta ilmiannosta virheellisiksi.

Konventin episodi ei ollut valtakunnallisesti kovin kiinnostava. Esimerkiksi *Åbo Underrättelser* ja *Kansan Uutiset* uutisoivat tapauksesta ensi kerran vasta toukokuussa

---

²³⁶ VP 1934, 963.

²³⁷ Toverikunnan jäsen 1921–24, Poliittinen kiihoitus oppikouluissa, HS 4.4.1934. Kirjoittaja voisi olla Lauri Levämäki, joka valmistui Normaalilyseosta ylioppilaaksi 1924, toimi 1930-luvun alussa Kansanvaltaisen Ylioppilasyhdistyksen puheenjohtajana ja vuosina 1938–1941 Kansallisen Edistyspuolueen puoluesihteerinä. Lauri Levämäki (2019). Castrén 1992. Myös Sakari Tuomioja toimi Kansanvaltaisessa Ylioppilasyhdistyksessä. Tuomioja 2007, 42–46.

²³⁸ Kiuasmaa 1982, 307.

²³⁹ Poliittista kiihoitusta kansakoulunoppilaiden keskuudessa, US 29.4.1934.

²⁴⁰ Poliitiikkaa ei saa puhua oppikoulujen toverikunnissa, HS 8.5.1934.

Helsingin Sanomien uutisen jälkeen.²⁴¹ Kiuasmaa ei ole pitänyt tapausta edes mainitsemisen arvoisena käsitellessään oppikoululaisten poliittista toimintaa 1930-luvulla.²⁴²

Myös Erkki Tuomioja toteaa episodin olleen kiihkeän vuosikymmenen vähäisimpiä. Tästä huolimatta hän tulkitsee, että tapauksen myötä Kouluhallitus alkoi puuttua laajemmin oppikoululaisten poliittiseen toimintaan.²⁴³ Tuomioja jättää huomiotta, että Kouluhallitus oli puuttunut jo aiemmin varsin laajasti oppikoululaisten poliittiseen toimintaan.

Kiuasmaa on osoittanut, että Kouluhallitus pyrki hillitsemään kiertokirjeillään ja määräyksillään oppikoululaisten politisoitumista jatkuvasti 1930-luvun alkupuoliskolla. Lisäksi Kouluhallitus jakoi useissa oppikoulujen poliittista kiihotusta koskevissa jutuissa rangaistusseuraamuksia. Esimerkiksi maaliskuussa 1931 Sinimustien provosoiman Kuopion lyseon konventtiluokkien lakon seurauksena Kouluhallitus erotti määräaikaisesti 17 oppilasta ja pysyvästi lyseon rehtorin. Hillitäkseen oppikoululaisten poliittista toimintaa se kehitti nuorisolle rauhallisempaa tekemistä, kuten antamalla säädöksen urheilulomasta joulukuussa 1933. Ensimmäisen kerran urheilulomaa vietettiin helmikuussa 1934.²⁴⁴

Tuomiojan tulkintaa voidaan pitää liioiteltuna. Kouluhallitus puuttui jatkuvasti 1930-luvun alussa oppikoululaisten poliittiseen toimintaan ja sen käyttämät keinot kiristyivät vähitellen. Matti Kuusen puhe ei ollut käännekohta, jonka myötä Kouluhallituksen linja olisi tiukentunut.

Merkittävä käännekohta oppikoululaisten poliittisen toiminnan hillitsemisessä koettiin helmikuussa 1936, kun opetusministeri, Kouluhallituksen ylijohtaja Oskari Mantere allekirjoitti asetuksen poliittisen toiminnan kieltämisestä oppikouluissa. Asetus annettiin sen jälkeen, kun sosialidemokraatit olivat tehneet välikysymyksen Sinimustien toiminnasta oppikouluissa.²⁴⁵ Sosialidemokraattien välikysymys liittyi loppuvuodesta 1935

---

²⁴¹ Oppikoulujen toverikunnissa ei saa puhua politiikkaa, KU 9.5.1934; Skolkonvent med politiskt program, ÅU 9.5.1934.

²⁴² Kiuasmaa 1982, 304–310.

²⁴³ Tuomioja 2007, 56.

²⁴⁴ Kiuasmaa 1934, 307–311.

²⁴⁵ Kiuasmaa 1982, 307–308.

paljastuneeseen Viron vapaussoturien vallankaappaushankkeeseen, johon Sinimustat olivat sekaantuneet avustamalla vapaussoturiiliikkeen johtajaa Artur Sirkiä.²⁴⁶

Näin ollen Matti Kuusen puheesta syntynyt episodi ilmentää ennen kaikkea konventin piirissä ollutta erimielisyyttä isänmaallisuudesta ja suomalaisuusaatteen suunnasta. Radikaalimpaa isänmaallisuutta ja suomalaisajattelua edustanut aitosuomalaisuus nousi valtaan Normaalilyseon konventissa syksyllä 1933. Maltillisempaa ajattelua edustanut suuntaus ei kuitenkaan ollut hävinnyt kokonaan konventista.

Sinimustan Pekka Kuusen nousu konventin johtoon ajoittui aikaan, jolloin Saksa oli muuttunut kansallissosialistiseksi. Markku Jokisipilä ja Janne Könönen ovat tulkinneet, että 1930-luvun Suomen yhteiskunnallinen eliitti oli vahvasti oikeistolaista, joten se suhtautui uuteen kommunisminvastaiseen Saksaan pohjimmiltaan myönteisesti. Osa yhteiskunnallisesta eliitistä ei myöskään vierastanut heidän mukaansa juutalaisvastaisuutta.

*Kansankunnan ja sen itsetunnon älymystön nenässä kaikki sosialismiin viitannut haiskasti helposti bolševismilta ja proletariaatin maailmanvallankumoukselta. Tähän keitokseen monet lisäsivät, vaikka porvareita itsekin olivat, maailmanjuutalaisuuden [...]*²⁴⁷

Säilyneen lähdeaineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että myös Normaalilyseossa oli uuden Saksan ihailua ja juutalaisvastaisuutta. *Mikepukessa* julkaistiin keväällä 1934 vitsi, joka perustui rasistiseen stereotypiaan juutalaisten likaisuudesta.²⁴⁸ Syksyllä 1936 *Veikossa* julkaistussa uutisessa, joka koski entisten norssien toveri-iltaa, riemujuhlatoimikunnan puheenjohtajaa, professori Kaarlo Kairaa tituleerattiin toveri-illan Führeriksi.²⁴⁹ Uutisen oli kirjoittanut nimimerkki ”Norssi 1926”, joka voisi olla *Veikon* toimittamisesta vastanneen lehtori Esko R. Joen. Hän oli valmistunut Normaalilyseosta ylioppilaaksi 1926.²⁵⁰ Syksyllä

---

²⁴⁶ Tuomioja 1996, 40–41; Zetterberg 2007, 557. Tuomioja toteaa, että Pekka Kuusi kuului Sinimustien maltillisiin voimiin, joten häntä ei epäilty sekaantumisesta Viron vapaussoturien vallankaappaushankkeeseen.

²⁴⁷ Jokisipilä & Könönen 2013, 67.

²⁴⁸ Pilapirahduksia, *Mikepuke* 1/1934, 2.

²⁴⁹ Norssi 1926 (Esko R. Joki), Norssien toveri-ilta messuhallissa 17.XI, *Veikko* 3–4/1936–1937, 66–67 & 75.

²⁵⁰ Joki 1937, 125.

1938 *Veikossa* ilmestyi abiturus Eero Helkaman raportti kuukauden kestäneestä kesäisestä Saksan matkasta. Matkaraportista ilmenee, että hän vieraili muun muassa Nürnbergin puoluepäiväalueella. Vaikka Helkama oli kiinnostunut kansallissosialistisesta Saksasta, hän kohdisti siihen myös kritiikkiä. Matkaraportissaan hän ihmetteli runsaasti saksalaisten varovaista suhtautumista ulkomaalaisiin.²⁵¹

Lähteitä, jotka kertovat norssien ihailusta kansallissosialistista Saksaa kohtaan ja juutalaisvastaisuudesta, on säilynyt vähän verrattuna heimoaatteeseen ja kielikysymykseen. Näin ollen voidaan tehdä johtopäätös, etteivät nämä ilmiöt olleet norsseille yhtä keskeisiä kuin heimoaate ja kielikysymys.

Lukuvuosina 1933–1935 Normaalilyseossa toimi varsin avoimesti suuri Sinimustien osasto, mihin viittaa paitsi Sinimustan Pekka Kuusen valinta konventin puheenjohtajaksi myös *Mikepuken* päätoimittaja Harri Wendelinin kirjoitukset. Hän pahoitteli luokkatoverinsa sairastumista syksyllä 1934, koska tämä oli äärimmäisen innokas rekrytoimaan muita luokkalaisia tärkeisiin harrastuksiin, kuten kuoroon, orkesteriin, Turnareihin ja Sinimustiin.²⁵²

Monet norssit innostuivat heimoaatteesta. Esimerkiksi Wendelin kirjoitti *Mikepukessa* innostuneen matkakertomuksen kahdeksan Östbergin luokan oppilaan matkasta Viroon osana oppikoulujen heimotyötä. Erityisen vaikuttanut Wendelin oli ollut matkalla nähdystä *Igavene legend*²⁵³ -operetista, jonka juoni perustui heimoaatteeseen ja jonka musiikki koostui suomalaisista, virolaisista ja unkarilaisista kansanlauluista.²⁵⁴ Heimoaate kiinnosti norssia ja heidän opettajiaan aina 1930-luvun lopulle asti. He kokivat heimoaateen isänmaallisena ja kulttuurisena kysymyksenä.²⁵⁵

---

²⁵¹ Eero Helkama, Minkä mitäkin Saksanmaalta, *Veikko* 1/1938–1939, 10–11 & 14.

²⁵² Hara (Harri Wendelin), Toimituksen tuumia, *Mikepuke* 1/1934–1935, 3–4.

²⁵³ Ikuinen tarina.

²⁵⁴ Hara (Harri Wendelin), Palasia Eestin matkalta, *Mikepuke* 6/1935, 13–16.

²⁵⁵ Kutse Norssi eestipeole 30.5.1936, ”Konventin” juhlien pääsylippuja ja ohjelmia 1910–30-luvuilta, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; Unkarilaisen Debreen lyseon kortti 13.3.1938, ”Säilyttämistä ansaitsevia papereita, Sekalaisia asikirjoja Hg:7, Hna, KA; Suomen ja Unkarin koulujen välisiä heimositeitä, *Veikko* 3–4/1936–1937, 61; F. A. Heporauta, Suomen kulttuurisopimukset, *Veikko* 1/1938–

Heimoaatteen lisäksi norssija kiinnosti kielikysymys, jonka AKS oli onnistunut nostamaan osaksi yhteiskunnallista keskustelua 1930-luvun alkupuolella. Henrik Meinanderin mukaan AKS halusi suomalaistaa Helsingin yliopiston ja sai poliittisista puolueista taakseen Maalaisliiton ja IKL:n. Suomen hallitukset pyrkivät vuosina 1934–1937 annetuilla lakiesityksillä hillitsemään yliopiston opetuskieltä koskenutta riitaa. Hallitukset esittivät ruotsinkielisen opetuksen vähentämistä Helsingin yliopistossa.²⁵⁶

Riidan kiivainta vaihetta elettiin loppusyksystä 1934 alkuvuoteen 1935.²⁵⁷ Myös norssit olivat osallisia ajan levottomuuksissa. Kaksi konventin jäsentä pidätettiin ruotsalaisuuden päivänä 1934 väkivaltaisesta mellakoinnista.²⁵⁸ Helmikuussa 1935 *Ylioppilaslehti* uutisoi Normaalilyseon neljännen luokan oppilaan joutuneen pahoinpidellyksi kannettuaan suomalaisuusmerkkiä rinnassaan. Lehti hehkutti norssin onnistuneen pitämään suomalaisuusmerkkinsä, vaikka silmäkulma oli lyöty mustaksi ja huuli halki.²⁵⁹

Seuraavina vuosina norssit olivat yhä kiinnostuneita kielikysymyksestä, mutta sitä ei haluttu enää ajaa väkivallalla. Vuonna 1935 konventti suostui rehtori Heporaudan vetoomukseen edistää suomalaisuusaatetta väkivallatta.²⁶⁰ Maan hallituksen annettua keväällä 1937 kompromissiesityksensä Helsingin yliopiston kaksikielisyydestä norssi Erkki Kario kirjoitti suomalaisuuskysymyksestä *Nuoressa Voimassa*. Suomalaisuuskysymyksessä lopullinen päämäärä oli hänen mukaansa Suomen täydellinen suomalaistaminen. Yliopiston suomalaistaminen ei Karion mukaan riittänyt, sillä myös maan liike-elämä oli saatava suomalaisten hoidettavaksi. Lisäksi hän vaati suomenkielisten oppikoulujen ruotsinkielisen opetuksen lakkauttamista. Kario julisti, että

1939, 3–5 & 22; Arvi (L. Arvi Poijärvi), Suomalaisen normaalilyseon r.y. Kipinän 40-vuotisjuhla, *Pohjantähti* 3/1936–1937, 72–73; Olaus, Keväinen teeilta Norssissa, *Pohjantähti* 1/1938–1939, 23.

²⁵⁶ Meinander 2012, 130–132.

²⁵⁷ Meinander 2012, 130–132.

²⁵⁸ Helsingin kaupungin poliisimestarin kirje 8.11.1934 Suomalaisen Normaalilyseon rehtorille, Saapuneet kirjeet Ea:1, Saapuneet asiakirjat, Hna, KA.

²⁵⁹ Nähtyä ja kuultua, *Ylioppilaslehti* 4/1935, 72.

²⁶⁰ Viime vuonna marraskuun 6 p:nä, Veikko 2/1936–1937, 40; Waltari 1937, 82. Waltari toteaa Heporaudan vedonneen oppilaiden kunniantuntoon jo ennen vuoden 1933 ruotsalaisuuden päivää.

*Kieliasian ajamisessa tulee myös nuorison olla mukana, ei hulinoiden ja tapellen, vaan järkevästi edeten. Jos näin tapahtuu, voi jo nykyinen nouseva polvi nähdä Suomalaisen Suomen.*²⁶¹

Vaikka hyvin suuri osa norssista edusti 1930-luvun jälkipuoliskolla aitosuomalaisuutta, oli toiminta rauhallisempaa ja kiihkottomampaa kuin lukuvuosina 1933–1935. Kun rehtori Heporauta toimitti vuonna 1936 Kouluhallituksen käskystä tutkimuksen poliittisesta kiihotuksesta Normaalilyseossa, yksikään haastateltu kerhon tai yhdistyksen puheenjohtaja ei ollut havainnut poliittista kiihotusta. Heporauta totesi Kouluhallitukselle lähettämässään lausunnossa, että ainut poliittisen kiihotukseen liittyvä tapaus Normaalilyseossa oli keväällä 1934 Matti Kuusen pitämä kohottavan isänmaallinen puhe, joka oli muutamilta osin poikennut poliittisluontoisiin kysymyksiin. Vanhempainneuvosto yhtyi yksimielisesti Heporaudan näkemykseen, sillä sen jäsenten tietoon ei ollut tullut mitään sellaista, jonka pohjalta olisi voinut olettaa, että koulussa olisi harjoitettu poliittista kiihotusta.²⁶²

Konventin piirissä suhde suomalaisuusaatteeseen siis muuttui vuosikymmenen aikana. Vuosikymmenen alussa konventin johto torjui antikommunistisen oikeistoradikalismien kieltäytymällä lapualaisten ehdottamasta isänmaallisesta koululaisliikkeestä. Kun AKS onnistui nostamaan kielikysymyksen poliittiseen keskusteluun, myös norssit innostuivat entistä enemmän oikeistoradikalismista. Suomen suomalaistaminen ja heimoaate kiinnostivat norssien enemmistöä viimeistään lukuvuodesta 1933–1934 lähtien vuosikymmenen loppuun asti. Osa norssista oli lukuvuosina 1933–1935 valmis edistämään omaksumaansa ideologiaa väkivaltaisesti.

Krogerus toteaa Matti Kuusen vuonna 1964 Eteläsuomalaiselle Osakunnalle pitämään vuosijuhlapuheeseen viitaten, että Normaalilyseo oli 1930-luvulla fennomanian eteentyönnetty tukikohta, joka kasvatti isänmaallisuuteen ja heimoaatteeseen.²⁶³ Norssit ottivat omakseen AKS:n ajaman heimoaateen ja kielikysymyksen. Näin ollen on luonnollista, että norssien aatteellisesti rajut vuodet eroavat monista muista oppikouluista. Norssit opiskelivat oppikoulussa, jonka historia kytkeytyi vahvasti osaksi suomalaisen

---

²⁶¹ E. K. (Erkki Kario), Suomalaisuuskysymys, *Nuori Voima* 4/1937, 143.

²⁶² Pöytäkirja Suomalaisen Normaalilyseon Vanhempainneuvoston kokouksesta 10.2.1936, Vanhempainneuvoston pöytäkirjat 1933–1959, Vanhempainneuvoston pöytäkirjat Ce:1, Hna, KA.

²⁶³ Krogerus 2014, 96–97.

kulttuuritaistelun historiaa. Heille kansakunta määrittyi ensisijaisesti kulttuurin kautta. Antikommunistinen kansanliike ei herättänyt norsseissa vastaavaa intohimoa, vaikka monet norssit vierastivat sosialismia.

Isänmaallisuudesta ja suomalaisuudesta läpi vuosikymmenen käyty keskustelu norssien keskuudessa osoittaa, että heillä oli kulttuuriseen pääomaan kuulunutta ideologista kyvykkyyttä. Kolmekymmenluvun norssit onnistuivat kulttuurisella ja sosiaalisella pääomallaan laajentamaan keskustelua koulun ulkopuolelle. Heillä oli myös kyky hallita keskustelua. Teuvo Aura onnistui vaikuttamaan siihen, että helsinkiläisoppikoulujen toverikunnissa torjuttiin lapualaisten ajatukset isänmaallisesta koululaisliikkeestä. Erkki Kario sai vuonna 1937 julkaistua kirjoituksensa suomalaisuuskysymyksestä *Nuoressa Voimassa*.

Norssit täyttivät entisten norssien heille esittämät vaatimukset isänmaan varjelemisesta ja horjumattomasta suomalaisuustahdosta. Vuosikymmenen alkupuolella norssit eivät aina kyenneet täyttämään suomalaiselle gentlemannille asetettuja tavoitteita. Omaa käsitystä oikeasta suomalaisuudesta ja isänmaallisuudesta oltiin valmiita edistämään joissain tapauksissa voimalla. Väkivallalla oikeistoradikaalia ajatteluaan edistäneet norssit saivat mallinsa käyttäytymiselleen 1930-luvun poikakirjoista ja historiakulttuurista, jossa miehet ratkaisivat kohtaamiaan ongelmia voimalla.

Vaikka muutamat norssit edistivät oikeistoradikaalia ajatteluaan väkivallalla, suurin osa norsseista edisti aatteitaan läpi 1930-luvun ilman väkivaltaa. Vuosikymmenen kuluessa maltillinen suomalaisuusajattelu väistyi aitosuomalaisuuden tieltä. Näin ollen vuosikymmen lopun norsseja voi luonnehtia aitosuomalaisuuden omaksuneiksi gentlemanneiksi.

Tunnustettua retorista ja taiteellista kyvykkyyttä

Norsseilla oli 1930-luvulla ideologista kyvykkyyttä ja heidän ajattelunsa muuttui aitosuomalaiseksi vuosikymmenen aikana. Kuten jo aiemmin on osoitettu, norssit muodostivat poikkeuksellisen tiiviin oman oppikoululaisyhteisönsä. Normaalilyseon luokkien, kerhojen, yhdistysten ja konventin tiiviys ei kuitenkaan johtanut siihen, että

norssit olisivat jättäytyneet oppikoululaisista muodostuneen nuorisoryhmän ulkopuolelle. He pyrkivät esittelemään ideologisia, taiteellisia ja retorisia eli ruumiillistuneita kykyjään muille oppikoululaisille ja vaikuttamaan oppikoululaisten yhteistyön laajenemiseen.

Helsingissä useiden suomenkielisten oppikoulujen toverikuntien yhteiselimenä toimi Helsingin Toverikuntaliitto (HTL), jota Normaalilyseon konventin avainhenkilöt olivat olleet perustamassa 1920-luvulla.²⁶⁴ Normaalilyseo vaikutti koko 1930-luvun ajan aktiivisesti HTL:n toimintaan. Normaalilyseon konventin edustajat osallistuivat lähes aina HTL:n hallituksen kokouksiin. Lisäksi useimmiten liiton 5–6 jäsenisessä hallituksessa oli jäsenenä yksi norssi. Norssit toimivat vuosikymmenen aikana myös aktiivisesti HTL:n jaostoissa, jotka järjestivät kaikille toverikunnille yhteisiä tapahtumia.²⁶⁵

Vaikka norssija oli vain murto-osa HTL:n toimihenkilöistä, Normaalilyseon konventilla oli hallitseva asema liitossa. Kun keväällä 1936 HTL oli rahavaikeuksissa, konventti lainasi tarvittavat 900 markkaa liitolle. HTL:ssä oli aluksi suunniteltu, että jokainen jäsentoverikunta olisi lainannut liitolle rahaa, mutta Normaalilyseon konventti tarjoutui oma-aloitteisesti lainaamaan koko summan.²⁶⁶ Lisäksi HTL:n hallituksen pöytäkirjoja säilytettiin osana Normaalilyseon konventin arkistoa.²⁶⁷

HTL oli konventille tärkeä, koska se järjesti tapaamisia muiden kaupunkien oppikoululaisten kanssa ja piti erilaisia harrastuskilpailuja jäsentoverikunnilleen. Näihin tapaamisiin ja kilpailuihin norssit osallistuivat aktiivisesti. Lisäksi HTL:n tapahtumia järjestettiin läpi vuosikymmenen Normaalilyseossa.²⁶⁸

HTL oli 1930-luvulla ainut väylä, jonka kautta konventti pystyi edistämään oppikoululaisten välistä yhteistoimintaa ja harrastamista. Vuosikymmenen aikana norssit haaveilivat

---

²⁶⁴ Aura & Mustonen 1982, 37.

²⁶⁵ Helsingin Toverikuntaliiton hallituksen pöytäkirjat, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

²⁶⁶ ELE (Esko Saarinen, Leo Meller ja Eino Salmi), Näpäksiä, *Nuori Voima* 2/1936, 60.

²⁶⁷ Helsingin Toverikuntaliiton hallituksen pöytäkirjat, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; *Perinnekirja* 2013, 19.

²⁶⁸ Helsingin Toverikuntaliiton hallituksen pöytäkirjat, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA; *Nuori Voima* 1930–1937 (Vuosina 1930–1934 Helsingin Toverikuntaliitto -palsta (Numerot 1–4/1934 Toverikunnat-palsta) , vuosina 1935–1937 Koulumaailma-palsta).

oppikoululaisten yhteistoiminnan laajentamisesta koko maan kattavaksi. Konventin puheenjohtaja Esko Saarinen esitti keväällä 1932, että toverikunnat tekisivät yhteistyötä eri harrastuksia varten perustettavien erikoisliittojen avulla.²⁶⁹ Norssin konventin jäsen Leo Meller ehdotti syksyllä 1935 koko maan kattavan toverikuntaliiton perustamista ja toivoi HTL:n edistävän asiaa.²⁷⁰

Vuosikymmenen lopulla norssien toiveet koko maan oppikoululaisten yhteistyöstä toteutuivat, kun Suomen oppikoulujen toverikuntien liitto perustettiin 57 toverikunnan kesken kesäkuussa 1939. Perustava kokous pidettiin Normaalilyseossa ja keskustelukysymyksen liiton perustamisesta alusti Normaalilyseon konventin puheenjohtaja Jorma Louhivuori. Liiton tarkoituksena oli olla yhdyssiteenä oppikoulujen toverikunnille, johtaa koulunuorison vapaita harrastuksia sekä ohjata toverikuntien toimintaa painottamalla henkisten arvojen merkitystä, isänmaanrakkautta ja maanpuolustustahtoa.²⁷¹

Kiuasmaa tulkitsee Suomen oppikoulujen toverikuntien liiton perustamisen merkiksi siitä, että koko oppikoulunuorisoa eheyttävää toimintaa oli syntymässä 1930-luvun lopulla. Hänen mukaansa edeltäneet kaksi vuosikymmentä olivat toverikuntien yhteistoiminnan epäjärjestyksen ja etsimisen aikaa, mikä johtui oppikoululaisten varsin vaihtelevista kiinnostuksen kohteista ja toverikuntatoiminnan yleisestä väljähtämisestä.²⁷² Kaarninen on myös kiinnittänyt huomiota siihen, että oppikoululaiset eivät muodostaneet harrastuksiltaan yhtenäistä ryhmää.²⁷³

Kaarnisen mukaan oppikoululaisten harrastukset erosivat sukupuolen mukaan. Oppikoulupoikien harrastuksiin kuuluivat urheilu, musiikki, lukeminen, radio, piirustus ja maalaus, veisto ja muovailu, postimerkkien keruu sekä shakki, kun taas tyttöjen harrastuksia olivat urheilu, käsityöt, lukeminen, musiikki, piirustus ja maalaus sekä kotias kartelu. Vaikka tytöillä ja pojilla oli samoja harrastuksia, niitä harrastettiin varsin eri

---

²⁶⁹ E. Saarinen, Toverikunnat ajankukaiseksi, *Nuori Voima* 4/1932, 112.

²⁷⁰ Leo Meller, Uusi toverikuntaliitto, *Nuori Voima* 9/1935, 255.

²⁷¹ Suomen oppikoulujen toverikuntien liitto, SOTL, perustettu, *Maanpuolustusnuoriso* 6/1939, 18–19.

²⁷² Kiuasmaa 1982, 312.

²⁷³ Kaarninen 1995, 170–171.

tavoin. Esimerkiksi tytöt lukivat heille tarkoitettua romanttista ja jännittävää kirjallisuutta, kun taas poikien lukuharrastus keskittyi seikkailukertomuksiin, jotka saivat virikkeitä Suomen myyttisestä menneisyydestä ja itsenäisyystaistelusta.²⁷⁴

Oppikoululaisten harrastuselämä oli siis runsasta ja monipuolista. Harrastuselämä ei kuitenkaan ollut norseille tai muille oppikoululaisille pelkkää vapaa-ajanviettoa. Harrastuksilla kehitettiin myös kulttuuriseen pääomaan kuuluvaa ruumiillistunutta kyvykkyyttä. Kuten on jo todettu, Normaalityökonventin ja muiden vapaa-ajanyhteisöiden piirissä norssien oli mahdollista esitellä omaa ideologista, retorista ja taiteellista kyvykkyyttään, jota myös tunnustettiin esimerkiksi palkinnoin ja suosionosoituksin. Koulutovereilta saatujen tunnustuksien lisäksi he halusivat saada tunnustusta ruumiillistuneille kyvyilleen myös muilta oppikoululaisilta, joten norssit osallistuivat HTL:n järjestämiin harrastuskilpailuihin.

HTL järjesti 1930-luvulla vuosittain useita harrastuskilpailuita, joissa tunnustettiin oppilaiden retorista ja taiteellista kyvykkyyttä. Harrastuskilpailuita olivat kirjallisuus-, musiikki-, taide-, puhe- ja lausuntakilpailut. Kilpailut muodostuivat eri osakilpailuista, joista monissa miteltiin vuosittain, mutta joissain vain kerran. Musiikkakilpailujen osakilpailuita käytiin jousisoittimien, klarinetin, pianon, puhallinsoittimien, sellon, trumpetin, urkujen, viulun ja orkesterin soitossa sekä yksin- että kuorolaulussa. Kirjallisuuskilpailussa kirjoitettiin runoja, suorasanaisia kirjoituksia ja tutkielmia. Lausuntakilpailuissa lausuttiin runoja ja suorasanaisia kirjoituksia. Lisäksi niissä kilpailtiin välillä lausuntakuorona. Piirustus- ja maalauskilpailuin osakilpailuja olivat piirustus, maalaus ja veisto. Puhekilpailuissa pidettiin kaksi puhetta, valmisteltu ja *ex tempore*, mutta sijoitukset määriteltiin molempien suoritusten perusteella. Kilpailujen tuomaristot koostuivat taiteilijoista, taiteenalaa harrastavista ylioppilaista, oppikoulujen rehtoreista tai opettajista.²⁷⁵

---

²⁷⁴ Kaarninen 1995, 171–172 & 191.

²⁷⁵ *Nuori Voima* 1930–1937 (Vuosina 1930–1934 Helsingin Toverikuntaliitto -palsta (Numerot 1–4/1934 Toverikunnat-palsta), vuosina 1935–1937 Koulumaailma-palsta). Lisäksi HTL järjesti lukuvuonna 1930–1931 urheilukilpailut, mutta ne jäivät liiton viimeisiksi.

Taulukko 4. Helsingin Toverikuntaliiton harrastuskilpailuiden henkilökohtaisten kilpailujen (N=64) 1.–3. sijojen jakautuminen toverikunnittain, toverikuntien osuus kaikista 1.–3. sijoista ja näiden sijoitusten suhde toverikuntaluokkien oppilasmäärään lukuvuosina 1930–1937

Toverikunta (Koulun perustamisvuosi)	1. sijoja	2. sijoja	3. sijoja	1.–3. sijoja	Toverikunnan 1.–3. sijojen osuus kaikista 1.–3. sijoista	Toverikunnan 1.–3. sijojen suhde koulujen toverikuntaluokkien oppilasmäärään
Normaalilyseo (1887)	24	35	18	77	0,423	0,114
Suomalainen yhteiskoulu (1886)	14	5	9	28	0,154	0,065
Tyttönormaalilyseo [Tyttölyseo] (1869)	10	12	7	29	0,159	0,060
Suomalainen lyseo (1891)	4	6	4	14	0,077	0,035
Tyttölukio (1906)	5	5	2	12	0,066	0,028
Muut (11)	11	5	6	22	0,121	
Yhteensä	68	68	46	182		

Lähteet: *Nuori Voima* 1930–1937 (Vuosina 1930–1934 Helsingin Toverikuntaliitto -palsta (Numerot 1–4/1934 Toverikunnat-palsta), vuosina 1935–1937 Koulumaailma-palsta); Opettajien ja oppilaiden luku, SVT IX 1932 & 1938. Toverikuntaluokkien oppilasmäärä on laskettu lukuvuosien 1930–1931 ja 1936–1937 toverikuntaluokkien oppilasmäärien keskiarvoa käyttäen. Keskiarvo on jaettu yksittäisenä lukuvuonna toverikuntiin kuuluneiden vuosiluokkien määrällä (3) ja kerrottu tarkasteltavan ajanjakson vuosiluokkien määrällä (9). Taulukoihin on otettu *Nuoressa Voimassa* ilmoitetut Helsingin Toverikuntaliiton kilpailujen tulokset, joissa on ilmoitettu osallistujien koulu ja sijoitukset. Vuodesta 1938 alkaen *Nuori Voima* ei enää julkaissut Toverikuntaliiton kilpailujen tuloksia, joten lukuvuosia 1937–1939 ei tarkastella taulukoissa.

Taulukossa 4 kuvataan eri toverikuntien jäsenten menestystä lukuvuosina 1930–1937 järjestetyissä HTL:n harrastuskilpailuiden 64 henkilökohtaisissa osakilpailuissa. Seitsemän lukuvuoden aikana mitalisijoille pääsi oppikoululaisia 16:sta suomenkielisestä toverikunnasta. Lähes yhdeksän kymmenestä mitalistista oli Normaalilyseon, Suomalaisen yhteiskoulun, Tyttönormaalilyseon, Suomalaisen lyseon ja Tyttökoulun toverikunnista. Voittajista viisi kuudesta edusti edellä mainittuja toverikuntia. Eniten voittoja ja mitalisijoja saavuttivat Normaalilyseon konventin jäsenet. He saivat yli 40 % jaetuista mitaleista. Voittajista yli kolmannes oli norssseja. Konventin jäsenten 77 mitalisijan määrää selittää toverikunnan suuri koko.

Kun toverikuntien saavuttamien 1.–3. sijojen määrä jaetaan konventtiluokkien oppilasmäärällä, saadaan vertailukelpoinen suhdeluku. Normaalilyseon konventin

suhdeluku on Suomalaisen yhteiskoulun ja Tyttönormaalilyseon toverikuntien suhdelukuihin verrattuna lähes kaksinkertainen. Suomalaisen lyseon ja Tyttölukion toverikuntiin verrattuna konventin suhdeluku on moninkertainen. Normaalilyseon konventin jäsenten taiteellinen ja retorinen kyvykkyys sai absoluuttisesti ja suhteellisesti enemmän tunnustusta HTL:n kilpailuissa kuin muiden perinteikkäiden suomenkielisten oppikoulujen toverikuntalaisten vastaava kyvykkyys.

Taulukko 5. Helsingin Toverikuntaliiton harrastuskilpailuiden toverikuntakohtaisten kilpailujen (N=40) 1.–3. sijojen jakautuminen toverikunnittain, toverikuntien 1.-3. sijojen suhde kilpailujen määrään ja toverikuntien mitalisijojen suhde toverikuntaluokkien oppilasmäärään lukuvuosina 1930–1937.						
Toverikunta	1. sija	2. sija	3. sija	1.–3. sija	Toverikunnan 1.–3. sijojen suhde kilpailujen määrään	Toverikunnan 1.–3. sijojen suhde koulujen toverikuntaluokkien oppilasmäärään
Normaalilyseo	20	13	3	36	0,900	0,053
Tyttönormaalilyseo (Tyttölyseo)	6	8	6	20	0,500	0,047
Suomalainen yhteiskoulu	8	6	5	19	0,475	0,040
Tyttölukio	3	1	6	10	0,250	0,025
Suomalainen lyseo	3	2	0	5	0,125	0,012
Muut (11)	0	6	7	13	0,325	
Yhteensä	40	36	27	103		
<i>Nuori Voima 1930–1937 (Vuosina 1930–1934 Helsingin Toverikuntaliitto -palsta (Numerot 1–4/1934 Toverikunnat-palsta) , vuosina 1935–1937 Koulumaailma-palsta); Opettajien ja oppilaiden luku, SVT IX 1932 & 1938. Noudatettu samoja periaatteita kuin taulukossa 4.</i>						

Taulukossa 5 on esitetty lukuvuosien 1930–1937 ajalta 40 toverikuntakohtaisen kokonais- ja osakilpailun mitalisijojen jakauma, toverikuntien saavuttamien mitalisijojen suhde kilpailujen määrään ja toverikuntien saavuttamien mitalisijojen suhdetta toverikuntaluokkien oppilasmäärään. Normaalilyseon konventti sijoittui ajanjakson aikana 36 kertaa kolmen parhaan toverikunnan joukkoon. Tyttölyseon ja Suomalaisen yhteiskoulun toverikunnat sijoittuivat kolmen joukkoon noin joka toisessa kilpailussa. Tyttölukion toverikunta sijoittui mitalisijoille joka neljännessä ja Suomalaisen lyseon toverikunta joka kahdeksannessa koulukohtaisessa kilpailussa. Muiden oppikoulujen

toverikunnat pääsivät mitaleille joka kolmansissa kilpailuissa, mutta eivät onnistuneet voittamaan ainuttakaan koulukohtaista kilpailua seitsemän lukuvuoden aikana.

Kun toverikuntakohtaisissa kilpailuissa saavutettuja mitalisijoituksia suhteutetaan toverikuntaluokkien oppilasmäärään, Normaalilyseon konventin suhdeluku on yhä suurin. Toiseksi suurin suhdeluku on Tyttönormaalilyseon toverikunnalla, jonka suhdeluku on lähempänä konventin kuin Suomalaisen Yhteiskoulun toverikunnan suhdelukua. Normaalilyseoiden suhdeluvut ovat noin kaksinkertaisia Tyttölukioon ja nelinkertaisia Suomalaiseen lyseoon verrattuna.

Normaalilyseon konventin jäsenten retorinen ja taiteellinen kyvykkyys sai absoluuttisesti ja suhteellisesti eniten tunnustusta HTL:n kilpailussa. Erot toverikuntien jäsenten saamissa tunnustuksissa ruumiillistuneille kyvyille voivat selittyä oppilaiden sosiaalisella taustoilla, koska koulujärjestelmällä on taipumus säilyttää erot. Bourdieu on todennut koulujärjestelmän erottelevan jatkuvilla valinnoillaan perityn kulttuurisen pääoman haltijat ja ne, joilla tätä pääomaa ei ole. Tätä jatkuvaa valintaa koulu toteuttaa, kuten aiemmin on todettu, arvosanajärjestelmällä.²⁷⁶

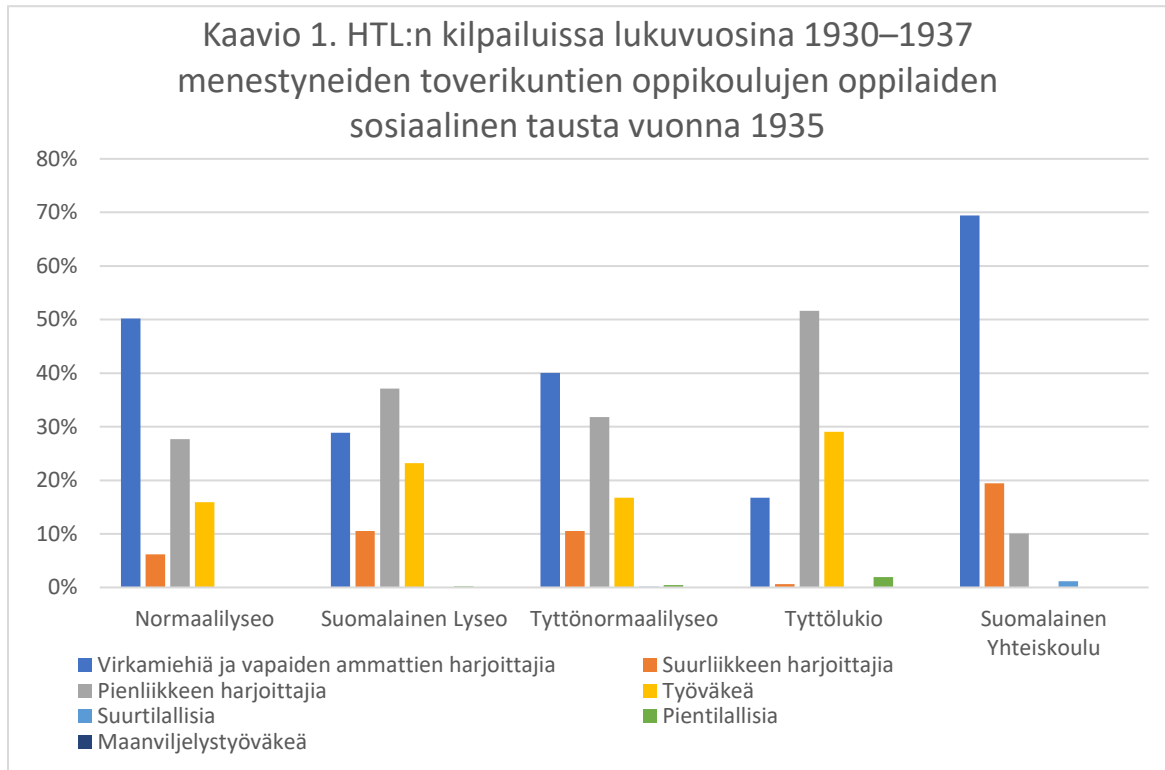
Kaaviossa 1 kuvataan Normaalilyseon, Suomalaisen lyseon, Tyttönormaalilyseon, Tyttölukion ja Suomalaisen yhteiskoulun oppilaiden sosiaalista taustaa. Suomalaisen yhteiskoulun oppilaiden sosiaalinen tausta oli muiden koulujen oppilaita huomattavasti parempi, sillä koulussa ei ollut lainkaan työväen oppilaita. Yhteiskoulun oppilaiden korkeammasta sosiaalisesta taustasta huolimatta HTL:n kilpailussa koulun toverikunnan jäsenten retorisia ja taiteellisia kykyjä arvostettiin vähemmän kuin Normaalilyseon konventin jäsenten. Tämä puoltaisi sitä, että oppilaiden sosiaalinen tausta ei vaikuta olleen keskeisin tekijä oppilaiden retoristen ja taiteellisten kykyjen kehittymiselle.

Toisaalta ei voida väittää, etteikö sosiaalisella taustalla olisi ollut mitään merkitystä. Eniten tunnustusta jäsentensä retorisille ja taiteellisille kyvyille saivat Normaalilyseon konventti, Suomalaisen yhteiskoulun ja Tyttönormaalilyseon toverikunnat. Näissä kouluissa vähintään joka toisen oppilaan isä toimi virkamiehenä, vapaan ammatin harjoittajana tai suurliikkeen

---

²⁷⁶ Bourdieu 1987 (1980), 223; Bourdieu 1998 (1994), 33–34.

harjoittajana, kun taas Suomalaisessa lyseossa ja Tyttölukiossa oppilaista reilulla enemmistöllä isä oli pienliikkeen harjoittaja tai työväkeä.

Lähde: SVT IX 1936, Oppilaiden kotipaikka ja heidän vanhempiansa sääty ½ 1935.

Normaalilyseon konventin jäsenten menestystä voidaan selittää heidän saamallaan koulutuksella. Konventin jäsenten koulutus oli kokonaisuudessaan laaja-alaisempaa kuin muiden toverikuntien jäsenten. Tämä johtui siitä, että Normaalilyseossa opiskeltiin kolmea eri lukusuunnitelmaa, mikä oli poikkeuksellista suomenkielisten oppikoulujen keskuudessa. Lisäksi koulun konventti, kerhot ja seurat olivat keskinäisen tuntemisen verkostoja, joissa oli mahdollisuus kerryttää retorisia ja taiteellisia kykyjä esiintymällä kokouksissa ja juhlissa tai osallistumalla kilpailuihin. Norssin konventin jäsenet näyttävät hyötynneen Normaalilyseon suuruuden ja erilaisuuden ekonomiasta.

Ruumiillistuneiden kykyjen kerryttäminen

Norssien retoriset ja taiteelliset kyvyt saivat runsaasti tunnustusta HTL:n kilpailuissa. Normaalilyseon eri yhteisöjen muodostamat verkostot tarjosivat oppilaille hyviä mahdollisuuksia kehittää omia ruumiillistuneita kykyjään. Nämä yhteisöt jakoivat myös

tunnustuksia jäseniensä ruumiillistuneille kyvyille erilaisissa kilpailuissa ja muissa sosiaalisissa tilanteissa.

Normaalilyseossa järjestettiin lukuvuosina 1933–1938 musiikki-iltoja kahdesti vuodessa. Näissä illoissa musiikkia harrastaneet norssit saivat harjoitella esiintymistä suurelle yleisölle. Musiikki-iltojen ohjelmassa kuultiin sekä kotimaisia että ulkomaisia sävellyksiä. Esitetyimpiä olivat Jean Sibeliuksen, Selim Palmgrenin, Oskar Merikannon, Johann Sebastian Bachin, Wolfgang Amadeus Mozartin, Ludwig van Beethovenin ja Frédéric Chopinin teokset. Musiikki-illoissa esiintyivät Normaalilyseon orkesteri, poikakuoro ja mieskuoro. Lisäksi illoissa kuultiin niin kvartetteja kuin myös sooloesiintyjä. Joulukuussa 1934 musiikki-illassa kuultiin myös Östbergin luokan oppilaan Tauno Pylkkäsen ensimmäinen sävellys *Valse Lyrique*. Seuraavissa musiikki-iloissa kuultiin lisää Pylkkäsen sävellyksiä, kuten *Berceuse* ja *Barcarole*. Illat olivat todellisia yleisömenestyksiä, sillä Normaalilyseon juhlasali täyttyi useista sadoista kuuntelijoista. Yleisössä oli myös huomattavia vieraita, kuten keväällä 1934, jolloin Ruotsin ulkoministerin Rickard Sandlerin vaimo Maria Lindberg kunnoitti musiikki-iltaa läsnäolollaan.²⁷⁷

Norssit esittelivät musiikkitaiteen kykyjään myös musiikki-iltojen ulkopuolella. Orkesteri esiintyi muun muassa konventin vuosi- ja olympiajuhlissa, auskultanttien konferenssissa sekä koulun heimo- ja eestiläisjuhlissa. Tammikuussa 1936 orkesteri soitti vapaussodan alkamisen muistojuhlissa Helsingin vanhassa kirkossa.²⁷⁸

Laajimman yleisön musikaalisen kyvykkyytensä esittelylle norssit tavoittivat radion kautta. Toukokuussa 1935 norssit esiintyivät Yleisradion *Koululaismusiikkia radiossa* -ohjelmasarjassa johtajanaan Normaalilyseon laulunopettaja, säveltäjä Armas Maasalo²⁷⁹.

---

²⁷⁷ Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk; Daktyli (Tauno Pylkkänen), Musiikkikatsaus, *Mikepuke* 3–4/1934, 9–10; Troké (Ossian Lähteelä), Musiikki-ilta, *Mikepuke* 6/1934–1935, 13–14; Troké (Ossian Lähteelä), Musiikin maailmasta, *Mikepuke* 6/1935, 6–8; Norssilla oma lehti!, *Nuorten lukemisto* 0/1935, 30; Rebuturus, Norssin musiikkijuhla, *Nuorten lukemisto* 5/1936, 24–25; P-la, Norssin musiikki-ilta, *Nuori Voima* 1/1937, 39–40.

²⁷⁸ Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk.

²⁷⁹ Maasalo toimi sekä Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon yliopettajana että vastapäisen Johanneksen kirkon urkurina. Maasalo toimi myös virsikirjan uudistamiskomitean säveltaiteilijajäsenenä. Joki 1937, 111–112.

Norssien ohjelma koostui poikakuoron laulamasta neljästä laulusta, mieskuoron ja orkesterin yhdessä esittämästä Toivo Kuulan teoksista *Syystunnelma* ja *Aamulaulu*, Antti Aarnelan pianolla soittamasta Selim Palmgren sävellyksistä *Scherzo* ja *Kuutamo*, Tapio Paalasan ja Erkki Mohellin trumpetilla tulkittua Felix Mendelssohnin *Häämarssista* (Tauno Pylkkäsen säestyksellä) ja orkesterin esittämästä *Porilaisten marssista*.²⁸⁰

Normaalilyseon riemujuhlan alla syyskuussa 1937 lähetetyssä *Päivä Normaalilyseossa* ohjelmassa ensimmäisen luokan oppilaat esittivät Maasalon johdolla Jean Sibeliuksen *Partiolaismarssia*.²⁸¹ Ohjelmaa seurasi Yleisradion studiosta lähetetty ohjelma, jossa Normaalilyseon mieskuoro lauloi Maasalon johtamana Sibeliuksen sovittamia latinankielisiä koululauluja. Orkesteri esitti samassa ohjelmassa Oskari Merikannon säveltämän *Albumi II* johtajanaan maisteri Laamanen. Lopuksi orkesteri ja mieskuoro esittivät yhdessä Yrjö Kilpisen *Lippulaulun*.²⁸²

Norsseilla oli runsaasti esiintymiskokemusta suuren yleisön edessä ja he hallitsivat eurooppalaista taidemusiikkia Bachista Sibeliukseen, joten he saivat tunnustusta myös HTL:n kilpailuissa. Esimerkiksi vuonna 1935 Antti Aarnela voitti pianokilpailun esittämällä Felix Mendelssohnin *Rondo Capriccioso*n. Samana vuonna kahden norssin trumpettiduetto Erkki Mohell ja Tapio Paalanen esitti voittoaisti Mendelssohnin *Häämarssin*. Samassa kilpailussa myös Normaalilyseon orkesteri voitti sarjansa esittämällä Sibeliuksen *Valse Tristen*. Kun norssi Hannu Hårdh voitti uruilla esittämällään Bachin *Toccata ja fuuga d-molli* -teoksella ainoana osallistujana sarjansa, Normaalilyseo voitti myös kokonaiskilpailun.²⁸³

Myös Normaalilyseon puhujat järjestivät omia puhejuhliaan kehittääkseen puheilmaisuutta. Ensimmäisessä puhejuhlassa marraskuussa 1934 Normaalilyseon juhlasalissa oli läsnä kouluhallituksen edustajia, *Nuoren Voiman* päätoimittaja Ilmari Jäämaa ja kirjailija Jalmari Finne sekä erityisen runsaasti oppikoulutyttyjä. Myös seuraavina vuosina juhlasali täyttyi kuulijoista. Puhejuhlien sisältöön kuului vakavia, kuten isänmaalle pidettyjä puheita,

---

²⁸⁰ Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk.

²⁸¹ *Päivä Normaalilyseossa* 6.10.1937, Elävä Arkisto. Alkaen kohdasta 9:30.

²⁸² Norssit radiossa, *Veikko* 2/1937–1938, 31.

²⁸³ H.T.L.:n musiikkikilpailu 17/1935 klo 13, Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38, Hnk; Helsingin Toverikuntaliiton musiikkikilpailut 17.III.35, *Nuori Voima* 4/1935, 109.

väittelyitä oppikoululaisia koskettavista aiheista ja leikillisiä esityksiä, joissa humoristisesti esitettiin kuinka puheita ei saisi pitää.²⁸⁴

Kevään 1939 juhlassa abiturus Eero Helkama puhui nuorisolle vakavaan sävyyn. Puheen sisältö kuvaa miten norssit omaksuivat opettajien ja ulkocivisten määritelmät norssin hengelle. Helkama totesi puheensa aluksi nuorison tarvitsevan karumman maailmankatsomuksen kuin vanhempansa, sillä väkevämmän tahto oli ainoa tekijä, joka määrittä kansojen ja yksilöiden suhteita.²⁸⁵ Paavo Virkkunen oli saarnannut aiheesta puolitoista vuotta aiemmin Normaalilyseon riemujuhlassa.²⁸⁶ Helkaman mukaan koulun oli valmistettava oppilaansa kaikkeen mahdolliseen. Ainoa mahdollisuus tähän oli hänen mukaansa ankara itsekurin tie, sillä todellinen vapaus merkitsi kykyä käskää ja hillitä itseään.²⁸⁷ Helkaman käsitys itsekurista oli hyvin samankaltainen kuin Waltarin ajatus norssin hengestä, jonka keskeisenä perintönä oli tinkimätön kuri.²⁸⁸

Rehtori Heporauta oli aiemmin *Veikossa* vaatinut oppilailta omien velvollisuuksien täyttämistä.²⁸⁹ Helkaman mukaan ankaran itsekurin tie oli norssien velvollisuus, johon oli kaikin voimin pyrittävä.

*Itsekurin alainen luonne on parasta mitä koulu voi meille antaa. Meidän on siihen kaikin voimin pyrittävä. Se on meidän velvollisuutemme, velvollisuutemme itseämme kohtaan, mikäli me haluamme tulevasta ankarasta elämänkamppailusta voitollisina suoriutua. Mutta se on myöskin meidän velvollisuutemme isänmaata kohtaan, joka tarvitsee voimakkaita ja horjumattomia miehiä rakentajikseen ja puolustajikseen. Ja muistakaamme tässä yhteydessä Bismarckin sanat: Me emme ole maailmaan syntyneet elämästä nauttiaksemme tahi ollaksemme onnellisia, me olemme tulleet velvollisuuttamme suorittamaan.*²⁹⁰

---

²⁸⁴ Ä-o Ä-i, Norssin konventin puhekerhon puhetilaisuus, 3/1934, 57; L. T., Tiistaina Norssissa, *Ylioppilaslehti* 6/1934, 91; Antti Alha, Puhekerhotyöskentely paras keino puhetaidon kehittämiseksi, *Pohjantähti* 9/1936–1937, 230–232; Leka Meller (Leo Meller), Mies tunnustaa rakkautensa eli hyvinvoipia havaintoja norssien puhejuhlasta 8.5.1938, *Veikko* 7/1937–38, 195 & 210; V. V. T., Puhejuhla, *Veikko* 6/1938–1939, 116.

²⁸⁵ Puhe nuorisolle jonka Eero Helkama piti Norssin puhejuhlassa, *Veikko* 6/1938–39, 113–114.

²⁸⁶ Suomalaisen Normaalilyseon riemujuhla muodostui valtavaksi kulttuurijuhlaksi, *Veikko* 3/1937–38, 71.

²⁸⁷ Puhe nuorisolle jonka Eero Helkama piti Norssin puhejuhlassa, *Veikko* 6/1938–39, 113–114.

²⁸⁸ Waltari 1937, 83.

²⁸⁹ F. A. Heporauta, ”Norssi”, *Veikko* 2/1935–1936, 3–4.

²⁹⁰ Puhe nuorisolle jonka Eero Helkama piti Norssin puhejuhlassa, *Veikko* 6/1938–39, 113–114.

Myös puhekilpailuissa norssit menestyivät hyvin. Lukuvuosina 1930–1937 HTL:n puhekilpailun voittaja tuli viidesti Normaalilyseosta. Kolmesti norssivoittaja puhui aiheella, joka vastasi suomenkielisen valtaeliitin käsitystä isänmaallisuudesta. Vuonna 1933 Erkki Varpela voitti pitämällä puheen heimoaatteesta aiheenaan Suomen silta²⁹¹. Vuosina 1935 ja 1936 puhekilpailuissa voiton otti Normaalilyseon Hannu Hämäläinen. Ensimmäisellä voittokerrallaan Hämäläinen piti valmistellun puheen, joka oli puhe tuntemattoman suomalaisen sotilaan haudalla. Hämäläisen puheen tuntematon sotilas oli sisällissodan sankarivainaja, sillä tuomaristo antoi hänelle *ex tempore* -puheen otsikoksi toukokuun 16. päivän. *Veikossa* Hämäläisen keuhuttiin puhuneen voimakkaalla tunteella, joka ilmensi vakuuttavaa uskoa omaan aatteeseen. Hämäläinen uusi voittonsa syksyllä 1936 pitämällä valmistellun puheen isänmaasta ja yksilöstä ja *ex tempore* -puheen otsikolla ”Olenko minä veljeni vartija?”. Molemmissa puheissaan hän myös sivusi heimoaateetta.²⁹²

Musiikki- ja puhekilpailujen lisäksi norssit menestyivät erityisesti taidekilpailujen veistossarjassa, jossa kilpailtiin vain vuosina 1933–1936. Norssista osallistui veistossarjan kilpailuihin neljä eri kilpailijaa. Veikko Rauhala voitti vuonna 1933 kilpailun puuveistoksellaan, jonka aiheena oli opettajaveteraani. Sekä hahmon ilmettä että pedagogin rutiinin ilmaisu kiiteltiin.²⁹³ Seuraavana vuonna Rauhala voitti muotokuvallisella pojan päätä kuvanneella veistoksellaan. Veistosta pidettiin yksityiskohtaisena ja puhtaasti käsiteltynä. Toiseksi sijoittuneen Totti Nybergin veistoksia arvotettiin omaperäisiksi ja fantastisiksi, vaikka niissä oli teknisiä virheitä.²⁹⁴ Vuonna 1935 Noisniemeksi sukunimensä suomalaistanut entinen Nyberg voitti veistossarjan leikkisästi ja hausvasti tyylytellyllä

---

²⁹¹ *Soome sild* (Suomen silta) oli virolaisrunoilija Lydia Koidulan vuonna 1881 julkaisema runo. Hän piti virolaisten esikuvana Suomea ja halusi yhteistyötä kansojen välille. *Suomen sillasta* päätyi yli vuosisata myöhemmin 100 eestin kruunun seteliin seuraava katkelma ”Sillan yhdistetyt päät / liittävät yhteen isänmaat / totuuden temppeliksi pyhitetyt... Näky milloin muutut todeksi?!” Zetterberg 2007, 441.

²⁹² V. J., Ensimmäiset puhekilpailumme, *Nuori Voima* 1/1931, 12; Puhekilpailut 18.XI.1934, *Nuori Voima* 11–12/1934, 353; K, Puhekilpailut 3.XI.1933, *Nuori Voima* 11–12/1933, 353; Koulujenväliset puhekilpailut, *Nuori Voima* 11–12/1935, 354; E–o S–n (Esko Saarinen), Norssin puhujarintama taajenee, *Veikko* 2/1935–1936, 9–10; E. S. (Esko Saarinen), Puhekilpailut, *Nuori Voima* 1/1937, 29–30; Eka (Erkki Kario), HTL:n ja NVL:n puhekilpailu norssien kilpailu, *Veikko* 3–4/1936–1937, 106.

²⁹³ Leo Meller, Taidetta ja kilpailua HTL:ssa, *Nuori Voima* 3/1934, 87.

²⁹⁴ Piirustus- ja maalauskilpailut, *Nuori Voima* 1/1935, 14.

puuveistoksellaan.²⁹⁵ Seuraavana vuonna norssit Eino Suomela ja Johannes Syrjälä toivat kilpailuun näytille taidokkaiksi, mutta suhteettomiksi luonnehdittuja puuveistoksia.²⁹⁶

Norssien menestystä sarjassa selittää se, että muista toverikunnista ei ollut lainkaan osallistujia. Osallistujien vähäistä määrää ei voida pitää yllättävänä. Ivar Wilskmanin keräämien tietojen mukaan vuonna 1927 suomenkielisten poikalyseoiden oppilaista 3,1 % harrasti veistoa ja muovailua. Tyttölyseolaisten harrastuksiin veisto ja muovailu eivät kuuluneet.²⁹⁷ Mitä ilmeisimmin harrastuksen suosio oli vähentynyt vuosikymmenen kuluessa entisestään ja norssit olivat ainoita veiston harrastajia suomenkielisten oppikoululaisten keskuudessa.

Lausuntakilpailuissa norssien menestys oli vaihtelevampaa. Vuosikymmenen korkeatasoisimpana pidetyn HTL:n lausuntakilpailuin voitti vuonna 1936 Normaalilyseon Antti Alha tulkinnallaan pirkkalaisiin liittyvästä Eino Leinon runosta *Orjan poika*²⁹⁸. Hänen lausuntaansa kiiteltiin runon tunnesävyyn mukautuvasta äänenkäytöstä ja loistavasta mimiikasta. Alhan persoonallinen esitys antoi vanhalle ja kuluneelle runolle uutta elämää.²⁹⁹ Alha oli harjoitellut suoritustaan konventin lausuntakilpailuissa. Konventin lausuntakilpailu oli ollut tavallista juhlallisempi, sillä vuoden 1906 norssiylioppilaat olivat saapuneet kilpailun yleisöksi.³⁰⁰ Lausuntakilpailujen suorasanaisessa sarjassa Normaalilyseon oppilaista voittoon ylsi Aaro Virkkunen vuonna 1933.³⁰¹

Norssien menestys oli heikointa HTL:n runo- ja kirjoituskilpailuissa, sillä konventin jäsen voitti lukuvuosina 1930–1937 niissä vain kerran. Norssien heikkoa menestystä HTL:n runo- ja kirjoituskilpailuissa voidaan selittää aikakauden kirjallisuuden ihanteilla, jotka erosivat

---

²⁹⁵ Veikko Rauhala, Oppikoulujen maalaus- ja piirustuskilpailut, *Nuori Voima* 1/1936.

²⁹⁶ M. L., HTL:n kuvaamataidekilpailu ja teeilta, *Nuori Voima* 1/1937, 35.

²⁹⁷ Wilskman 1926, 219; Wilskman 1927, 43–44. Wilskman oli perustanut Turnarit toimiessaan Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston voimistelunopettajana. Hän siirtyi Normaalilyseon voimistelun nuoremman lehtorin paikalta vuonna 1918 kouluhallituksen voimistelun ja terveydenhoidon tarkastajaksi. Joki 1937, 101.

²⁹⁸ Runossa Pirkka puuhkalakki lähtee miehineen velkomaan Lapin saamelaisia. He tuhoavat Lapin ja Pirkka ottaa itselleen orjapiian, jonka kanssa hän saa lapsen. Pirkka surmaa orjapiian, jonka jälkeen hän ottaa orjapoikansa mukaan seuraavalle Lapin retkelle. Pirkka katuu päätöstään kesken matkan ja sitoo orjapojan puuhun, joka menehtyy uneksiessaan äitinsä maista puuhun kytkettynä. Leino 1903, 19–23.

²⁹⁹ Eino Salmi, Parempia kuin ylioppilaat olivat koululaislausijat!, *Nuori Voima* 6/1936, 209–210.

³⁰⁰ Esko R. Joki, Norssin lausuntakilpailut, *Veikko* 6–7/1935–1936, 18–19.

³⁰¹ Esko Saarinen, Sic transit jne, *Nuori Voima* 5/1933, 145–146.

norssien ihanteista. Modernistinen suuntaus oli levinnyt suomenkieliseen kirjallisuuteen 1920-luvun jälkipuoliskolla.³⁰² Valmistautuessaan HTL:n kilpailuihin keväällä 1932 Matti Kuusi luki roomalaisen Ovidiuksen runoutta ja vertasi sitä Uuno Kailaan ja V. A. Koskenniemen runouteen. Päiväkirjassaan Kuusi harmitteli, ettei hänellä ollut lähetettävään mitään kunnollista runoa tai novellia kilpailuun.³⁰³

Kuusi päätyi lähettämään kilpailuun hätäisesti kyhäämänsä novellin ja vanhan runonsa, joita hän ei pitänyt ihanteidensa mukaisena.³⁰⁴ Kuusen novelli *Hätä* voitti suorasanaisten sarjan. Sen sanontaa pidettiin selkeänä ja omalaatuisena. Novellia keuhuttiin myös sielullisen problematiikan käsittelystä. Lähettämällään *Itsekritiikki* runolla Kuusi sijoittui runosarjassa toiseksi.³⁰⁵ Krogerus toteaa runon saaneen lyhytsanaisuudessaan vaikutteita Yrjö Jylhän runoudesta.³⁰⁶ Kuusen teosten menestystä HTL:n runo- ja kirjoituskilpailussa selittää hänen retoristen kykyjensä lisäksi se, että teoksissa käsiteltiin ihmisyyttä eikä suomalaisuutta.

Konventissa oppilaiden oli mahdollista kehittää omia ruumiillistuneita kykyjään. Sen järjestämissä tapahtumissa norssit pääsivät esiintymään muille konventin jäsenille, entisille norssille ja jopa vielä laajemmalle yleisölle. Norssit järjestivät myös omia kilpailujaan, joissa he harjoittelivat kykyjään opettajien arvioinnin alaisina. Koska norssit arvostivat omaa tiivistä yhteisöään, siltä saadut tunnustukset olivat erityisen merkityksellisiä. Ne motivoivat kehittämään omia ruumiillistuneita kykyjä yhä enemmän ja keräämään tunnustuksia muilta oppikoululaisilta.

Norssit omaksuivat 1930-luvulla heiltä vaaditun suomalaisen gentlemannin kulttuurintuntemuksen. He tunsivat laajasti eurooppalaista kulttuuria Ovidiuksen runoudesta Jean Sibeliuksen säveltaiteeseen. Norssien kerryttämien retoristen ja taiteellisten kykyjen lisäksi ideologisista kyvyistä näyttää olleen myös hyötyä eräissä HTL:n kilpailuissa. Puhe- ja lausuntakilpailussa menestyneiden norssien kilpailuesitykset liittyivät suomenkielisen valtaeliitin käsitykseen isänmaallisuudesta. Muissa kilpailuissa norssien

---

³⁰² Meinander 2012, 109–112.

³⁰³ Kuusi 1986, 24.

³⁰⁴ Kuusi 1986, 24 & 32.

³⁰⁵ Mikko Tamminen, Toverikuntaliiton kirjallisuuskilpailu, *Nuori Voima* 5/1932, 142; Kuusi 1986, 24 & 32.

³⁰⁶ Krogerus 2014, 113.

menestys näyttää perustuneen retorisille ja taiteellisille kyvyille. Esimerkiksi menestys veistokilpailussa osoittaa, että norsseilla oli myös aivan poikkeuksellisia taiteellisia kykyjä oppikoululaisten keskuudessa.

Sosiaalisesti sulkeva norssimuoti

Muotiesineiden arvon määrittäminen

Norsseilla oli 1930-luvulla erityisiä omia vaatekappaleita: lakkeja, takkeja ja kävelykeppejä. Matti Klinge ja Pauli Arola ovat tulkinneet, että edellä mainituilla vaatekappaleilla norssit erottautuivat eliittihenkisesti muista oppikoululaisista. Klingen mukaan vihreät koulutakit olivat osa norssien eliittihenkistä profiloitumista. Arola toteaa, että norssin lakit ja kävelykepit tekivät koulun perinteiden ohella Normaalilyseon pojista herroja.³⁰⁷

Annamari Vänskä on määritellyt vaatemuodin ilmiöksi, joka ilmaisi 1900-luvulle asti ihmisen sosiaalista statusta. Vuosisadan aikana vaatemuoti menetti merkitystään sosiaalisen statuksen ilmaisijana, sillä vaatteiden valmistus muuttui massatuotannoksi.³⁰⁸ Vaikka vaatemuoti menetti merkitystään 1900-luvulla sosiaalisen statuksen ilmaisijana, tulkitsem tässä tutkimuksessa norssin lakit, takit ja kepit muotiesineiksi, koska Arola ja Klinge ovat tulkinneet niiden ilmaisseen norssien statusta.

Kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin osoitettu, Normaalilyseossa alaluokkalaiset suljettiin sosiaalisesti norssiuden ulkopuolelle. Siksi norssimuotia ei tule tarkastella vain yleisesti sosiaalisen statuksen ilmaisijana. On siis pohdittava, mistä esineiden arvo syntyy.

Bourdieu on käsitellyt teoksessaan *La distinction* muun muassa tapojen ja esineiden arvon määrittymistä. Hänen mukaansa tapojen ja esineiden ikä tekee niistä erottuvia ja statukseltaan arvokkaampia. Mitä kauempaa menneisyydestä jokin esine tai tapa ovat, sitä suurempi arvo sillä on.³⁰⁹ Toisaalta hän on myös todennut, että kun vanhasta tavasta tulee yleinen, ylimystö usein luopuu siitä erottautuakseen jäljittelevistä luokista.³¹⁰ Muotiesineiden sosiaalisilta toimijoilta saama arvostus, statusarvo, määrittyy niiden

---

³⁰⁷ Arola 2004, 266; Klinge 2012, 126.

³⁰⁸ Vänskä 2012, 57.

³⁰⁹ Bourdieu 1984 (1979), 70–72.

³¹⁰ Bourdieu 1998 (1994), 14.

erityisyydellä. Historiattoman ja yleisen esineen arvo on yleensä vähäinen. Vastaavasti merkittävän arvon saavat yleensä harvinaiset ja vanhat esineet.

Tosin on syytä muistaa, että muotiesineen saama statusarvo realisoituu osaksi kantajansa kulttuurista pääomaa vasta sosiaalisessa tilanteessa. Norssien käyttämiin muotiesineisiin kytkeytynyt kulttuurinen pääoma aineellisessa muodossa määrittyi suurimmaksi osaksi norssien muodostamassa keskinäisessä tuntemisen ja tunnustamisen verkostossa.

Norssin lakit

Arkikäyttöön tarkoitettujen tummansinisten ja lipallisten norssin ristilakkien syntyhistoriaa ei ole kuvattu Normaalilyseon historiikeissa.³¹¹ Niitä käytettiin jo ennen 1930-lukua, sillä esimerkiksi vuonna 1926 otetussa Normaalilyseon toisen luokan kuvassa useampi poika pitää päässään norssin lakkia.³¹² Matti Kuusi hankki oman norssin lakkinsa maaliskuussa 1928 Lahtisen lakkiliikkeestä.³¹³ Näin ollen norssin lakkien käyttöä ei voida pitää vain 1930-luvun norssiuteen liittyvänä ilmiönä, vaan lakin historia voidaan ulottaa varhaisempaan aikaan. Koska Mika Waltari ei mainitse historiikissaan lakin syntyhistoriaa, voidaan olettaa, että lakkiperinne olisi syntynyt jo ennen kuin hän aloitti Normaalilyseossa oppilaana vuonna 1918.³¹⁴

Norssin lakkia käyttivät 1930-luvulla pääsääntöisesti alempien luokkien oppilaat, sillä konventtiluokkien oppilaat häpesivät lakkiaan. Eräässä *Ylioppilaslehden* matkakertomuksessa vuodelta 1937 kuvailtiin Tarttoa yliopisto- ja koulukaupunkina. Kertomuksessa ihailtiin Tartossa koululaisten käyttämiä koululakkeja, joita kannettiin ilolla

---

³¹¹ Waltari 1937; Nordberg 2009. Norssin lakkien esikuvia voisivat olla ylioppilaslakki tai partiolaislakki. Esimerkiksi Tartossa koululakkien perinne oli lähtöisin kaupungin yliopiston osakuntien keskenään eroavista lakeista. Toisaalta norssien lakkien tummansininen väri viittaisi, että lakkeihin on otettu mallia partiolakeista. Partio toimintaan osallistui 1910-luvun loppupuolella parhaimmillaan 300 koulun oppilasta. Väinö Johannes, Havaintoja Tartosta, *Ylioppilaslehti* 9/1937, 206–209; Suomalaisen Normaalilyseon Partioijat 20-vuotias, *Veikko* 7/1936–1937, 165.

³¹² *Helsingin suomalaisen normaalilyseon II-luokka 1926*. 1926.

³¹³ Krogerus 2014, 92.

³¹⁴ Castrén 1992, Mika Waltari (2230).

ja kunnioituksella. Samassa kertomuksessa todettiin ihmetelevään sävyyn, että norssin civikset häpesivät kulkea koululakkinsa kanssa Helsingin kaduilla.³¹⁵

Abiturus Jussi Lappi-Seppälä kirjoitti Jalmari Finnelle helmikuussa 1931 odottavansa norssin keppiä, joka oli hänelle tervetulleempi kuin lakki.³¹⁶ Viisi vuotta myöhemmin *Veikon* päätoimittaja Erkki Kario kirjoitti norssin lakin olevan alaluokkalaisten yksinoikeus. Hän oli huolissaan, että nahat käyttivät enemmän kaikenkarvaisia läysiä kuin norssien kaunista ristilakkia. Kario toivoi, että jokainen nahka alkaisi käyttää norssin lakkia.³¹⁷ Samana lukuvuonna *Veikossa* haastateltu alaluokkalainen totesi lakin olevan vanhanaikainen ja sen olleen suunniteltu vähintään 500 vuotta sitten.³¹⁸

Myös norssien piirroksissa lakkeja käyttivät lähinnä alaluokkalaiset. *Veikko*-lehden tunnuksessa (kuva 2) alaluokkalaisten kokoinen norssi käveli norssin lakki päässään lukien lehteä.³¹⁹ Lukuvuosina 1935–1939 ilmestyneissä *Veikko*-lehdissä kuudessa kansipiirroksessa esiintyy norssin lakkeja.³²⁰ Yleensä norssin lakin kantajaksi kuvattiin alaluokkalaiset kuten liro Tukkilan *Veikkoon* piirtämässä kansikuvassa syksyllä 1938 (kuva 3), jossa lakkia käyttivät keskenään nahistelevat alaluokkalaiset. Myös *Mikepukessa* syksyllä 1934 julkaistussa Risto Vesannon piirtämässä kansikuvassa norssin lakin käyttäjäksi on piirretty nahka (kuva 4). Vesannon piirroksessa sisätiloissa norssin lakki päässä juoksevaa

Kuva 2: Veikko Luoto: *Veikko*. (Tunnus) *Veikko* 1/1935–1936, 1.

³¹⁵ Väinö Johannes, Havaintoja Tartosta, *Ylioppilaslehti* 9/1937, 206–209.

³¹⁶ Jussi Lappi-Seppälän kirje 1.2.1931, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA.

³¹⁷ Eka (Erkki Kario), Rillien takaa, *Veikko* 1/1936–1937, 7–8.

³¹⁸ Rape (Raimo Nyysölä), Leikillistä ja vakavaa norssin takista, *Veikko* 3–4/1936–37, 93–94.

³¹⁹ *Veikko* 1935–1939. Nordbergin mukaan tunnuksen suunnitteli Veikko Luoto. Nordberg 2009, *Weikon vaellus II*.

³²⁰ *Veikko* 4/1935–1936, 5/1935–1936, 2/1936–1937, 7/1936–1937, 5/1937–1938 & 1/1938–1939.

Kuva 3: Risto Vesanto: Lakin lauloi miehen pöistä pilven pystypää kokaksi. (Kansipiiirros) Mikepuke 4/1934–1935, 1.

Kuva 4: Iiro Tukkinen: Nahat lempityössään. (Kansipiiirros) Veikko 1/1938–1939, 1.

nahkaa verrataan piirroksen tekstissä *Kalevalan* nuoreen ja röyhkeään tietäjään Joukahaiseen.³²¹

Vain Olavi Raimelan piirtämässä *Veikon* kansipiirroksessa³²² (tutkimuksen kansi) norssin lakkia pitää konventtiluokkalainen. Raimelan piirrosta voi pitää epärealistisena kuvauksena todellisuudesta. Konventtiluokkien oppilaat, Normaalilyseon luomakunnan kruunut, häpesivät käyttää julkisesti lakkiaan. Piirtämällä norssin lakin konventtiluokkalaisen päähän Raimela on tavoitellut hahmolle tunnistettavuutta kulttuurista pääomaa havainnollistavalla esineellä tai norssiuden ihanteeseen kuulunutta reipasta poikamaisuutta.

Koulun ulkopuolisille henkilölle norssin lakin statusarvo näyttäytyi korkeana, sillä norssin lakeilla oli ikää sukupolven verran ja koululakit olivat harvinaisia. Sen vuoksi he ihmettelivät perinteisen lakin vähäistä käyttöä. Muille kuin Normaalilyseon kasvateille norssin lakit havainnollistivat käyttäjiensä omaksumaa kulttuurista pääomaa.

Norsseille lakkiin kytkeytyi paljon pienempi statusarvo kuin ulkopuolisille. Edes lakkien perinteisyys ei taannut niille riittävää arvoa, sillä osa alaluokkalaisista piti lakkeja kielteisessä mielessä vanhanaikaisena. Lakin statusarvo oli erityisen heikko civisten ja abiturusten keskuudessa, sillä jokaisella norssilla oli mahdollisuus käyttää lakkia. Konventtiluokkalaisten muodiksi norssin lakit eivät siis sopineet, koska rahvaanomaisilla ja lapsellisilla alaluokkalaisilla oli oikeus lakin omistamiseen. Norssin lakin käyttäminen osoitti koulutovereille, ettei käyttäjälle ollut kertynyt vielä riittävästi symbolista pääomaa, jotta hän voisi olla todellinen norssi. Norssin lakki ei tehnyt koulutovereiden silmissä pojista herroja, vaan lapsellisia nahkoja.

Lakkia käytettiin 1930-luvulla vähän ja sitä pitivät lähinnä alaluokkalaiset, koska lakin statusarvo oli vähäinen. Vähäinen statusarvo selittyy sosiaalisesti sulkevalla norssin hengellä. Konventtiluokkalaiset eivät halunneet käyttää samaa lakkia lapsellisiksi koettujen

---

³²¹ Teksti ”Lakin lauloi miehen päästä pilven pystypää kokaksi” on lainaus *Kalevalan* kolmannen runosta (rivit 319–320 vuoden 1849 painoksessa). *Kalevalan* kolmannessa runossa tietäjät Väinämöinen ja Joukahainen mittelevät taitojaan. Väinämöinen laulaa Joukahaisen suohon. Säästääkseen henkensä Joukahainen lupaa sisarensa Ainin Väinämöisen puolisoksi. Lönnrot 1849, 15–31.

³²² Olavi Raimela: Luomakunnan kruunu. (Kansipiirros) *Veikko* 5/1935–1936, 1. Ks. tutkimuksen kansisivu.

alaluokkalaisten kanssa. Norssin lakkien tapaus osoittaa, että muotiesineiden statusarvo realisoitui Normaalilyseon sosiaalisessa todellisuudessa.

Norssin takit

Koska konventin jäsenet häpesivät norssin lakkia, he alkoivat syksyllä 1936 suunnitella norssin takkien hankintaa, joiden myötä konventtiluokkalaiset erottautuisivat alempien luokkien oppilaista. Ehdotuksen takkien hankkimisesta teki konventin entinen puheenjohtaja ulkocivis Jussi Lappi-Seppälä. Hän alusti takkien hankkimista *Veikossa* syyskuussa 1936 kertomalla ehdottaneensa koulupukuajatusta jo 1920-luvulla. Tuolloin koulupuku oli jäänyt toteutumatta opettajien vastustuksen ja konventin jäsenten eripuraisuuden vuoksi. Lappi-Seppälä ehdotti, että takkia saisivat käyttää vain konventtiluokkien oppilaat ja että takki olisi englantilaistyyppinen.³²³

Ulkocivis Lappi-Seppälän ehdotus herätti vastakaikua konventin piirissä ja hänet kutsuttiin alustamaan keskustelukysymystä norssin takista konventin kokoukseen lokakuussa 1936. Juhlasalissa pidettyyn kokoukseen saapui noin 130 konventin jäsentä, jotka kävivät vilkkaan ja laajan keskustelun Lappi-Seppälän alustuksen pohjalta. Pitkän keskustelun jälkeen konventti päätti lähes yksimielisesti, että Normaalilyseon konventtiluokkien tunnusmerkkinä olisi koulutakki, jonka hankkiminen olisi vapaaehtoista. Takkia saisivat käyttää myös ulkocivikset. Koska Lappi-Seppälän alustus ei sisältänyt tarkkaa ehdotusta, valittiin kahdeksanhenkinen toimikunta valmistelemaan takkien hankkimista.³²⁴

Toimikunta alkoi ripeästi valmistella takkien hankkimista. Sen laatiman suunnitelman mukaan takki oli malliltaan englantilaistyyppinen ja väriltään vihreä, mikä oli Normaalilyseon väri. Rintataskuun toimikunta halusi neuloa joko lyhenteen SNL, sanan Norssi tai valmisteilla olevan norssin merkin.³²⁵

---

³²³ Jussi-Lappi Seppälä, Vanhan norssin juttuja, *Veikko* 1/1936–1937, 9.

³²⁴ Pöytäkirja Suomalaisen Normaalilyseon konventin kokouksesta 17.10.-36, Pöytäkirjat 36–38, Hnk; Erkki Kario, Norsseille koulutakki!, *Veikko* 2/1936–1937, 37. Toimikuntaan valittiin muun muassa Konventin puheenjohtaja Ernst Rydman ja sihteeri Ilkka Jalas sekä Veikon päätoimittaja Erkki Kario.

³²⁵ Erkki Kario, Norsseille koulutakki!, *Veikko* 2/1936–1937, 37.

Jo marraskuun 6. päivänä järjestetyssä konventin kokouksessa Erkki Kario esitti toimikunnan ehdotuksen Norssin takin säännöistä, jotka hyväksyttiin sellaisenaan.³²⁶ Norssin takin säännöissä määrättiin takin väriksi tummanvihreä. Takin kuosin tuli olla urheilumallinen ja siinä piti olla kolme paikkataskua, V-malli rintakäänteissä, kolme nappia yhdessä rivissä, hihansuissa kolme nappia, suora selkä, alakäänteet pyöristetyt.³²⁷ Rintataskuihin hyväksyttiin ommeltavaksi valkoisesta verrasta leikattu taiteilija Aarno Liuksialan piirtämää Norssin merkki, sillä lyhenne SNL oli herättänyt vastustusta konventin piirissä perinteettömyydellään.³²⁸

Säännöissä myös vahvistettiin yksi takkihankkeen keskeisistä motiiveista, kun alaluokkalaisille ei myönnetty käyttöoikeutta takkiin. Samalla rajattiin myös muihin oppikouluihin opiskelemaan siirtyneiden ulkocivisten oikeutta käyttää takkia oppikouluaihana.³²⁹ Sääntöjensä myötä takista tuli siis esine, jolla konventin jäsenet korostivat omaa erityisyyttään. Samalla he sulkiivat osan Normaalilyseon oppilaista ja entisistä oppilaista norssiuden ulkopuolelle.

Norssien välistä hierarkiaa luotiin rintataskuun kiinnitettävillä arvomerkeillä. Abiturukset saivat kiinnittää takin rintataskuun arvomerkkinä 5 millimetrin levyisen kirkkaanvihreän nauhan. Normaalilyseosta valmistuneille ylioppilaille myönnettiin oikeus kiinnittää edellä mainitun nauhan yläpuolelle vastaavan levyinen hopea nauha. Muualta ylioppilaaksi valmistuneet saivat oikeuden käyttää vain hopeista nauhaa.³³⁰ Varsinaisten jäsenten keskuudessa abiturukset olivat sosiaalisessa hierarkiassa ylempänä kuin tavalliset civikset. Ulkociviksistä merkittävimpiä olivat ne, jotka olivat valmistuneet ylioppilaaksi Normaalilyseosta.

---

³²⁶ Pöytäkirja Suomalaisen Normaalilyseon konventin kokouksesta 6.11.-36, Pöytäkirjat 36–38, Hnk.

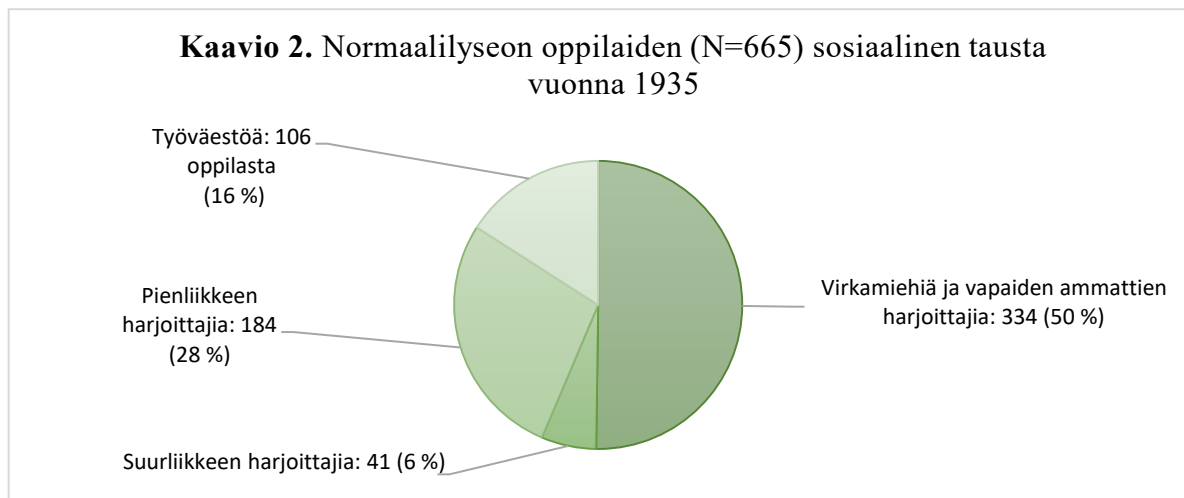
³²⁷ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokielma, III Norssitakin säännöt.

³²⁸ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokielma, III Norssitakin säännöt; Veikko Itkonen, Alas SNL, *Veikko* 3–4/1936–1937, 73.

³²⁹ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokielma, III Norssitakin säännöt.

³³⁰ Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökokielma, III Norssitakin säännöt.

Marraskuun puolivälissä toimikunta solmi Lassila & Tikanojan pukutehtaan kanssa sopimuksen takkien valmistamisesta. Yksittäisen takin hinnaksi määriteltiin 300 markkaa.³³¹ Takin hinta oli siis 60-kertainen konventin vuosittaiseen jäsenmaksuun verrattuna ja yli puolet yksittäisen oppilaan lukukausimaksusta.³³² Esimerkiksi pula-aikana vuonna 1932 yli kolmannes Normaalilyseon oppilaista oli opiskellut vapaaoppilaina maksamatta lukukausimaksua.³³³ Takin hintaa voi pitää suurena erityisesti työväen taustaisille oppilaille, joita oli noin kuudennes Normaalilyseon kaikista oppilaista (kaavio 2).

Lähde: SVT IX 1936, Oppilaiden kotipaikka ja heidän vanhempinsa sääty ½ 1935.

Konventin puheenjohtaja Ernst Rydman tiedosti norssin takin hintaan liittyvät haasteet. Hän toivoi *Veikon* joulunumerossa, että mahdollisimman moni innostuisi tilaamaan takin.³³⁴ Samassa numerossa konventin jäseniä yritettiin saada hankkimaan norssin takkia julkaisemalla takkia hehkuttavia juttuja. Riemujuh latoimikunnan puheenjohtaja, professori Kaarlo Kaira totesi *Veikon* haastattelussa takkien hankkimisen erinomaiseksi ajatukseksi ja kehui hankkeen nopeaa toimeenpanoa.³³⁵ Lisäksi lehtorit Maliniemi ja Renkonen sekä yliopettaja Biese pitivät norssin takkien hankkimista hyvänä ajatuksena. Vain rehtori Heporauta totesi suhtautuvansa takkeihin epäilevästi, mutta hän totesi, ettei halunnut

³³¹ Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon Konventin ja Lassila & Tikanoja Oy:n pukutehtaan sopimus 16.11.1936, Konventin papereita, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

³³² Nordberg 2009, Suomalaisen Normaalilyseon Konventin Sääntökoelma, 9 §; Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1935–1936, 90, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

³³³ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1931–1932, 5, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA.

³³⁴ (Ernst Rydman), Puheenjohtaja pakisee, *Veikko* 3–4/1936–1937, 86.

³³⁵ Eka (Erkki Kario), Norssien riemujuhla on kulttuurijuhla, *Veikko* 3–4/1936–1937, 65–66.

tuomita hanketta.³³⁶ Norssin takkia myös mainostettiin samassa numerossa Lassila & Tikanojan puolen sivun ilmoituksella ja konventin omalla ilmoituksella takakannessa.³³⁷

Takin hinta muodostui liian suureksi valtaosalle konventin jäsenistä. Tammikuussa 1937 takin oli tilannut vasta nelisenkymmentä konventin jäsentä, joka oli alle kolmannes sen kokouksen osallistujamäärästä, jossa Lappi-Seppälä oli alustanut keskustelun takkien hankkimisesta.³³⁸ Kun *Nuorten lukemisto* uutisoi ensimmäisten norssin takkien saapumisesta helmikuussa, lehti totesi alkurynnäköön takkien hankkimiseen olleen ilahduttavan voimakas, sillä lähes kolmasosa konventtiluokkien oppilaista oli lehden mukaan hankkinut takin.³³⁹

Nuorten lukemistoa toimittivat entiset norssit Kaarlo Nuorvala ja Veikko Itkonen,³⁴⁰ minkä vuoksi uutisessa suhtauduttiin hyvin myönteisesti takkien saapumiseen ja liioiteltiin takkien tilaajamäärää. Jos kolmasosa konventtiluokkien oppilaista olisi hankkinut takin, alkurynnäkköön olisi osallistunut noin 70 norssia. Yli kolmenkymmenen tilauksen lisäys kuukaudessa ei tunnu todennäköiseltä, sillä takkien markkinointi oli *Veikon* tammikuun numerossa vaatimatonta.³⁴¹ Takin tilasi 40-50 konventin jäsentä. Konventista vajaalla kolmanneksella oli takki vain tapauksessa, jossa jätetään laskuista pois abiturukset, jotka jättäytyivät helmikuussa lukulomalle ja pois konventin toiminnasta.

Kun norssin takit saapuivat, ne herättivät konventin jäsenissä ja ulkociviksissä paljon intoa. Konventin puheenjohtaja Ernst Rydman julisti *Veikko*-lehdessä Normaalilyseon pyrkivän Suomen Etoniksi.³⁴² *Nuoren Voiman* Näpäyksiä-palstalla pakinoineet ulkocivikset Esko Saarinen, Leo Meller ja abiturusnorssi Eino Salmi pitivät norssin takkeja aistikkaina ja tyylikkäinä sekä suosittelivat myös muille oppikouluille Englannista lainattua ideaa.³⁴³

---

³³⁶ Rape (Raimo Nyssölä), Leikillistä ja vakavaa norssin takista, *Veikko* 3-4/1936-37, 93-94.

³³⁷ *Veikko* 3-4/1936-1938, 96 & 112.

³³⁸ Eka (Erkki Kario), Rillien takaa, *Veikko* 5/1936-1937, 119-120.

³³⁹ Norssin takki, *Nuorten lukemisto* 2/1937, 9.

³⁴⁰ Finne, 1937. Itkonen (3330) & Nuorvala (2548).

³⁴¹ *Veikko* 5/1936-1937. Vain Erkki Kario käsittelee norssin takkien hankkimista. Eka (Erkki Kario), Rillien takaa, *Veikko* 5/1936-1937, 119-120.

³⁴² Ernst Rydman, Norssin nykyinen konventti, *Veikko* 8/1936-1937, 215-216.

³⁴³ ELE (Esko Saarinen, Leo Meller ja Eino Salmi), Näpäyksiä, *Nuori Voima* 3/1937, 108-109.

Takkeja ihasteltiin myös Normaalilyseon ulkopuolella. Helsingin Yhteiskoulu ja Realilukio alkoi rehtori V. Musikan johdolla suunnittelemaan englantilaistyyppisen koulutakin hankkimista poikaoppilaille. Myös tytöille suunniteltiin omaa kävelypukua. Myös Tehtaanpuiston Yhteiskoulun järjestämässä koululaisjuhlassa norssin takit olivat olleet uteliaan tarkastelun kohde.³⁴⁴

Kuva 5: Aarne Pietinen: Itsenäisyyspäivän kulkue menossa juhlanjumalanpalvelukseen Johannekseen kirkkoon. 1937. Valokuva. 6x9. Pietisen kokoelma, Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Sic. Kuva on otettu lokakuun toisena lauantaina 1937 (heimopäivänä), jolloin vietettiin Normaalilyseon 50-vuotisriemujuhlaa. Samasta tilanteesta ja riemujuhlasta on myös muita kuvia. Ks. esim. Paavo Poutiainen: Lippuja kannetaan juhlallisen kulkueen etunenässä. *Suomen Kuvalehti* 43/1937, 1657.

Norssin takista ei tullut koko konventtia yhdistävää muotiesinettä. Se ei erotellut ainoastaan civiksä ja abituruksia alaluokkalaisista vaan myös konventin jäseniä toisistaan. Takkien saapumisen jälkeen oletuksena oli, että konventin lippuvartion ja lähetystön jäsenet olivat

---

³⁴⁴ "Musikkakin" saa koulutakin!, *Nuorten lukemisto* 2/1937, 8; Ola (Ola Österholm), Kevään koulujuhlia, *Nuorten lukemisto* 2/1937, 11.

pukeutuneina norssin takkiin. Esimerkiksi lippuvartioon ei voitu valita konventin jäsentä, joka oli pituudeltaan alle 180 senttimetriä ja jolla ei ollut norssin takkia. Poikkeustapauksissa pituusrajasta oltiin valmiita tinkimään.³⁴⁵ Pituusrajasta tingittiin esimerkiksi Normaalilyseon riemujuhlan yhteydessä lokakuussa 1937, kuten voidaan havaita kuvasta 5, jossa yksi lippuvartioon kuulunut norssin takkiin pukeutunut airut alitti pituusrajan. Ne konventin jäsenet, joilla ei ollut riittävästi taloudellista pääomaa norssin takin hankkimiseen, suljettiin siis edustustehtävien ulkopuolelle. Norssin takittomien konventin jäsenten sulkeminen lippuvartion ulkopuolelle on empiirinen esimerkki Bourdieun määrittelystä, jonka mukaan sosiaalista pääoma kerryttävä seurallisuus vaatii ajan ja energian lisäksi taloudellista pääomaa.³⁴⁶

Jussi Lappi-Seppälä ja konventin johto olivat varautuneet siihen, että osa konventista ei hankkisi takkia heti. Jo marraskuussa 1936 Lappi-Seppälä lähestyi konventin puheenjohtajaa kirjeitse, jossa hän ehdotti uutta perinnettä osaksi nahkakonventtia. Hän lupasi kirjeessään lahjoittaa vuosittain nahkakonventissa reiluimmalle nahalle takin, jonka norssin merkki eroaisi tavallisen norssin takin merkistä. Hän määritteli, että reilu nahka olisi ensiksi miehekäs, suora ja rehellinen, toiseksi reipas niin mieleltään kuin ruumiltaan ja kolmanneksi norssi. Lappi-Seppälän ehdotti, että reilu nahka valittaisiin siten, että jokainen kuudesluokka valitsisi oman ehdokkaansa, joiden väliltä reiluimman nahan takin saajaksi valinnan tekisivät konventin puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja sihteeri.³⁴⁷

Lappi-Seppälän ehdotus toteutui ja ensimmäinen reiluimman nahkan takki jaettiin poikkeuksellisesti riemujuhlakonventissa syksyllä 1937. Vuosina 1937–1939 reiluimmaksi nahaksi valittiin sellaisia kuudesluokkalaisia poikia, joilla ei todennäköisesti olisi muutoin ollut riittävästi taloudellista pääomaa hankkia takkia.³⁴⁸

---

³⁴⁵ *Perinnekirja* 2013, 8.

³⁴⁶ Bourdieu 1986 (1983), 250.

³⁴⁷ Jussi–Lappi Seppälän kirje 26.11.1936, Normaalilyseon Konventin Herra Puheenjohtajalle, Konventin asiakirjoja Hc:3, Konventin asiakirjat, Hna, KA.

³⁴⁸ Jussi (Jussi Lappi-Seppälä), Juhlakonventti, *Veikko* 3/1937–38, 91; ent. nahka, Nahkakonventti, *Veikko* 1/1938–39, 8–9; Viime syksy, *Veikko* 1/1940–1941, 16. Syksyllä 1937 palkitun civis Blåbergin (3681) isä oli kengittäjä. Seuraavana vuonna palkitun civis Väistön (3848) isä oli konttoristi. Vielä ennen syksyn 1939 epävarmuuden aikaa ehdittiin palkita civis Mehto (3921), jonka isä oli autonkuljettaja. Finne 1937.

Reiluimman nahan takki valintaprosesseineen oli yksi 1930-luvun lopun keinoista osoittaa konventissa tunnustusta toivotunlaiselle sosiaaliselle ja kulttuuriselle pääomalle. Lappi-Seppälä ja konventin johto halusivat ohjata palkintotakilla konventin uusien jäsenten käyttäytymistä. Todellisen norssin tuli olla reipas ja rehellinen suomalainen mies. Palkinnolla viestittiin myös, ettei konventin jäsen voinut toteuttaa suomalaista miehuuden ihannetta ilman norssin takkia. Normaalilyseossa omaksutun sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman saattoi osoittaa konventtiluokilla esineellisesti vain omistamalla norssin takin.

Takin omistaminen ei kuitenkaan ollut sen korkean hinnan vuoksi mahdollista suurelle osalle konventin jäsenistä. Työväestöstä lähtöisin ollut kuudesluokkalainen saattoi pukeutua norssin takkiin vain, jos hän oli esimerkki reilusta nahasta ja luokassaan suosittu. Reiluimman nahan takki havainnollistaa erinomaisesti sosiaalisen pääoman vaikutusta kulttuurisen pääoman tunnustamisprosessissa. Se on empiirinen esimerkki Siisiäisen toteamuksesta, jonka mukaan materiaalistien ja symbolisten voittojen varmistamiseksi yksilön pitää luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhdeverkostoja.³⁴⁹

Norssin takkien statusarvo oli Normaalilyseon konventtiluokkalaisten keskuudessa korkea, koska se erotti abiturukset ja civikset oman koulun alaluokkalaisista ja muiden koulujen toverikuntalaisista. Englantilaistyyppinen takki yhdisti norssit osaksi englantilaiskoulujen perinteikästä takkikulttuuria. Näin ollen se liitti norssiuden yhä tiiviimmin norssien esikuvaksi asetettuun gentlemannisuuteen. Muiden oppikoululaisten silmissä takit korostivat konventin yhtenäisyyttä. Todellisuudessa norssin takit erottivat konventin jäseniä toisistaan, sillä osalla jäsenistä ei ollut riittävästi taloudellista pääomaa takin hankkimiseen. Kukaan konventin jäsenistä ei kuitenkaan avoimesti vastustanut norssin takkien olemassaoloa, vaikka vain takin omistamalla saattoi edustaa norssia ja päästä konventin ytimeen. Tämä osoittaa, että sosiaalinen sulkeminen oli konventin jäsenien keskuudessa hyväksyttyä.

---

³⁴⁹ Siisiäinen 2003, 210.

Norssin kepit

Kolmas norssien 1930-luvulla käyttämä muotiesine oli norssin keppi, joita kirjailija Jalmari Finne alkoi lahjoittaa vuodesta 1925 alkaen Normaalilyseosta ylioppilaiksi valmistuville abituruksille. Lisäksi hän lahjoitti keppejä Normaalilyseosta jo aiemmin ylioppilaiksi valmistuneille.³⁵⁰ Mustavartisissa kävelykepeissä oli hopeinen nuppi, joissa oli norssin lakin risti. Saaja kaiverrutti oman nimensä keppiin.³⁵¹ Kepin omistajan kuoleman jälkeen se siirrettiin pyhänmiesten päivänä surumarssin soidessa säilytettäväksi Normaalilyseoon.³⁵²

Norssin keppien jakaminen jatkui yhä 1930-luvun lopulla, vaikka kirjailija Finne menehtyi vuoden 1938 alussa. Kun Finne ei ollut enää lahjoittamassa keppejä, siirtyi perinteen rahoittaminen vähitellen abiturusten itsensä vastuulle. Konventti tuki keväällä 1938 abituruksia myöntämällä osan puhejuhlan tuotosta norssin keppien hankintaan. Lisäksi samana keväänä konventti perusti yhdessä ulkocivisten kanssa toimikunnan, jonka pyrkimyksenä oli turvata keppien rahoitus. Ulkocivikset Joki ja Blässar toimeenpanivat keräyksen ensimmäisten kepin saaneiden vuosiluokkien keskuudessa, jotta kaikki abiturukset saivat norssin keppinsä.³⁵³ Seuraavien vuosien aikana ei kuitenkaan löydetty keppiperinteelle ulkociviksiin nojautuvaa pysyvää rahoitusmallia, joten esimerkiksi vuonna 1945 abiturukset ostivat kepit itse.³⁵⁴

Norssin kepit olivat varsin odotettuja abiturusten keskuudessa. Jussi Lappi-Seppälä kirjoitti kirjailija Finnelle keväällä 1931 kahteen otteeseen, kuinka hän odotti keppiä.³⁵⁵

---

³⁵⁰ Suomalaisen Normaalilyseon kepin säännöt ja luovutuslista, Norssin yhdistysten säännöt, Sekalaisia asiakirjoja Hg:7, Hna, KA. Samoin Hämeenlinnan Normaalilyseosta ja Helsingin Suomalaisesta Normaalilyseosta ylioppilaiksi valmistuneilla oli mahdollisuus saada keppi. Vuosien 1925–1934 norssin keppien luovutuslistassa ei kuitenkaan ole ainoatakaan Hämeenlinnan Normaalilyseosta tai Helsingin Suomalaisesta Alkeisopistosta ylioppilaaksi valmistunutta.

³⁵¹ Waltari 1937, 81; Aura & Mustonen 1982, 44.

³⁵² Suomalaisen Normaalilyseon kepin säännöt ja luovutuslista, Norssin yhdistysten säännöt, Sekalaisia asiakirjoja Hg:7, Hna, KA; V:n 1938 norssikeppien jako, US 29.5.1930. Jussi Lappi-Seppälä kuvaa kirjeessään Jalmari Finnelle marraskuussa 1934 kokeneensa keppien palautustilaisuuden vakavaksi ja arvokkaaksi. Jussi Lappi-Seppälän kirje 2.11.1934, Kirjeenlähettäjälue, Jalmari Finnen arkisto, KA.

³⁵³ Pöytäkirja konventinkokouksesta 27.4.1938, Pöytäkirjat 1936–38, Hnk; *Perinnekirja* 2013, 15; Norssikeppi norssilaisuuden tunnusmerkki, *Veikko* 7/1937–38, 193; V:n 1938 norssikeppien jako, US 29.5.1930.

³⁵⁴ *Perinnekirja* 2013, 23.

³⁵⁵ Jussi Lappi-Seppälän kirje 1.2.1931 & Jussi Lappi-Seppälän kirje 20.5.1931, Kirjeenlähettäjälue, Jalmari Finnen arkisto, KA.

Jälkimmäisessä kirjeessään Lappi-Seppälä kertoi Finnelle, että abiturusten keskuudessa norssin keppejä pidettiin monin kerroin arvokkaampina kuin norssin lakkeja. Lappi-Seppälä totesi vastaavansa joka päivä abiturustovereidensa tiedusteluihin keppienjakotilaisuudesta ja sen ajankohdasta. Kirjeessä hän ehdotti Finnelle, että kepit jaettaisiin aiottua varhaisemmin, sillä Normaalilyseon konventin vieraaksi oli tulossa Hämeenlinnan lyseon orkesteri. Lappi-Seppälä halusi vastaanottaa vieraat rautatieasemalla, johon muodostettaisiin kunniakuja keppien avulla. Lisäksi hän kertoi ajatelleensa entisistä norsseista muodostuvan ”Keppi-klubin” perustamista yliopistoon, sillä osakuntaelämä oli Lappi-Seppälän mukaan rappiolla pelaamisen ja juomisen takia. Hän ajatteli, että ajan myötä ”Keppi-klubista” muodostuisi norsseille oma osakunta.³⁵⁶

Toukokuun lopulla 1933 otetut valokuvat (kuvat 6 ja 7) kertovat Lappi-Seppälän kirjeiden tapaan keppeihin liittyvästä innostuksesta. Lakkiaisten jälkeen smokkeihin pukeutuneet norssiylioppilaat esittelivät ylioppilaslakkejaan ja norssin keppejään Helsingin keskeisimmillä paikoilla, kuten Esplanadilla ja Havis Amandan patsaalla. Lakkiaispäivänä Suomalaisen Normaalilyseon ylioppilaat myös kunnioittivat sankarivainajia laskemalla ruusuja Vanhassa kirkkopuistossa sijaitsevalle suomalaisten sotilaiden haudalle, joka oli pystytetty Helsingin valtauksessa kaatuneiden valkokaartilaiden muistoksi. Sankarihaudalla käynti oli norsseille huomattava tilaisuus, joten norssit olivat pukeutuneet smokkeihin, keppeihin ja ylioppilaslakkeihin. Myös konventti lähetti tilaisuuteen lippuvartionsa.³⁵⁷

Norssin kepit olivat yhtenäisemmin käytössä norssiylioppilaiden keskuudessa 1930-luvulla kuin norssin takit konventtiluokkalaisten ja lakit alaluokkalaisten keskuudessa. Niitä käyttämällä norssiylioppilaat osoittivat Normaalilyseosta kerryttämäänsä kulttuurista ja sosiaalista pääomaansa. Keppien suosio perustui useaan asiaan.

---

³⁵⁶ Jussi Lappi-Seppälän kirje 20.5.1931, Kirjeenlähettäjäluettelo, Jalmari Finnen arkisto, KA.

³⁵⁷ Valkolakkien perinteet, *Suomen kuvalehti* 24/1934, 13; *Perinnekirja* 2013, 8.

Kuva 6: Helsingin suomalaisen normaalilyseosta valmistuneita ylioppilaita Espalla 31.5.1933. 1933. Valokuva. 9 X 12. Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Kuva 7: Helsingin suomalaisen normaalilyseosta valmistuneita ylioppilaita Kauppatorilla Havis Amandan patsaan vieressä 31.5.1933. 1933. Valokuva. 9 X 12. Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Kaikilla kevääseen 1937 mennessä Normaalilyseosta ylioppilaiksi päässeillä oli mahdollisuus käyttää keppiä, sillä he saivat sen lahjoituksena kirjailija Finneeltä, jolloin sen hankkimiseen ei tarvittu taloudellista pääomaa. Keppi erotti tuoreet ylioppilaat nahoista ja konventtiluokkien oppilaista, joten sen statusarvo oli korkea. Lisäksi statusarvoon vaikutti se, että kepin lahjoitti kirjailija Finne, jota pidettiin norssien norssina.³⁵⁸ Vaikka norssin kepit olivat ulkoinen yhtenäinen tunnus norssiylioppilaille, kirjailija Finnen järjestämässä keppienjakotilaisuudessa norssit eroteltiin vielä kerran kouluaikana toisistaan kulttuurisen ja sosiaalisen pääomansa perusteella.

Keppienjakotilaisuus järjestettiin lakkiaispäivän aattoiltana. Tilaisuuden aluksi smokkiin pukeutuneet abiturukset järjestyivät koulurakennuksen yläaulaan kahteen riviin. Klassikot seisoivat eturivissä ja linjalysseolaiset klassikoiden takana. Puheenjohtaja sinivalkoisessa nauhassaan lähti vastaanottamaan kirjailija Finneä, joka saapui Normaalilyseolle autokyydillä. Puheenjohtaja saattoi frakkiin, Hämäläis-osakunnan kunniamerkkiin ja Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan komentajamerkkiin pukeutuneen kirjailijan yläaulaan. Yläaulassa Finne tarkasti norssien rivit ja astui juhlasaliin Konventin lipun tehdessä kunniata.³⁵⁹

Finnen jälkeen lippuvartio, abiturukset ja ulkocivikset marssivat sisään juhlasaliin. Abiturukset järjestyivät kahteen riviin kateederista katsoen oikealle puolelle. Lippuvartio asettautui kateederin eteen. Finne seisoj keskellä salia norssin keppejä täynnä olleen pikkupöydän ääressä. Hänen taakseen kateederista katsoen vasemmalle asettautuivat ulkocivikset.³⁶⁰

Ennen keppienjaon aloittamista Finne tarkasti, ettei abituruksia nuorempia norssia ollut ovella kurkimassa sisään juhlasaliin. Sen jälkeen hän alkoi puhua narisevalla ja hieman naisellisella äänellään. Finne asetteli abiturukset uuteen rivistöön. Ensimmäiseen riviin asettautuivat ne norssit, joiden isät olivat käyneet Normaalilyseota. Toiseen riviin

---

³⁵⁸ Ks. esim. Vanhat norssit esittäytyvät I – Kirjailija Jalmari Finne, Veikko 1/1935–1936, 6; Jalmari Finne in memoriam, *Veikko* 5/1937–1938, 143.

³⁵⁹ *Perinnekirja* 2013, 15.

³⁶⁰ *Perinnekirja* 2013, 15.

asettautuivat ne, joilla oli veljiä koulussa. Taakse kolmanteen riviin asettautuivat perheensä ensimmäiset norssit.³⁶¹

Abiturusten järjestyttyä kolmeen riviin Finne alkoi jakaa norssin keppejä suuren liikutuksen vallassa. Kun kepit oli jaettu, abiturukset olivat siirtyneet vastaavanlaiseen rivimuodostelmaan ulkocivisten joukkoon. Finne kääntyi heidän puoleensa ja piti puheen, joka oli sekä leikillinen että vakava. Puheensa lopuksi hän toivotti abituruksille onnea ja menestystä. Tämän jälkeen abiturukset ja konventin lippuvartio poistuvat juhlasalista, konventin lipun tehden vielä kerran kunniaa Finnelle, joka oli jo keskustelemassa ulkocivisten joukossa.³⁶²

Keppienjakotilaisuudessa Finne arvotti abituruksia järjestämällä näitä kahteen erilaiseen rivistöön. Tilaisuuden alussa ensimmäisessä rivissä seisseet klassikot olivat Finnestä enemmän norsseja kuin linjajakoisen lyseon oppilaat. Koulu oli aloittanut klassillisena lyseona vuonna 1887. Muutaman vuoden kuluttua koulun perustamisesta aloitti ensimmäinen reaaliluokka, mutta vasta vuonna 1906 vahvistettiin asetuksella Normaalilyseon jakautuminen klassilliseen ja linjajakoiseen lyseoon.³⁶³ Finne koki, että klassillisen opetussuunnitelman opiskelleilla oli arvokkaampaa kulttuurista pääomaa.

Ennen keppienjakoa Finne järjesti oppilaat kolmeen riviin heidän sosiaalisen pääomansa mukaan. Korkeimman arvon hän antoi niille norsseille, joiden isä oli myös norssi. Tunnustusta saivat myös ne abiturukset, joiden veljet olivat norsseja. Vähiten arvoa Finne antoi niille Normaalilyseon abituruksille, joiden perheessä ei ollut norsseja.

Kaavio 3 kuvaa, miten norssiylöppilaat jakautuivat 1930-luvulla sosiaaliselta ja kulttuuriselta eli symboliselta pääomaltaan Finnen arvotuksin. Paras mahdollinen symbolinen pääoma oli noin 4 % norssiylöppilaista, jotka olivat eturivissä koko keppienjaon. He olivat klassikoita, joilla oli isä norssissa. Valtaosalla heistä oli myös veli tai veljiä Normaalilyseossa, mikä vahvisti entisestään heidän sosiaalista pääomansa. Heikoimman symbolisen pääoman omasivat Finnen kriteerein linjalyseon oppilaat, joiden perheissä ei

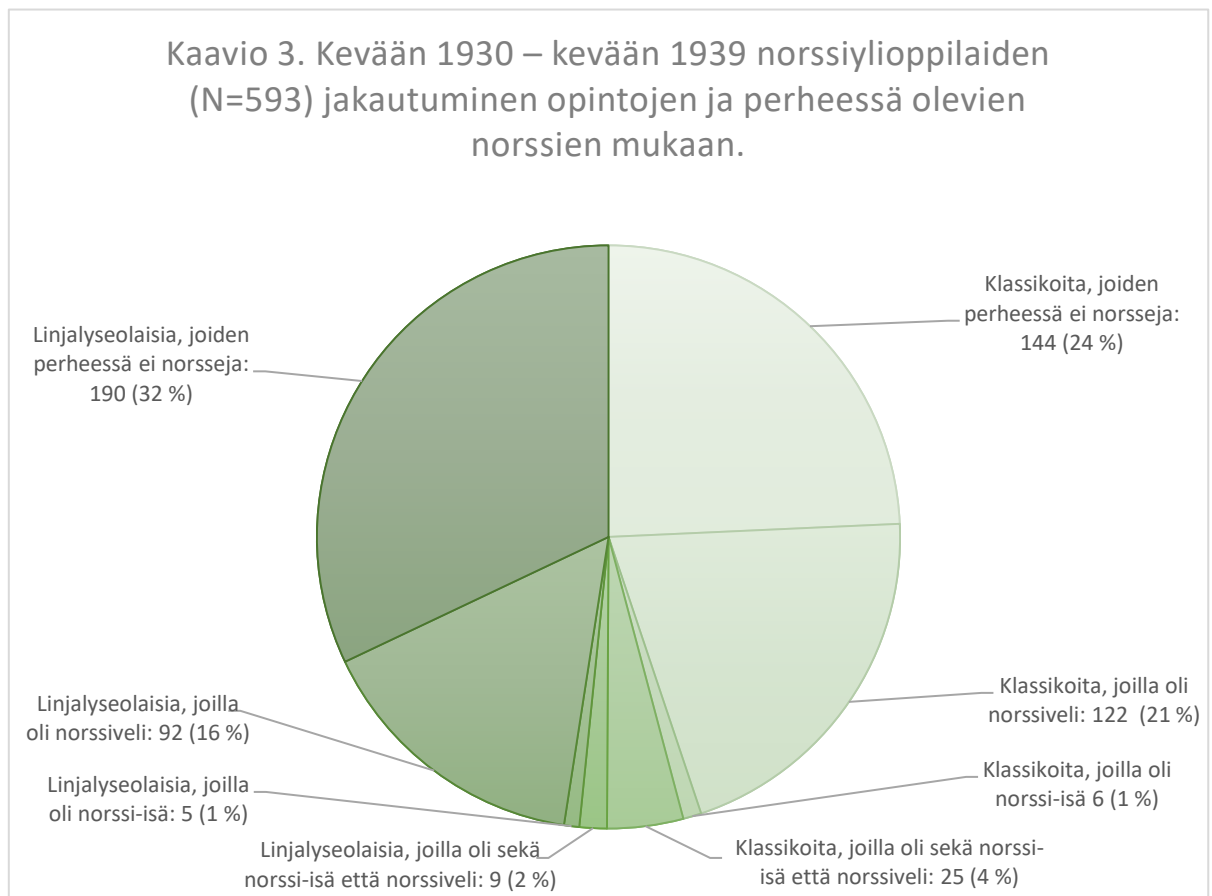
---

³⁶¹ *Perinnekirja* 2013, 15.

³⁶² *Perinnekirja* 2013, 15.

³⁶³ Kiuasmaa 1982, 69.

ollut muita norssveja. He seisoivat koko keppienjakotilaisuuden takarivissä. Heitä oli kolmannes kaikista 1930-luvun norssiylioppilaista.

Lähteet: Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Ylioppilastutkinto, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Castrén 1992.

Finnen järjestämä keppienjakotilaisuus osoittaa, että norssit kepit eivät erottaneet vain norssiylioppilaita muista ylioppilaista ja Normaalilyseon oppilaista. Keppienjakotilaisuudessa norssit jaettiin rivistöihin Finnen norssiylioppilaille määrittelemän symbolisen pääoman mukaan. Finnen harjoittamaa sosiaalista sulkemista ei voi pitää merkitykseltään vähäisenä, sillä häntä pidettiin yleisesti norssien norssina. Keppienjakotilaisuus pidettiin koulun arvokkaimmassa tilassa lukuisten ulkocivisten läsnä ollessa. Myös Finnen pukeutuminen frakkiin kunniamerkkeineen ja abiturusten pukeutuminen smokkiin osoittavat, että tilaisuudella oli suuri merkitys osallistujille.

Tilaisuuden arvoa lisäsi entisestään se, että kirjailija Finne saapui koululle autolla, joita Helsingissä oli 1930-luvulla vain muutamia tuhansia.³⁶⁴

Norssin kepeillä oli norssien keskuudessa merkittävä statusarvo, sillä ne erottivat norssiylioppilaat muista norsseista ja muista ylioppilaista. Merkittävään statusarvoon vaikutti myös se, että 1930-luvun alkuun mennessä norssin keppien jaosta oli tullut uusien ylioppilaiden näkökulmasta vakiintunut tapa eli traditio, koska keppejä oli jaettu jo ennen kuin he pääsivät konventin jäseniksi.

Sosiaalinen sulkeminen norssimuodin arvon määrittäjänä

Norssien oma muoti, lakit, takit ja kepit, osoittivat ulkopuolisille, keitä norssit olivat. Norssit olivat ulkopuolisten näkökulmasta eliittikoulun oppilaita, jotka pyrkivät erottautumaan pukeutumisellaan kuin englantilaiset gentlemannit. Vaikka norssien muotiesineet osoittivat aineellisessa muodossa norssien kulttuurista pääomaa, niiden merkitys oli monisäikeisempi.

Norssimuoti oli sosiaalisesti sulkevaa. Norssin lakkia käyttivät alaluokkalaiset nahat, jotka olivat suljettu norssiuden ulkopuolelle. Takkia käyttivät ne konventtiluokkien norssit, joilla oli riittävästi taloudellista pääomaa takin hankkimiseen. Näin ollen vain takin hankkimalla saattoi päästä konventin ytimeen ja kerryttää runsaamman sosiaalisen pääoman tutustumalla paremmin ulkociviksiin. Norssin keppien jakotilaisuus siirsi abiturukset lopullisesti ulkocivisten joukkoon. Tilaisuudessa kirjailija Finne muiden ulkocivisten hyväksymänä siirtymäriitin suorittajana luokitteli abiturusten symbolista pääomaa suoritettujen opintojen ja perhetaustan perustella.

Norssien sosiaalisessa todellisuudessa norssimuodin statusarvoon vaikutti enemmän muotiesineen erityisyys kuin muotiesineen perinteisyys. Korkein statusarvo oli norssin kepillä, koska se erotti norssiylioppilaat sekä norssin oppilaista että muista ylioppilaista. Kepin saattoi saada vain valmistumalla ylioppilaaksi eli saavuttamalla kulttuurista pääomaa

---

³⁶⁴ Henkilöautoja oli Helsingissä vuonna 1930 vajaa 3000. Finnen kuoleman aikaan vuoden 1938 alussa henkilöautojen määrä pääkaupungissa oli hivenen yli 4000. HKTV 1938, Moottoriajoneuvot vuosien 1928–37 lopussa.

institutionaalisessa muodossa. Kepin korkeaa statusarvoa selittää myös vaikuttava ja sosiaalisesti sulkeva siirtymäriitti, kirjailija Jalmari Finnen järjestämä keppienjakotilaisuus.

Norssin takkien ja lakkien statusarvossa mielenkiintoista on se, että näiden muotiesineiden perinteikkyydellä ei vaikuta olleen mitään merkitystä statusarvoon 1930-luvun norssien sosiaalisessa todellisuudessa. Näin ollen Bourdieun esittämä empiirinen havainto, että esineiden iäkkyyys tekee niistä statukseltaan arvokkaampia ei toteudu 1930-luvun Normaalilyseon kontekstissa, koska ikä ei taannut esineen eroavaisuutta. Muotiesineiden arvoon vaikutti niiden käyttäjäkunta. Kuka tahansa norssi saattoi vain marssia kauppaan ostamaan itselleen norssin lakin, kun taas norssin keppi saatiin kirjailija Finneltä ylioppilaslahjaksi. Toisin sanoen Normaalilyseossa vallinnut sosiaalisen sulkemisen kulttuuri oli merkittävin norssimuodin statusarvon määrittäjä.

Norssin henki – suomalainen miehuuden ihanne

Norssin henki oli symbolista pääomaa, joka 1930-luvulla tunnistettiin ja tunnustettiin konventin ja muiden vapaa-ajanyhteisöiden viroilla, kilpailuilla ja suosionosoituksilla laajalaisena eurooppalaisen ja suomalaisen kulttuurin tuntemuksena, tätä osoittavina ideologisina, retorisinä ja taiteellisina kykyinä, rehellisyyttä, harkitsevuutta ja vastuunkantoa ilmentävänä miehekkyytenä ja norssimuotina.

Norssin hengestä vaikuttaa olleen hyötyä norssiylioppilaille myöhemmin elämässä. *Kansallisbiografiassa*, joka sisältää noin 6500 elämäkertaa Suomen historiaan liittyvistä henkilöistä,³⁶⁵ 1930-luvun norssiylioppilaat ovat saaneet poikkeuksellista tunnustusta verrattuna muihin saman ajan miesylioppilaisiin. Oppikouluista valmistui 1930-luvulla reilut 13 000 miesylioppilasta, joista norssieja oli 593.³⁶⁶ Edellä mainituista norssiylioppilaista on kirjoitettu *Kansallisbiografiaan* 28 elämäkertaa, kun heidän kanssaan samoina vuosina syntyneistä miesylioppilaista on kaikkiaan kirjoitettu yli 360 elämäkertaa. Näin ollen norssiylioppilaiden elämäkertojen osuus on 8 % kaikista 1930-luvun miesylioppilaiden elämäkerroista.³⁶⁷ Todennäköisyys sille, että satunnaisesti valitusta saman kokoisesta ja ikäisestä miesylioppilasryhmästä on kirjoitettu vähintään 28 elämäkertaa *Kansallisbiografiaan*, on vajaa 5 promillea.³⁶⁸

---

³⁶⁵ *Kansallisbiografia* (1.1.2019).

³⁶⁶ Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1930–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1934, 1934–1935, 1935–1936, 1936–1937, 1937–1938 & 1938–1939, Ylioppilastutkinto, Vuosikertomukset Db:3, Vuosikertomukset, Hna, KA; Kaarninen & Kaarninen 2002, liite 3: Ylioppilaiden määrä 1820–2001. Miesylioppilaiden lukumäärä (13 113) on laskettu siten, että vuosien 1930–1939 ylioppilasmäärä on kerrottu 0,55:lla. Pekka Kaarnisen mukaan 1930-luvun alussa Helsingin yliopistoon kirjautuneista ylioppilaista yli 40 % oli naisia. Kaarninen & Kaarninen 2002, 185–187. Keväällä 1938 ylioppilaiksi hyväksytyistä 47,3 % oli naisia. SVT IX 1939, Kirjallisten ylioppilaskokeiden tulokset.

³⁶⁷ *Kansallisbiografia* (1.1.2019); Liite 1. Vuosien 1930–1939 norssiylioppilaista kirjoitetut elämäkerrat *Kansallisbiografia*-tietokannassa. Vuosien 1930–1939 norssiylioppilaat olivat syntyneitä vuosina 1908–1921. Haulla ”ylioppilas+ylioppilaa*” löytyy *Kansallisbiografiasta* 361 miestä, jotka ovat syntyneet samoina vuosina. *Kansallisbiografia*. Haun tuloksissa esiintyy myös kuusi luokkaa Normaalilyseota käynyt Veikko Itkonen (3330), joka ei valmistunut ylioppilaaksi. Castrén 1992. Toisaalta esimerkiksi joidenkin taiteilijoiden uratiedot alkavat *Kansallisbiografian* elämäkerroissa vasta aikuisiältä. Siksi laskutoimituksessa *Kansallisbiografiaan* elämäkerran saaneiden vuosina 1909–1920 syntyneiden miesylioppilaiden määrä on 361.

³⁶⁸ Liite 2. Todistus todennäköisyydelle, että satunnaisesti valitusta 593:sta 1930-luvun miesylioppilaasta on kirjoitettu vähintään 28 elämäkertaa *Kansallisbiografiaan*

Kansallisbiografiaan elämäkerran saaneet 28 norssia edustavat laajasti eri yhteiskunnan aloja. Heidän joukossaan ovat muun muassa jo aiemmin tässä tutkimuksessa mainitut pääministeri Teuvo Aura, akateemikko Matti Kuusi, yhteiskuntapoliitikko Pekka Kuusi, professori Ilari Rantasalo, säveltäjä Tauno Pykkänen ja toimittaja Leo Meller.³⁶⁹

Kuten todettua, norssien saama arvonanto kansallista elämäkerrastoa toimitettaessa on ollut merkittävää ja eri elämänaalueita koskevaa. Jatkossa tulisi selvittää, millaista vaikutusta muilla yhteisöillä on ollut norssien kerryttämään sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen pääomaan, jotka on tunnistettu ja tunnustettu symbolisena pääomana *Kansallisbiografiaa* toimitettaessa. On kuitenkin selvää, että 1930-luvun Normaalilyseossa omaksutulla suomalaisen miehuuden ihanteella on ollut vaikutusta siihen, että monien norssiylioppilaiden symbolinen pääoma on tullut tunnustetuksi suomalaisen yhteiskunnan kentällä.

Konventin kuraattori L. Arvi Poijärvi, koulun rehtori F. A. Heporauta ja filosofi Eino Kaila määrittelivät suomalaisen miehuuden ihanteeksi sivistyneen gentlemannin. Heidän mukaansa todellinen gentleman oli tekojaan harkitseva mies, joka tuli aina kaikkien kanssa toimeen. Kailan ja Heporaudan mielestä suomalaisen gentlemannin tuli ymmärtää olevansa antiikin kristillistynyt perijä. Myös Waltarin määrittelemään norssiuden ihanteeseen kuului klassillisen kulttuuri-ihanteen kunnioitus ja ymmärrys.

Kaikki norssit eivät käyttäytyneet 1930-luvulla heille asetetun miehuuden ihanteen mukaisesti. Vuosikymmenen alkupuolella pieni osa norssista oli valmis edistämään omaa käsitystään oikeasta suomalaisuudesta ja isänmaallisuudesta väkivallalla. Nämä voimalla oikeistoradikaalia ajatteluaan edistäneet norssit saivat mallinsa käyttäytymiselleen 1930-luvun poikakirjoista ja historiakulttuurista, jossa miehet ratkaisivat kohtaamiaan ongelmia väkivallalla.

Norssin hengen olemassaoloa voidaan selittää monella tekijällä. Oppilaiden sosiaalista pääomaa kerryttivät koulussa toimivat tiiviit yhteisöt. Norssit viettivät aikaansa yhdessä sekä koulussa että koulun ulkopuolella. Tärkein yhteisö oli oma luokka, kuten ajan muissa

---

³⁶⁹ Liite 1. Vuosien 1930–1939 norssiylioppilaista kirjoitetut elämäkerrat Kansallisbiografia-tietokannassa.

oppikouluissa. Sen lisäksi kolmen ylimmän luokan oppilaat toimivat konventissa, joka oli aktiivinen ja suurikokoinen yhteisö verrattuna aikakauden muihin toverikuntiin. Lisäksi kolmen tavallisen lyseon kokoisessa Normaalilyseossa toimi poikkeuksellisen paljon kerhoja ja seuroja. Nämä kerhot ja seurakeskittivät yleensä yhden harrastuksen ympärille, jolloin norssit solmivat tiiviitä ystävyssuhteita samoista asioista kiinnostuneihin koulutovereihin.

Norssien sosiaalista pääomaa vahvisti se, että konventin toimintaan osallistuivat myös lukuisat ulkocivikset. Erityisesti johtavissa viroissa toimineet konventin täysivaltaiset edustajat tutustuivat yhteiskunnalliseen eliittiin kuuluneisiin ulkociviksiin. Vaikka norssit viettivät runsaasti aikaa keskenään, he pyrkivät vaikuttamaan ja osallistumaan aktiivisesti myös suomenkielisten helsinkiläisten toverikuntien yhteistoimintaan.

Normaalilyseon yhteisöissä oppilailla oli mahdollista saada tunnustusta kulttuurisen pääoman ruumiillistuneille kyvyille (ideologisille, retorisisille ja taiteellisille kyvyille) esiintymällä konventin kokouksissa, toimittamalla lehtiä, puhumalla puhejuhlissa, soittamalla tai laulamalla musiikki-illoissa sekä osallistumalla koulun, konventin tai luokkien sisäisiin kilpailuihin. Kykyjä koeteltiin myös koulun ulkopuolella esimerkiksi Helsingin toverikuntaliiton kilpailuissa, joissa norssit menestyivät muiden suomenkielisten toverikuntien edustajia paremmin.

Oppikoulukulttuuri oli 1930-luvulla käymistilassa, mikä selittää osaltaan Normaalilyseon konventin edustajien menestystä helsinkiläistoverikuntien keskinäisissä mittelöissä. Normaalilyseon oppikoulukulttuuri pohjasi perinteisiin, mikä näkyy jo toverikunnan konventti-nimityksestä. Konventin perinteisiin kuului myös erottautuminen alaluokkalaisista. Alaluokkalaisia, nahkoja, ei pidetty täysinä norsseina. Tämän sosiaalisen sulkemisen tavoitteena oli kasvattaa alaluokkalaisista kovan ulkoisen kurin voimalla itsekurin merkityksen ymmärtäviä tulevaisuuden civiksiä.

Sosiaalisen sulkemisen muodot eivät olleet staattisia, vaan ne muuttuivat vuosikymmenen aikana monin tavoin. Esimerkiksi nahkakonventissa luovuttiin nahkojen kiduttamisesta. Sosiaaliseen sulkemiseen kehiteltiin 1930-luvulla myös uusia keinoja, kuten norssin takit, joilla konventin jäsenet erottautuivat alaluokkalaisista.

Norssin takeilla konventtiluokkalaiset pyrkivät erottautumaan myös muista oppikoululaisista. Jo ennen 1930-lukua norssit olivat erottautuneet muista oppikoululaisista lakein ja norssiylioppilaat muista ylioppilaista kepein. Keppien ja lakkien perinteikkyydestä huolimatta norssimuodin arvo määrittyi osana sosiaalisen sulkemisen kulttuuria. Norssiylioppilaiden kepit olivat konventtiluokkalaisten takkeja arvokkaampia ja konventtiluokkalaisten takit alaluokkalaisten lakkeja kallisarvoisempia. Konventin toimintaa ei voi missään tapauksessa pitää muuttumattomana, vaikka se pohjautui perinteisiin. Konventti sopeutti perinteitään aikaan sopiviksi, joten oppikoulukulttuuri ei ajautunut käymistilaan Normaalilyseossa.

Myös suomalaisuusajattelu koulun oppilaiden keskuudessa muuttui vuosikymmenen mittaan. Oppikoulujen aatteellisesti rajuin vuosi oli 1930-luvun ensimmäinen lukuvuosi, jolloin lapualaiset ehdottivat isänmaallisen koululaisliikkeen perustamista. Maltillista suomalaisuusajattelua edustanut Normaalilyseon konventin johto torjui ajatuksen. Normaalilyseossa aatteellisesti rajuimmat vuodet koettiin vuosina 1933–1935, jolloin koulussa toimi Sinimustien osasto. Norssit ottivat omakseen AKS:n ajaman heimoaateen ja kielikysymyksen, joita pieni osa norsseista edisti väkivaltaisesti kieliriidan ollessa kiivaimmillaan.

Norssien kiinnostus kielikysymykseen ja heimoaatteeseen oli seurausta siitä, että Normaalilyseon historia kytkeytyi vahvasti osaksi suomalaisen kulttuuritaistelun historiaa. Normaalilyseo oli yhä 50 vuotta perustamisensa jälkeen suomalaisuusliikkeen eteentyönnetty tukikohta. Näin ollen on luonnollista, että norssien aatteellisesti rajut vuodet erosivat muista oppikoululaisista. Antikommunistinen kansanliike ei herättänyt norsseissa vastaavaa intohimoa, vaikka merkittävä osa norsseista vierasti sosialismia.

Norssin henki oli olemassa 1930-luvulla, koska koulun piirissä vaikuttaneet opettajat ja oppilaat sekä entiset oppilaat ja opettajat ajattelivat, että heidän elämänsä oli jatkuvaa kamppailua yhteiskunnallisesta vallasta. Tähän käsitykseen vaikuttivat ennen kaikkea koulun kielitaisteluun kytkeytynyt historia ja 1930-luvulla kärjistynyt kieliriita. Suomalaisen Normaalilyseon tuli kasvattaa vahvoja suomalaisuusaatteen omaksuneita miehiä kamppailemaan yhteiskunnallisesta vallasta.

Luontevin tapa varmistaa 1930-luvun norssien pääsy hallitsemaan yhteiskuntaa tulevaisuudessa oli säilyttää koulun vahva sosiaalisen sulkemisen kulttuuri niin *Veikko-*lehden nahkoja parodioivissa kirjoituksissa kuin kirjailija Jalmari Finnen keppienjakotilaisuudessa. Normaalilyseon opettajat ja entiset norssit halusivat kasvattaa tulevaisuuden vallankäyttäjistä eurooppalaista kulttuuria tuntevia sivistyneitä suomalaisia miehiä. He tukivat oppilaiden harrastuneisuutta ja tunnustivat sellaista kulttuurista pääomaa, joka vastasi heidän sivistyskäsitystään. Norssin henki oli 1930-luvulla suomalainen miehuuden ihanne, jolla kasvatettiin Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon oppilaita kohti yhteiskunnallista eliittiä.

Lähteet

Julkaisemattomat alkuperäislähteet

Kansallisarkisto (KA)

Helsingin normaalilyseon arkisto (Hna).

- Konventin asiakirjat.
  - o Konventin asiakirjoja (1870-luku – 1940-luku) Hc:3.
  - o Konventin nimikirjat (1873–1942) Hc:2.
- Muut asiakirjat.
  - o Vuoden 1937 riemujuhlan asiakirjat (1934–1937) Hg:2.
- Saapuneet asiakirjat
  - o Saapuneet kirjeet (1906–1939) Ea:1.
- Stipendirahastoja
  - o Muut stipendiasiakirjat Ha:2.
  - o Stipendirahastojen lahjoituskirjat Ha:1.
- Vanhempainneuvoston pöytäkirjat
  - o Vanhempainneuvoston pöytäkirjat (1888–1971) Ce:1.
- Vuosikertomukset
  - o Vuosikertomukset (1925–1950) Db:3.

Jalmari Finnen arkisto.

- Kirjeenlähettäjäluettelo.

Helsingin normaalilyseon kirjasto (Hnk)

- Painamattomat Weikko-lehdet.
- Pöytäkirjat 36–38.
- Suomalaisen Normaalilyseon orkesteri 1935–38.
- Säilytettäviä historiallisia dokumentteja.

Turun yliopiston kirjasto (TY)

Pikkukirjasia S.

- Helsingin Normaalilyseo (1919–1931) Ecb.

Lähdejulkaisut ja asiakirjakokoelmat

Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 31 (HKTV 1938). Toim. Bruun, Otto & Törnroth, Stig. Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja. Helsingin kaupungin tilastotoimisto, Helsinki 1938.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1929–1930. (SVT IX 1931). Toim. Modeen, G.. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1931.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1930–1931. (SVT IX 1932). Toim. Modeen, G. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1932.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1931–1932. (SVT IX 1933). Toim. Modeen, G. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1933.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1932–1933. (SVT IX 1934). Toim. Modeen, G. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1934.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1933–1934. (SVT IX 1935). Toim. Modeen, G. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1935.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1934–1935. (SVT IX 1936). Toim. Modeen, G. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1936.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1935–1936. (SVT IX 1937). Toim. Kanerva, Edwin. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1937.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1936–1937. (SVT IX 1938). Toim. Kanerva, Edwin. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1938.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1937–1938. (SVT IX 1939). Toim. Kanerva, Edwin. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1939.

Oppikoulut – Tilastollinen katsaus oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuosina 1938–1946. (SVT IX 1949). Toim. Raivio, Arvi. Suomen virallinen tilasto. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1949.

Suomalaisen Normaalilyseon Konventin puheenjohtajien Perinnekirja, aloitettu vuonna 1937. (Perinnekirja 2013). Pdf-dokumentti. Toim. Mäki, Lasse. Helsingin normaalilyseon lukion oppilaskunta, Helsinki 2013. <http://norssit.fi/konventti.html> [1.1.2019].

Suomen tilastollinen vuosikirja 1942 (STV 1942). Toim. Kovero, Martti. Suomen tilastollinen vuosikirja. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1943.

Valtiopäivät 1934 – Pöytäkirjat I (VP 1934). Eduskunta, Helsinki 1936.

Kirjallisuus

Finne, Jalmari: Oppilasmatrikkeli. *Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1887–1937 – juhlaulkaisu.* Toim. Finne, Jalmari; Joki, Esko & Waltari, Mika. Otava, Helsinki 1937.

Heporauta, Frans Akseli: *Suomen kansan vaiheet muun maailman tapahtumien yhteydessä*. (1929) WSOY, Helsinki 1950.

Joki, Esko : Opettajamatrikkeli. *Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1887–1937 – juhlaulkaisu*. Toim. Finne, Jalmari; Joki, Esko & Waltari, Mika. Otava, Helsinki 1937.

Karhia, Rauni: *Musta Pekka – Tyttökoululaisromaani*. Otava, Helsinki 1935.

Leino, Eino: *Helkavirsiä*. Otava, Helsinki 1903.

Lönnrot, Elias: *Kalevala*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1849.

Streng, Adolf: *Latinalais-suomalainen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1933.

Virkkunen, Paavo: *Koulupuheita 1908–1918*. WSOY, Porvoo 1919.

Waltari Mika: Suomalaisen Normaalilyseon vaiheita – historiikkia ajoista 1867–1887–1937. *Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1887–1937 – juhlaulkaisu*. Toim. Finne, Jalmari; Joki, Esko & Waltari, Mika. Otava, Helsinki 1937.

Wilskman, Ivar: Onko maamme oppikoulujen oppilaissa liikarastitusta havaittavissa. *Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja LXII* (7–8/1926), 212–224.

Wilskman, Ivar: Onko maamme oppikoulujen oppilaissa liikarastitusta havaittavissa. *Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja LXIII* (1–3/1927), 37–47.

Muistelmat

Aura, Teuvo & Mustonen, Pertti: *Sovitellen*. Weilin + Göös, Helsinki 1982.

Kuusi, Matti: 30-lukuni pilkahduksia. *Ilon ja aatteen vuodet*. Toim. Havu, Toini. Karisto, Hämeenlinna 1965.

Kuusi, Matti: *Ohituksia*. Otava, Helsinki 1985.

Kuusi, Matti: *Roolit ja särmät – Dokumentteja seitsemältä vuosikymmeneltä*. Otava, Helsinki 1986.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Hakkapeliitta, Helsinki 1937.

Helsingin Sanomat, Helsinki 1934, 1937 (HS).

Hufvudstadsbladet, Helsinki 1937 (HBL).

Kansan Uutiset, Helsinki 1934 (KU).

Maanpuolustusnuoriso, Helsinki 1939.

Mikepuke, Helsinki 1934–1935.

Nuori voima, Helsinki 1928, 1930–1937.

Nuorten lukemisto, Helsinki 1935–1937.

Pohjantähti, Helsinki 1930–1939.

Suomen kuvalehti, Helsinki 1934 & 1937.

Suomen sosialidemokraatti, Helsinki 1937.

Uusi Aura, Turku 1937 (UA).

Uusi Suomi, Helsinki 1934 & 1937 (US).

Veikko, Helsinki 1935–1939, 1940–1941, 1981.

Valvoja, Helsinki 1890.

Ylioppilaslehti, Helsinki 1934, 1937.

Åbo Underrättelser, Turku 1934 (ÅU).

Radio-ohjelmat

Elävä arkisto, Yleisradio.

- Päivä Normaalilyseossa 6.10.1937.

Kuvat

Aarne Pietinen: *Itsenäisyyspäivän kulkue menossa juhla jumalanpalvelukseen Johannekseen kirkkoon*. 1937. Valokuva. 6x9. Pietisen kokoelma, Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Iiro Tukkinen: *Nahat lempityössään*. Kansipiirros. *Veikko* 1/1938–1939, 1.

Olavi Raimela: *Luomakunnan kruunu*. Kansipiirros. *Veikko* 5/1935–1936, 1.

Paavo Poutiainen: *Lippuja kannetaan juhlallisen kulkueen etunenässä*. 1937. Valokuva. Suomen Kuvalehti 43/1937, 1657.

Risto Vesanto: *Muistakaa kovaosaisia eli toimitus työssään*. Pilapiirros. Mikepuke 6/1934–1935, 22.

Veikko Luoto: *Veikko*. Tunnus. *Veikko* 1/1935–1936, 1.

Helsingin suomalaisen normaalilyseon II-luokka 1926. 1926. Valokuva. 9 x 12. Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Helsingin suomalaisen normaalilyseosta valmistuneita ylioppilaita Kauppatorilla Havis Amandan patsaan vieressä 31.5.1933. 1933. Valokuva. 9 X 12. Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Helsingin suomalaisen normaalilyseosta valmistuneita ylioppilaita Espalla 31.5.1933. 1933. Valokuva. 9 X 12. Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Tutkimuskirjallisuus

Ahtola, Kalervo: Turnarit 1878–1968. *Norssin Turnarit 100-vuotishistoriikki*. Voimistelu- ja urheiluseura Helsingin normaalilyseon Turnarit, Helsinki 1978.

Arola, Pauli: Oppilasitsehallinnon pitkä marssi : Koulukokeilu Helsingin Normaalilyseossa 1910–1939. *Esseitä historiallis-yhteiskunnallisesta kasvatuksesta 2* (2/2004). Toim. Löfström, Jan; Rantala, Jukka & Salminen, Jari. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki 2004.

Bourdieu, Pierre: *Distinction : A Social Critique of the Judgement of Taste*. Alkuteos: La distinction : Critique sociale du jugement (1979). Kääntänyt Richard Nice. Routledge & Kegan Paul, London 1984.

Bourdieu, Pierre: *Järjen käytännöllisyys : Toiminnan teorian lähtökohtia*. Alkuteos: Raisons pratiques : sur la théorie de l'action (1994). Suom. Mika Siimes. Vastapaino, Tampere 1998.

Bourdieu, Pierre: Les rites comme actes d'institution. *Actes de la recherche en sciences sociales* 43 (3/1982), 58–63.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D.: *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Alkuteos: Invitation to Reflexive Sociology (1992). Toim. Salo, Mikko A. & M'hammed Sabour. Joensuu University Press Oy, Joensuu 1995.

Bourdieu, Pierre: *Sosiologian kysymyksiä*. Alkuteos: Questions de sociologie (1980). Suom. J. P. Roos. Vastapaino, Tampere 1987.

Bourdieu, Pierre: Symbolinen pääoma ja yhteiskuntaluokat. Alkuperäinen artikkeli: Capital symbolique et classes sociales. *L'arc* 72 (1978). Suom. Kovala, Urpo. Toim. Wacquant, Loïc. *Sosiologia* 50 (2/2013), 87–95.

Bourdieu, Pierre: The Forms of Capital. Alkuperäinen artikkeli: Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital. *Soziale Welt* (1983). Kääntänyt Richard Nice. *Handbook*

of Theory and Research for the Sociology of Education. Toim. John G. Richardson. Greenwood Press, New York 1986.

Castrén, Kari: Oppilasmatrikkeli. *Norssit 1867–1992 : Suomalaisen Normaalilyseon, Helsingin Normaalilyseon, Helsingin I Normaalikoulun ja sen alkuvaiheiden matrikkeli*. Castrén, Kari; Myllykoski, Mikko & Parpola, Ville. Helsingin I Normaalikoulu & Vanhat Norssit ry, Helsinki 1992.

Erkkilä, Ville: Lyö, hakkaa! : Maskuliinisuus, trauma ja väkivalta 1930-luvun kansallisessa historiakulttuurissa. *Naistutkimus* 26 (3/2013), 18–30.

Ijäs, Ulla: *Talo, kartano, puutarha: Kauppahuoneen omistaja Marie Hackman ja hänen kulutusvalintansa varhaismodernissa Viipurissa*. Turun yliopiston julkaisuja C 402. Turun yliopisto, Turku 2015.

Itkonen, Hannu: Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. *Nuoruuden vuosisata : Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.

Jokisipilä, Markku & Könönen, Janne: *Kolmannen valtakunnan vieraat*. Otava, Helsinki 2013.

Kaarninen, Mervi: *Nykyajan tytöt : Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Bibliotheca historica 5. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1995.

Kaarninen, Mervi: Oppikoulu yhteiskunnan rakentajana. *Valistus ja koulunpenkki : Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirjo. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia II. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Kaarninen, Mervi & Kaarninen, Pekka. *Sivistyksen portti : Ylioppilastutkinnon historia*. Otava, Helsinki 2002.

Kaarninen, Mervi: Suomen kansa opin tiellä. *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen : Suomalainen historiakuva Oma Maa -kirjasarjassa 1900–1960*. Toim. Karonen, Petri & Räihä, Antti. Historiallisia tutkimuksia 267. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.

Kiuasmaa, Kyösti: Oppikoulu 1880–1980 : *Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen, Oulu 1982.

Klinge, Matti: *Kadonnutta aikaa löytämässä*. Siltala, Helsinki 2012.

Koivisto, Hanne: Intohimoja isänmaasta. *Maamme : Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. Toim. Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2016.

Krogerus, Tellervo: *Sanottu. Tehty. Matti Kuusen elämä 1914–1918*. Siltala, Helsinki 2014.

Meinander, Henrik: *Lysande exempel : Svenska normallyceum i Helsingfors 1864–2014*. Forna Normallyceister rf, Helsingfors 2014.

Meinander, Henrik: *Tasavallan tiellä : Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle*. Alkuteos: Republiken Finland igår och idag. Finlands historia från inbördeskriget till 2012. Suom. Paula Autio. Schildts & Söderströms, Helsinki 2012.

Nordberg, Erkki: *Poikien koulu ja vähän tyttöjenkin : Norssin historia 1930–1937 - verkkojulkaisu*. Vanhat norssit ry, Helsinki 2009. <http://norssit.fi/historiikki.html> [haettu 1.1.2019].

Nuorteva, Matti: Saalas, Uunio. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997-. <https://kansallisbiografia.fi/> [haettu 1.1.2019].

Rahikainen, Marjatta: Kansakoulun vuosisata 1866–1966 tilastojen valossa. *Valistus ja koulunpenkki : Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirjo. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia II. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Rinne, Risto: Koulutuksen muotoutuminen ja sen selitykset. *Kasvatussosiologia*. Toim. Antikainen, Ari; Koski, Leena & Rinne, Risto. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.

Siisiäinen, Martti: Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 40 (3/2003), 204-218.

Snellman, Alex: *Suomen aateli : Yhteiskunnan huipulta uusin rooleihin 1809–1939*. Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta XXXIV. Helsingin yliopisto, Helsinki 2014.

Tuomioja, Erkki: *Pekka Kuusi : Alkoholipoliitikko, sosiaalipoliitikko, ihmiskuntapoliitikko*. Tammi, Helsinki 1996.

Tuomioja, Erkki: *Sakari Tuomioja : Suomalainen sovittelija*. Tammi, Helsinki 2007.

Vuolanto, Ville: Tutkimusprosessi, metodit ja historian tutkimuksen ominaislaatu. *Historiallinen aikakauskirja* 105 (3/2007), 304–316.

Vänskä, Annamari: *Muodikas lapsuus : Lapset mainoskuvisa*. Gaudeamus, Helsinki 2012.

Zetterberg, Seppo: *Viron historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.

Österbladh, Kaarlo: *Pappissäätö Suomen valtiopäivillä 1809–1906 : I 1809–1885*. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia XXIV (34). Suomen Kirkkohistoriallinen Seura, Helsinki 1933.

Tietokannat

Kansallisbiografia, Suomen Historiallinen Seura & Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
www.kansallisbiografia.fi [haettu 1.1.2019]

Liite 1. Vuosien 1930–1939 norssiylioppilaista kirjoitetut elämäkerrat *Kansallisbiografia* tietokannassa

Kaikkien Kansallisbiografian elämäkerta-artikkeleiden URN-osoite on URN:NBN:fi-fe20051410.

Apo, Satu: Kuusi, Matti. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Arjas, Elja: Lokki, Olli. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Aro, Sanna: Salonen, Armas. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Haapala, Ilmari: Rankama, Kalervo. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Halila, Heikki: Ylöstalo, Matti. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Hallberg, Pekka: Nuorvala, Aarne. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Hidén, Mikael: Leskinen, Risto. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Iivonen, Antti: Sovijärvi, Antti. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Joutsivuo, Timo: Kaila, Osmo. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Kautto, Timo: Pietilä, Jorma. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Kautto, Timo: Rankama, Erkki. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Kolbe, Laura: Aura, Teuvo. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Korppi-Tommola, Aura: Paloheimo, Martti. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Korppi-Tommola, Aura: Rantasalo, Ilari. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Koskiahon-Cronström, Briitta: Nieminen, Armas. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Kuisma, Markku: Makkonen, Veikko. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Leino, Pentti: Siro, Paavo. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Muuluvuori, Jukka: Apajalahti, Samuli. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Okko, Paavo: Halme, Veikko. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Pihkala, Erkki: Tamminen, Mikko. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Saarenheimo, Eero: Meller, Leo. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Salmenhaara, Erkki: Pylkkänen, Tauno. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Salonen, Seppo Heikki: Saarenheimo, Eero. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Soikkanen, Hannu: Simonen, Aarre. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Toiviainen, Sakari: Leminen, Hannu. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Tuomioja, Erkki: Kuusi, Pekka. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Valkonen, Olli: Saarikivi, Sakari. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Vesikansa, Jyrki: Rossi, Reino. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997–. [haettu 1.1.2019]

Liite 2. Todistus todennäköisyydelle, että satunnaisesti valitusta 593 1930-luvun miesylioppilaasta on kirjoitettu vähintään 28 elämäkertaa *Kansallisbiografiaan*

$P(X \geq 28)$ on todennäköisyys sille, että satunnaisesti valitusta 593 hengen joukosta vuosina 1930–1939 valmistuneita miesylioppilaita vähintään 28:sta on elämäkerta Kansallisbiografiassa. $P(X \geq 28) = 1 - P(X \leq 27)$

$P(X \leq 27)$ on todennäköisyys sille, että satunnaisesti valitusta 593 hengen joukosta vuosina 1930–1939 valmistuneita miesylioppilaita enintään 27:stä on elämäkerta Kansallisbiografiassa.

$P(X \leq 27) = \sum_{i=0}^{27} P_i$, jossa P_i on todennäköisyys, että satunnaisesti valitusta 593 miesylioppilaan joukosta elämäkertoja Kansallisbiografiassa on i kappaletta ($i=0,1,\dots,27$).

Merkitään p :llä todennäköisyyttä sille, että yksittäisestä miesylioppilaasta on elämäkerta Kansallisbiografiassa ($p = \text{Miesylioppilaiden elämäkertojen määrä} / \text{Miesylioppilaiden määrä}$) ja q :lla todennäköisyyttä sille, että miesylioppilaasta ei ole elämäkerta Kansallisbiografiassa ($q = 1 - p$).

$$P(X=0) = q^{593}$$

$P(X=i) = K \cdot (p^i) \cdot (q^{593-i})$, missä $K = \binom{593}{i}$. Kun $(i=1)$ niin $K=593/1$; kun $(i=2)$, niin $K=593 \cdot 592 / (1 \cdot 2)$; kun $(i=3)$, niin $K=593 \cdot 592 \cdot 591 / (1 \cdot 2 \cdot 3)$ ja niin edelleen.